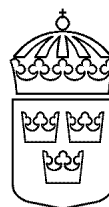

Riksdagens protokoll

2000/01:97

Fredagen den 20 april

Kl. 09.00 – 13.26

Protokoll
2000/01:97

1 § Meddelande om ändring i kammarens sammanträdesplan

Förste vice talmannen meddelade att arbetsplenium skulle äga rum *fredagen den 4 maj kl. 9.00* – utan votering.

Meddelandet hade delats ut till kammarens ledamöter.

2 § Meddelande om frågestund

Förste vice talmannen meddelade att vid frågestunden *torsdagen den 26 april kl. 14.00* skulle följande statsråd närvara:

Vice statsminister Lena Hjelm-Wallén, kulturminister Marita Ulvskog, statsrådet Ulrica Messing, miljöminister Kjell Larsson och justitieminister Thomas Bodström.

3 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
2000/01:123 till arbetsmarknadsutskottet

Motioner
2000/01:Sk31 till skatteutskottet
2000/01:Ju22–Ju29 till justitieutskottet

4 § Vissa utrikeshandelspolitiska frågor

Föredrogs
näringsutskottets betänkande 2000/01:NU9
Vissa utrikeshandelspolitiska frågor.

*Vissa utrikeshandels-
politiska frågor*

Anf. 1 REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Herr talman! Låt mig inledningsvis konstatera att det råder en mycket bred samstämmighet när det gäller de utrikeshandelspolitiska frågorna i både utskottet och kammaren. Jag tror, herr talman, att det är en styrka för ett litet land som Sverige att denna samstämmighet finns. Man kan

fråga sig om det finns anledning att ha ett antal reservationer i det här betänkandet. Vi borde vid en något noggrannare hantering ha kunnat vara mer överens och fått ett totalt enigt betänkande.

Jag vet också att utrikeshandelsminister Pagrotsky mer utförligt kommer att redogöra för regeringens synpunkt på handelspolitiken, varför jag ska begränsa mig till några områden.

När det gäller WTO-systemet vill jag understryka vikten av att värna frihandelsprinciper och att vara på sin vakt mot eventuella protektionistiska inslag i det internationella handelsutbytet. Vi socialdemokrater ser frihandeln som en välståndsskapande kraft i såväl de utvecklade länderna som i världens fattigaste länder. Alla konsumenter, både enskilda och företag, gynnas av de positiva effekterna – lägre priser, större utbud av varor och tjänster samt en bättre kvalitet.

Dessutom innebär frihandel en snabb spridning av information, vilket också kan bidra till en omvandling av slutna samhällen och till en större öppenhet mot omvärlden. Det är viktigt att Sverige också fortsättningsvis deltar aktivt med att befästa och stärka förtroendet för det multinationella handelssystemet. Jag kan personligen intyga, herr talman, att svenska politiker och tjänstemän gör mycket värdefulla insatser i det internationella handelssamarbetet.

Det är också viktigt att Sverige som en föregångare på avregleringsområdet även inom EU verkar för att den inledda avregleringsprocessen fullföljs och att processen leder till att man gynnar utvecklingsländernas export till den europeiska marknaden och till konsumenterna.

Vi vill också understryka att inriktningen bör vara en ökad öppenhet inom WTO. Men samtidigt måste det finnas en respekt för att enskilda länder i vissa fall inte vill röja sina förhandlingspositioner.

Vi menar också att olika NGO:er, frivilligorganisationer, ska inkluderas i frågan om en ökad öppenhet och information. Hur viktigt detta är framkom inte minst vid WTO-mötet i Seattle. Även här vill jag understryka att den svenska regeringen visat stor framsynthet, vilket vi naturligtvis ska vara tacksamma för.

Herr talman! Naturligtvis finns det ett behov av att se över och förbättra WTO:s regelverk. Vi tycker att det är av särskild vikt att påtala att frågan om regelförenkling när det gäller handelsprocedurerna hålls aktuell. Vi menar att Sverige också fortsättningsvis prioriterar den frågan inom EU. Som vi förstår det arbetar man aktivt med att få in detta område i nästa förhandlingsrunda.

Vi menar också att det behövs en bättre översyn av hur WTO ska bistå utvecklingsländer som har problem att uppfylla WTO-regler. Vi har också noterat att det sker en regelbunden utvärdering av avtalen och att resultaten bl.a. tyder på att såväl i-länder som u-länder gynnas av inriktningen mot en friare världshandel. Den här typen av studier är värdefulla och fyller sin funktion. Vi anser utifrån detta att ytterligare insatser för att få till stånd fler utvärderingar av WTO-avtalen egentligen inte fyller någon funktion. Det finns dessutom andra tillfällen – genom enkla frågor, interpellationer eller särskilda debatter – att belysa frågan.

Herr talman! När det gäller frågan om handel och miljö är vi socialdemokrater medvetna om att det är ett känsligt förhållande mellan industriländer och utvecklingsländer, att det föreligger en del svårigheter att hitta en balanserad lösning. Vi menar att i de framtida förhandlingarna

likväl som hittills måste det vara ett övergripande svenskt mål att så långt som möjligt undanröja risken för en konflikt mellan miljö- och handelspolitiska beslut. Med en sådan utgångspunkt förefaller det rimligt att Sverige verkar för en allmän liberalisering av handeln och att det kopplas till en minskad miljöbelastning till förmån för en hållbar utveckling.

Vi tror också att ur miljösynpunkt är ytterligare liberaliseringar av internationell handel av godo, eftersom det kan bidra till en effektivare resursanvändning. Men en förutsättning för att uppnå en positiv effekt på detta område är att handeln också åtföljs av en effektiv miljöpolitik.

Vi förstår också svårigheterna som ligger i att hantera dessa frågor. Många utvecklingsländer ser de krav som reses från industriländernas sida när det gäller miljöhänsyn som förtäckta protektionistiska strävanden mer än som en verklig omsorg om miljövärdena. Därför menar vi socialdemokrater att det blir en viktig uppgift vid framtida förhandlingar att undanröja den känsla av misstänksamhet som nu omgärdar detta område.

Vi tror också att samarbetet mellan länder på det handelspolitiska området kan utgöra en viktig hävstång för att förbättra arbetsvillkoren. Utvecklingsländernas möjlighet att också själva kunna arbeta sig upp ur fattigdom till större välbästand blir på sikt en avgörande fråga för oss alla. Men även här uppträder problematiska förhållanden som industriländernas krav på den sociala standarden i arbetslivet också i utvecklingsländerna. Det utgör enligt dem en form av förtäckt protektionism.

De här misstankarna är också djupt olyckliga för en positiv utveckling. Vi menar att Sverige måste spela en viktig roll för att eliminera sådana misstankar och i stället stärka relationerna.

Vi vill också understryka att konsumentkraven i i-länderna alltmer framstår som ett mycket starkt instrument för att driva fram bättre arbetsvillkor i multinationella företag som har verksamhet i utvecklingsländerna. Vi anser att ett självklart mål bör vara en fri och rättvis handel med hänsyn tagen till gällande ILO-konventioner. Vi menar naturligtvis också att en fortsatt dialog mellan WTO och ILO är nödvändig för att få en bra världshandel och att Sverige bör uppmuntra en sådan dialog.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis i det här sammanhanget få uttala vår tillfredsställelse över den genomförda revisionen av OECD:s riktlinjer för multinationella företag. De riktlinjerna har en uppföljningsmekanism och är brett geografiskt sanktionerade. Enligt vår uppfattning betyder revisionen på det här området att målen om en hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling, mänskliga rättigheter i arbetslivet, konsumentskydd samt bekämpande av mutor och korruption får en mycket starkare ställning och det innebär naturligtvis ett steg i rätt riktning. Vi socialdemokrater menar att en fri och rättvis handel måste utgöra en stark grundpelare för en god tillväxt, ett ekologiskt ansvar, trygga sociala villkor och en rättvisare fördelning till alla människor.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation 1 men dra tillbaka den motivreservation som vi har i det här betänkandet. Det innebär att vi med detta i övrigt står bakom betänkandet.

Anf. 2 LARS OHLY (v):

Herr talman! Världshandelsorganisationen är en del i ett internationellt system för att förbättra villkoren för handel och andra relationer mel-

lan länder i världen. Det är en viktig organisation, och vi måste inse dess betydelse, för utan WTO skulle i än större utsträckning de rika länderna bestämma villkoren för handel, och den fattiges rätt skulle sitta emellan. Däremot är WTO inte en i alla delar väl fungerande organisation, som i allt står upp för rättvisa och hållbar utveckling. Det finns stora brister i Världshandelsorganisationens sätt att fungera.

Det enda rimliga i den situationen är naturligtvis att förespråka en reformering av WTO. Den reformeringen måste för det första utgå från att man lämnar den koloniala föreställningen om världen, där ett antal rika länder fortfarande vill – i högre eller mindre grad – bestämma villkoren för handeln, till gagn för sina egna företag, och därmed sätter sig över den oro och de krav som kan finnas både bland människor i utvecklingsländer och bland fackligt aktiva eller miljöaktiva i den industrialiserade delen av världen.

WTO-systemets sätt att fungera som en förhandlingsstruktur där de rika länderna ofta bestämmer dagordningen i förväg eller där man sätter sig i slutna rum och diskuterar fram förslag, som sedan andra medlemmar i WTO får ta ställning till utan att kunna påverka dem, är oacceptabelt. När WTO träffas händer det ibland att man sammanträder i det s.k. gröna rummet, dit inte alla WTO-medlemmar är inbjudna. De som sammanträder där är de rikaste länderna, som ibland tar in något särskilt trilskande land från utvecklingsvärlden för att komma fram till någon form av förslag. Så här kan inte en organisation fungera. Man måste ta alla medlemsländer på allvar.

Även i det här betänkandet finns det vissa formuleringar som tyder på att man inte i allt har förstått vikten av jämbördiga relationer i världshandeln. På s. 14 i betänkandet framhålls: ”Bland annat måste ett antal utvecklingsländer övertygas om att förenklade handelsprocedurer även ligger i deras intresse.” – Som om företrädarna för utvecklingsländerna inte riktigt hade förstått; som om de kanske utgick från felaktiga föreställningar, när de sannolikt i de allra flesta fall försöker skydda legitima nationella intressen!

Det handlar naturligtvis inte om att övertyga utvecklingsländer om att de har fel. Det handlar om att lyssna till argument, att diskutera och att alltid försöka föra WTO framåt, så att WTO bättre kan fylla rollen av en organisation som inte bara liberaliserar handeln utan gör det också med hänsyn till socialt skydd, arbetsmarknadens rättigheter och hållbar utveckling.

På s. 20 i betänkandet skriver utskottsmajoriteten:

”I utvecklingsländerna har det funnits farhågor för att patent skulle kunna hindra småbönder från att använda sina vanliga utsäden. Farhågorna torde bero på en missuppfattning av innebörden av patent.”

Så dumma är de att de inte har förstått att TRIPS-avtalet minsann är den bästa möjliga vägen för att åstadkomma bra patenträttigheter!

I går lade ett antal läkemedelsföretag ned den rättegångsstrid som pågått i Sydafrika om Sydafrikas rätt att självt importera eller producera billigare läkemedel mot hiv och aids. Detta rättsfall har fått stor uppmärksamhet. De storföretag som vill skydda sina egna intressen har nämligen visat att de inte alltid tar några sociala eller medicinska hänsyn. De tar framför allt hänsyn till vinstintresset. När storföretagen själva får bestämma kommer människors rättigheter att hamna i kläm.

Nu blev opinionen för stark, så läkemedelsföretagen insåg väl att PR-förlusterna av att fortsätta att driva fallet var alltför stora. Frågan är om de egentligen hade haft någon möjlighet att vinna fallet.

Det här visar på en svaghet i TRIPS-avtalet. Det innehåller nämligen inga explicita förbud mot att göra som Sydafrika gjort. Samtidigt är reglerna oklart uttryckta i patentavtalet. Menar vi allvar med att storföretagen inte ska få bestämma villkoren för produktion och handel med varor, är det viktigt att rättigheterna inom TRIPS-avtalet förstärks, så att ett land inte ska riskera ett åtal som i fallet Sydafrika mot läkemedelsindustrin.

Sannolikt är det också så att redan själva rättegången har avskräckt andra länder från att söka vägar för att finna billigare mediciner för sina sjuka. I Ghana har man t.ex. beslutat att säga nej till import av billigare hivmediciner, och ett av skälen är just att man inte vill riskera att bli stämmd av de stora jättarna på läkemedelsmarknaden.

Frågan är vilka produkter som ska omfattas av avtalet om patenträttigheter och för hur lång tid det är rimligt att patenträttigheterna finns kvar. Det finns farhågor för att en patenträttighet över biotekniska produkter kan innebära att vissa bönder kommer att tvingas till att använda produkter som stora företag kontrollerar. Det finns en oro för att den biologiska mångfalden kommer att urholkas, och det finns också en oro för att småbönder i rädsla för att bli stämmda eller på annat sätt utsatta för påtryckningar från storföretag kommer att mer eller mindre tvingas använda produkter som dessa företag har rättigheterna till.

Det finns också ett fall där en kanadensisk bonde har blivit åtalad i Kanada därför att man på hans åkrar har funnit genetiskt modifierade utsäden, således sådana som omfattas av reglerna om patent. Det här utsädet hade han inte själv planterat ut. Det hade enligt alla experter sannolikt spritts dit, men den här lantbrukaren åtalades för brott mot patenträttigheterna.

Det här är naturligtvis orimligt. Därför är jag lite bekymrad över att den reservation som Vänsterpartiet och Miljöpartiet har lämnat in, reservation nr 4, inte har vunnit majoritetens bifall. Det handlar just om TRIPS-avtalet och patenträttigheterna, om hur viktigt det är att FN:s konvention om biologisk mångfald står över WTO-reglerna; att WTO-reglerna inte får hamna i konflikt med en av de för miljöns framtid viktigaste konventioner som vi har att rätta oss efter. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 4.

Jag yrkar också bifall till reservation 7, som handlar om handel och miljö och om handel och arbetarskydd. Vi i Vänsterpartiet menar att majoriteten tar alltför lätt på den konflikt som finns mellan en liberalisering av handeln och ambitionen att stärka arbetstagares rättigheter.

Det är mycket olyckligt om WTO-systemet innebär att människor utnyttjas och förhindras att organisera sig fackligt och att kämpa för sina rättigheter. WTO-systemet måste utgå från grundläggande ILO-konventioner.

Anf. 3 INGEGERD SAARINEN (mp):

Herr talman! Jag står givetvis bakom våra reservationer, men jag tänker inte yrka bifall till dem för tids vinnande.

Klyftorna mellan de rikaste och de fattigaste i världens länder ökar. I vilken mån handeln och WTO:s regler påverkar den utvecklingen är oklart. Nya rundor i WTO bör därför vänta till dess att ordentliga analyser har gjorts av hur ägandekoncentrationer och inkomstklyftor påverkas av den ökande handeln.

Det står i vårt betänkande att WTO-avtalen ständigt utvärderas av forskare. Men enligt uppgift tittar man i den *trade review mechanism* som finns inom WTO mer på hur väl länderna genomfört och infört WTO-reglerna än på effekterna av avtalen på fattigdom och miljö.

Det som har gjorts inom WTO är ett par makroekonomiska studier, och de är visst ganska mycket ifrågasatta av andra forskare. Vad som däremot finns är t.ex. FAO:s fallstudier av 14 länder. De påvisar tydligt att livsmedelssäkerheten har försämrats i en rad u-länder när de har avreglerat sin jordbruksmarknad.

Vår utgångspunkt i diskussionen är att avregleringen inte bör vara ett mål i sig, utan den bör vara ett medel. Det intressanta är hur de ekonomiska regelverken påverkar möjligheterna till en hållbar utveckling. Det är där fokus måste ligga.

Det finns också ett grundläggande behov av ökad öppenhet och delaktighet i WTO. Dagens arbetsformer där en begränsad krets av länder, 20–30 länder, träffas i det s.k. gröna rummet för att diskutera är inte tillfredsställande, och de bör förändras. Sverige bör arbeta för att arbetsformerna i WTO inte diskriminerar vissa länder och att öppenheten inom WTO ökar, bl.a. genom direkt dialog med frivilliga organisationer.

Jag beklagar att Marrakechavtalet om kompensation till de minst utvecklade länderna ännu inte efterlevs fullt ut. Det är centralt för att ökad frihandel inte ska leda till ökade klyftor mellan de fattigaste länderna och de rikaste. De fattigaste länderna har inte teknisk och administrativ kapacitet för att få systemet att fungera till sin fördel.

Jag anser också att EU ska ta fasta på Uruguayrundans uppmaning till medlemmarna att minska exportsubventionerna till jordbruket. EU har världens högsta exportsubventioner till jordbruket. Det gör att unionen via skattsedeln upprätthåller ett system som är till u-ländernas nackdel.

Sverige bör arbeta för att ge u-länder ett ökat marknadstillträde i EU. Särskilt viktigt är det att ta bort tullekaleringar, dvs. att tullarna är högre ju mer förädlade varorna är. Det är ett effektivt hinder för förädlingsindustri. EU bör självklart bjuda de minst utvecklade länderna fullständig tullfrihet för alla varor.

Vi ifrågasätter om det ska vara möjligt att ta patent på och äga livsformer. Det bör vara en rättvis fördelning av vinster från produkter framtagna på basis av biologisk mångfald mellan länder i nord och syd. Därför kommer konventionen om biologisk mångfald på kollisionskurs med TRIPS-avtalets krav på att kunna ta patent på liv. De som säljer nya revolutionerande grödor eller arter av djur bör dessutom ha ett ansvar för att den ursprungliga genuppsättningen finns kvar för samtida behov. De bör ha något av ett genbanksansvar.

Jag anser också att Sverige ska stödja förslag från u-länder att de inom jordbruksavtalet i WTO ska få rätt att skydda sin egen livsmedelsförsörjning. Vi bör arbeta för ett fullständigt förbud inom WTO för alla sorters jordbrukssubventioner. Livsmedelssäkerhet ska inte bara ingå inom ramen för WTO-förhandlingar utan också tillåtas stå i vägen för en

ökad liberalisering av jordbrukshandeln. Livsmedel är inte vilka varor som helst. Varje land måste kunna stoppa livsmedel av tvivelaktig kvalitet för att motverka sjukdomar bland människor och djur.

Här kommer också en viktig fråga om djurskydd in. Reglerna i både EU och WTO tillåter inte att man tar hänsyn till hur en vara produceras. Det är ytterst allvarligt när det gäller djurskydd. Det måste gå att ta sådana hänsyn för att inte djurens möjligheter till ett någorlunda vettigt liv ska bli alltmer begränsade och vi ska få allt värre problem av den typ vi nu ser i Europa.

Problematiken att vissa länder kan försöka att vinna konkurrensfördelar genom att ha en obefintlig eller dålig lagstiftning för miljöskydd eller djurskydd och arbetarskydd har uppmärksammats. Svaga statsbildningar och demokratier kan släppa fram en brutal utsugning av människor och miljö. Barnarbete och extremt låga löner och förbud mot facklig organisering är inte ovanliga. Därför finns det starka skäl att införa minimikrav i WTO.

Det borde vara en självklar rättighet att skydda miljö och hälsa. Det ska inte uppfattas som handelshinder. Dessutom måste miljökostnader vara en del av handeln. Regeringen måste arbeta för att gemensamma internationella miljöåtgärder, exempelvis i form av en gemensam miniminivå för beskattning av koldioxidutsläpp, kommer.

Det bör slås fast att miljötänkandet inte får vara ett andrahandsintresse. Tvärtom måste vårt utnyttjande av naturresurser underställas vad som är ekologiskt hållbart. Den ökande tillväxten är i det avseendet problematisk. T.ex. har en tredjedel av världens biologiska mångfald försvunnit på de senaste tjugo åren. Samtidigt har bruttonationalprodukten under samma tidsperiod fördubblats.

Anf. 4 INGER STRÖMBOM (kd):

Herr talman! Jag vill börja med att rikta mig till Leif Pagrotsky. Jag vill uttrycka min glädje över att ministern har tagit sig tid för att komma hit till oss på fredag morgon och vara med i debatten. Vi i näringsutskottet är inte bortskämda med att ministrar deltar när vi debatterar våra frågor. Jag uppskattar verkligen att ministern är här.

Herr talman! Vi kristdemokrater står bakom hela betänkandet. Jag yrkar således bifall till utskottets förslag i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Sverige är sedan gammalt en nation som är för en fri och öppen handel. Vad hade Sverige varit i dag om vi inte hade kunnat exportera våra skogsprodukter, vår malm osv. och samtidigt importera råvaror och produkter som vi inte har kunnat producera i vårt land? Det är tack vare handeln och handelskontakterna som våra vyer vidgades och kunskaperna ökades. Det var så vårt välstånd växte fram.

I våra dagar ser vi tydligt, och kan också se på kort tid, hur länders välstånd kan relateras till ökad öppenhet, demokrati och frihandel. Vi kristdemokrater stöder till fullo WTO:s uppgift och mål. Världshandeln måste styras av långsiktiga stabila spelregler. Vi måste avveckla handelshinder och motverka protektionism.

Men detta är, som vi alla vet, inte så enkelt. WTO ska ena 140 länder, varav drygt 110 är s.k. utvecklingsländer. Det är 140 länder med mycket olika syn på vad som bör ingå i en kommande handelsrunda. Det är län-

der med mycket olika förutsättningar och olika kulturer. En del vill att gamla WTO-beslut ska klaras ut med utvecklingsländerna innan en ny runda påbörjas. Andra vill lägga fler uppgifter på WTO:s axlar än vad organisationen har mandat för. Många hävdar att WTO behöver ökad öppenhet – det är också den svenska linjen.

It is time for a check-up, an audit of our global institutions, sade generaldirektören Mike Moore på ett seminarium i Europaparlamentet i förra veckan. Samtidigt påminde han om att WTO:s ägare och uppdragsgivare är medlemsländernas regeringar. Ett stort ansvar ligger på regeringarna när det gäller öppenhet, nationell förankring och legitimitet. På detta seminarium ägnades en stor del av diskussionerna åt hur parlamentarikerinflytandet ska öka – underförstått hur EU-parlamentarikerna ska få större inflytande och delta i WTO-processen. Parlamentarikernas uppgift skulle vara att förbereda processen, att följa den och utöva kontroll, liksom att föra ut informationen till medborgarna i valkretsarna.

Detta är en diskussion inom EU som jag tror bara har börjat. Jag tycker att det skulle vara intressant att höra handelsministerns uppfattning om hur världshandelsfrågorna ännu bättre än i dag ska kunna föras ut till svenska medborgare och övriga EU-medborgare och hur det demokratiska inflytandet ska öka.

Herr talman! Vi kristdemokrater anser att det finns ett behov av att se över och förbättra WTO:s regelverk, inklusive tvistlösningsmekanismen. Regelförenkling är ett måste. Vi behöver också ytterligare se över hur organisationen kan bistå utvecklingsländer som har svårt att delta aktivt i förhandlingarna och svårt att uppfylla WTO-reglerna.

EU:s initiativ om tullfrihet för alla varor utom vapen för de 49 fattigaste länderna i världen var ett mycket bra initiativ, och vi hoppas att fler länder ansluter sig. Vi måste komma ihåg att de minst utvecklade länderna, med 10 % av världens befolkning, bara svarar för ca 0,4 % av världsexporten – en andel som dessutom minskar. Det finns således ingen anledning att se de allra fattigaste länderna som ett hot mot i-länderna. Därför är detta initiativ så bra, och det bör mana till efterföljd.

Herr talman! Den svenska linjen när det gäller handel och miljö tycker vi är mycket bra. Miljöfrågorna är redan en del av WTO:s arbete, och vi kristdemokrater stöder Sveriges och EU:s uppfattning att försiktighetsprincipens tillämpning på handelsområdet ska klargöras i en ny WTO-runda. Även handeln ska vara inriktad på minskad miljöbelastning och hållbar utveckling. Men vi får aldrig glömma bort att det största och viktigaste miljöarbetet måste ske nationellt, i varje land.

Allt oftare diskuteras hur handel och arbetsrättsliga frågor ska föras. Handelsministern tydliggjorde så klokt skillnaden mellan WTO:s och ILO:s uppgifter när han talade på ett stort fackligt möte i Birmingham i somras. Så här sade Leif Pagrotsky – och nu kommer min egen översättning från engelska till svenska: Handelsministrar bör inte försöka ta över kampen mot utnyttjande av barnarbete eller rätten till kollektivavtal ifrån ILO. Handelsliberaliseringen skapade inte dessa problem, och därför kan inte handelsrestriktioner bota dem.

Herr talman! Jag tror att handelsministern och en majoritet av oss i utskottet och i kammaren faktiskt är överens i denna fråga. Vi anser att det är mycket viktigt att dialogen mellan WTO, ILO och andra internationella organisationer utvecklas så att man strävar mot samma mål. WTO

behöver ett starkt ILO och starka miljörelser, men var och en av organisationerna har sin uppgift att fylla. Vi tror att man genom en närmare dialog får veta mer om varandras uppgifter och ståndpunkter och på så sätt kan stödja varandra.

Herr talman! Det har hittills hållits åtta förhandlingsrundor. Vi hoppas verkligen att man lyckas enas om agendan så att det kan bli ett möte i Qatar i november. Men det är inte för Sveriges skull och det är inte för EU:s skull. Vi vet nämligen att Europa importerar under 10 % av vad som konsumeras. En ny frihandelsrunda ska vara till gagn för alla 140 medlemsländer – främst för att öka förutsättningarna för utveckling i de fattigare länderna.

Anf. 5 LARS OHLY (v) replik:

Herr talman! Jag har en fråga som berör det som jag tog upp i mitt huvudanförande om Sydafrika och fallet med läkemedelsindustrin som stämde den sydafrikanska staten.

Det handlar konkret om att Sydafrika vill importera billiga aidsmediciner från ett indiskt företag, Cipla, som producerar dem billigare än vad de stora jättarna gör. Att detta indiska företag kan göra det beror på den indiska lagstiftningen kring läkemedel, som man har sedan 70-talet. Enligt den lagstiftningen kan man bara patentera processer, men inte produkter. Det innebär att man genom att skapa andra processer kan få fram genetiskt lika mediciner. Det har varit en mycket medveten policy av Indien, som på det sättet har kunnat tillhandahålla billiga mediciner till sin egen befolkning men också för export – helt legalt. Detta är legalt ända fram till år 2005, när WTO:s patentlagstiftning ska börja gälla i Indien.

Därför vill jag fråga: Vad händer då, Inger Strömbom? Kommer den indiska tillverkningen av billiga mediciner för fattiga människor att upphöra? Vad kommer att hända kring nya mediciner och nya sjukdomar? Är det möjligt att fortsätta som företaget Cipla gör? Om inte – vad vill Inger Strömbom göra åt det?

Anf. 6 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Herr talman! Det som Lars Ohly tar upp är mycket viktigt. Vi måste alla hjälpas åt att se till så att de som behöver läkemedel kan få läkemedel. Det ska inte vara priset som avgör att man fortsätter att lida av olika sjukdomar.

Jag håller med om den kritik som har riktats och blivit tydlig just i Sydafrikafallet. Det visade sig där hur viktigt det är att opinionen och konsumenterna är med och talar om vad de tycker och tänker. Man kan ju också på så sätt påverka.

Jag är inte expert på alla detaljer i TRIPS-avtalet och inte heller i den indiska lagstiftningen. Jag kan bara konstatera att detta har visat att TRIPS-avtalet kanske inte är fulländat i alla detaljer. Jag vill också påminna om att man är rörande överens om att man ska ha en *check-up*, som Mike Moore uttryckte det. Man ska alltså hela tiden vara öppen för förändringar så att regelverket blir så bra som möjligt. Jag hoppas att detta ska leda till att man tar tag i den här frågan också.

Anf. 7 LARS OHLY (v) replik:

Herr talman! Jag är glad över att vi är överens om det betydelsefulla i att de stora läkemedelsföretagen i går beslutade att lägga ned rättegångsfallet mot den sydafrikanska staten.

Men problemet kvarstår. Eftersom TRIPS-avtalet kommer att träda i kraft successivt så kommer också WTO:s patentlagstiftning att börja gälla i länder som i dag producerar billiga läkemedel till fattiga människor. Den rimliga slutsatsen av Inger Strömboms resonemang borde vara att stödja reservation 4, där dessa förhållanden tas upp och där man menar att det är oerhört viktigt att TRIPS-avtalet inte får dessa konsekvenser.

Anf. 8 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Herr talman! Vi är överens i grundsynen, men vi kanske inte är riktigt överens om metoden att få till stånd en förändring inför framtiden.

Jag hoppas att handelsministern, som är här och lyssnar, och som är den person som representerar det parti som har mest att säga till om i den här frågan och kan påverka mest i de här sammanhangen, tar med sig våra ståndpunkter. Han, precis som alla partier i riksdagen, håller säkert med om att detta med läkemedel är en viktig fråga.

Anf. 9 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag är glad över att vi har en stor enighet i den svenska riksdagen om vikten av frihandel och om behovet av stor öppenhet. Jag tror att det är grundläggande för välfärdsutvecklingen i många länder. Genom handel möts människor och idéer. Kunskaper sprids snabbt. Det stimulerar den ekonomiska, politiska, kulturella och vetenskapliga utvecklingen.

Handel bygger ju på frivilliga överenskommelser och förtroendefullt samarbete. Till skillnad från krig som bygger på att erövra byten bygger handel på att åstadkomma utbyte. Mycket av demokrati, humanitet, tolerans och fredligt umgänge människor emellan kan sägas vara frukter av internationell handel. Handeln medverkar också till att skapa ömsesidiga beroenden och ökad integration mellan världens länder. Listan på fördelar med internationell öppen och fri handel kan göras lång. Så är det när handeln fungerar bra. Det gör den kanske inte alltid.

Ändå hindras handeln av en rad tullar och regler, och främst är det i-länderna som inte släpper in u-ländernas produkter, t.ex. livsmedel och textilvaror. Det är de enda exportprodukter som de har, och de är grunden för deras utveckling.

Handelspolitiken är i högsta grad en politik som sker på ojämlika villkor och som har skett på mycket ojämlika villkor. Förändringarna går sakta, och det är i-världen som dikterar villkoren. De rika länderna kräver att de fattiga ska avveckla sina skyddstullar och öppna sina marknader för import, men de är inte lika villiga att göra samma sak för egen del. För Sverige som frihandelsnation, som stor biståndsgivare och som allmänt solidarisk med tredje världens länder är stödet till de fattiga länderna för just handel en av de absolut viktigaste frågorna. Jag vet att vi är ganska överens om det.

Det är mycket komplexa frågor som kräver mycket av analys och kunskaper och en stor öppenhet för u-ländernas önsknings. Ofta är det

frivilligorganisationerna som har analyserat, jobbat väldigt mycket och gått in i de här frågorna. De har varit väckarklockor när det gäller att inse att någonting är på gång. Det kan ha varit någonting som vi har trott varit bra men som sedan visat sig inte vara riktigt så bra för u-länderna som man trodde från början.

Eftersom det har varit på det sättet finns det en stor misstänksamhet från u-ländernas sida. Det är inte alls underligt. Den yttrar sig t.ex. så att flera u-länder inte vill att den kommande WTO-rundan ska handla om några nya områden, vilket EU vill föra in. De vill att tidigare överenskommelser ska implementeras först. Det gäller t.ex. en sänkning av textiltullar och en översyn av patentregelverket innan man går vidare. EU tycker att detta endast ska ske inom en ny allomfattande runda. Implementeringsfrågorna tas ständigt upp av många u-länder, men de får ingen respons alls. Jag tycker att det är beklagligt för det visar på den starkares övermakt.

Det är över huvud taget nödvändigt att skapa förtroende mellan nord och syd när det gäller handelsfrågor. Vi minns trögheten att i EU få igenom det här avtalet med de 48 MU-länderna, dvs. de minst utvecklade länderna. De viktigaste produkterna fick ju långa övergångsperioder. Nu tror flera u-länder att EU kommer att använda FN-konferensen om MU-länderna, som ska vara i Bryssel i maj, till att pressa dem till att gå med på den här nya WTO-rundan på nords villkor. De känner en sådan tveksamhet. Jag kan förstå det också.

Jag kan ta något exempel där Sverige ändrat ståndpunkt på grund av frivilligorganisationernas påtryckningar och arbete. Det gäller t.ex. MAI-avtalet om investeringar. Det var mycket ensidigt, men många i Sverige trodde att det var ganska bra. Det blev avbrutet, och man insåg att det faktiskt var ganska ensidigt till i-ländernas och de stora företagens fördel.

I debatten har patentavtalet TRIPS varit uppe. TRIPS står för Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. Det berör immaterialrättsens område. Där finns ett liknade förhållande. Här skulle u-länderna tvingas ta fram regelverk mycket snabbt för att klara patentlagstiftningen. Det var helt omöjligt för dem. TRIPS har orsakat en mycket stor debatt, och jag är glad att Sverige insett vikten av att u-länderna får tid på sig, att man tar hänsyn till deras önskemål och att man också stöder dem i arbetet med implementering. Jag tycker att det fortfarande finns en rad frågetecken och osäkerheter om hur detta kommer att fungera och vad det egentligen kommer att innebära. Jag var inte med vid behandlingen av det här betänkandet som skedde i näringsutskottet – själv sitter jag i utrikesutskottet – men jag har läst detta och känner starkt för reservation nr 4. Jag kommer alltså att rösta för den vid voteringen. Jag känner också en stor tveksamhet inför frågan om patent på liv.

Vi har också den aktuella debatten om läkemedlen som fördes av Lars Ohly. Jag delar hans oro när det gäller vad som kan komma att hända efter år 2005 när WTO:s patentlagstiftning börjar gälla. Då kommer troligen Indien att tvingas införa strikta produktpatent som kommer att gälla i 20 år. Hur går det då med de billiga läkemedlen? Jag skulle vilja att Leif Pagrotsky kommenterar det och berättar hur han ser på den här frågan. Jag tycker att tillgången till mediciner är en oerhört viktig fråga mellan nord och syd. Vi vet att pengarna till medicinsk forskning satsas i de rika länderna. Det satsas också till mycket stor del på välfärds-

sjukdomar som vi i den rika världen har. Det satsas inte så mycket pengar på de fattiga människornas sjukdomar. Att de fattiga människorna i syd inte ska få tillgång till de mediciner som finns är fullständigt oacceptabelt. Vi ska försöka att utjämna skillnaderna i stället för att förstärka dem.

Jag studsade också till för en liten formulering i betänkandet på s. 16. Jag har inte någon annan uppfattning där, men jag vill ändå kommentera det. Det gäller exportsubventioner och skillnaden i hållning mellan olika u-länder. Där framhålls det att u-länder, t.ex. i Afrika, uppskattar exportstödet eftersom världsmarknadspriserna på så vis sänks. På grund av detta kan de importera livsmedel till ett något billigare pris. De är alltså livsmedelsimportörer.

Jag studsar eftersom det visar vilken skandalöst dålig jordbrukspolitik och livsmedelsproduktion man har i de flesta av Afrikas länder. Det skulle man inte alls behöva. Man har egentligen goda förutsättningar att producera sin egen mat, men man har en så dålig politik. Man har ofta också exportavgifter så att de egna bönderna inte kan exportera. Man har också tullmurar mellan sig osv. I många länder får de egna bönderna inte mer än halva världsmarknadspriset för sina produkter. Det gör att jordbruket inte kan existera. Det slås ut, och sedan importerar man i stället mat från EU med exportstöd. Det är fullständigt sanslöst egentligen.

Där har vi en stor uppgift att arbeta för att det blir en öppnare handel också mellan de fattiga länderna. Vi ska naturligtvis arbeta för att EU öppnar sina gränser mot de fattiga länderna, men vi ska också arbeta för att man öppnar sig mellan länderna. I vårt biståndsarbete måste vi arbeta för att man får en vettigare jordbrukspolitik så att man blir nettosjälvförsörjande med mat. Jag tycker att det är en väldigt viktig fråga. Det är minst 800 miljoner människor i världen i dag som svälter. Det gör man egentligen helt i onödan. Det är ett av de största hindren för utveckling. Man kan säga att inget välstånd kan någonsin byggas på tom mage. Man måste faktiskt kunna producera sin egen mat och ha tillgång till mat.

Det var en liten parentes och en kommentar till den skrivningen. Jag har ingen annan uppfattning. Jag är glad över det här betänkandet som jag tycker är väldigt bra i många stycken. Man har jobbat väldigt bra. Jag yrkar bifall till förslaget i betänkandet men också bifall till reservation nr 4.

Anf. 10 EVA FLYBORG (fp):

Herr talman! Låt mig börja med att konstatera att det i dessa frågor finns en betydande samsyn i utskottet, vilket gläder mig som liberal och frihandelsvän extra mycket. Det är också trevligt att kunna notera att handelsminister Leif Pagrotsky deltar i debatten. Och inte nog med att han är här – han säger dessutom ibland kloka saker.

De internationella kontakterna och handelsförbindelserna har varit, och är, en förutsättning för tillväxt i den svenska ekonomin och för den höjning av levnadsstandard och välfärd som skett under hela industrialiseringen av vårt land. Sverige har som en liten öppen ekonomi med ett stort internationellt beroende ett starkt intresse av att handelsförbindelser och andra internationella utbyten kan ske så obehindrat som möjligt, men samtidigt inom ramen för ett fungerande system av rättsregler och överenskommelser.

Därför är från svensk synpunkt fortsatta förhandlingar inom WTO om ytterligare liberaliseringar av handeln och förbättringar av de internationella spelreglerna mycket angelägna. Det är ingen slump att frivilliga överenskommelser som syftar till förbättringar kallas just för liberaliseringar. Även länder och regimer som på intet sätt kan kallas för liberala inser många gånger i praktiken att förändringar i liberaliserande riktning gynnar också den egna nationen. Samtidigt skapar även liberaliseringar inom handelns område på lång sikt ett tryck på demokratiseringar i auktoritära och odemokratiska länder.

Liberaliseringen av världshandeln har varit en motor för tillväxt i olika länder. Det är de länder som varit öppna mot omvärlden som har lyckats bäst, sett i ett längre perspektiv. Det finns i dag en oro, främst i i-länderna, för att konkurrens från låglöneländer ska slå ut företag och jobb i i-världen. Men erfarenheterna från vår egen industrialiseringsprocess visar att vår ökade öppenhet mot omvärlden lett till tillväxt och ökad sysselsättning, både i Sverige och i de länder som vi har handlat med.

Att försöka skydda sig mot omvärlden med tullar och andra handels hinder kan verka tryggt på kort sikt men leder på längre sikt bara till förstelning, sämre standard och lägre sysselsättning. En liberal marknadsekonomi innebär öppenhet och snabb spridning av information. Arbetet för en öppnare handel måste därför fortsätta, både för ekonomins och för demokratins skull.

Herr talman! Ett annat viktigt område är antidumpningsreglerna. Dessa används i praktiken ofta som handelshinder. Sverige bör i förhandlingarna eftersträva att möjligheterna att åberopa antidumpningsklausuler begränsas. Internationell handel, miljö och arbetsvillkor är ett mycket kontroversiellt område. Många u-länder fruktar att de krav på förbättrade arbetsvillkor som ställs av i-länder i själva verket är en form av protektionism – ibland befogade farhågor.

Det är berättigat att fråga om inte u-länderna ska ha möjligheten att arbeta sig upp ur fattigdom på samma sätt som de nuvarande i-länderna gjorde under sin industrialiseringsprocess – precis som vi i Sverige. Samtidigt har det visat sig att de krav som konsumenterna i i-världen ställer på de produkter som bjuds ut kan vara ett kraftfullt instrument för att via dessa företag driva fram bättre arbetsvillkor.

Vidare finns det ett behov av att se över och förbättra WTO:s regelverk. Jag vill särskilt peka på vikten av att frågan om regelförenkling när det gäller handelsprocedurerna drivs framåt. Ett sådant krav framfördes av oss i Folkpartiet förra året. Sverige bör därför prioritera denna fråga inom EU, som arbetar aktivt med att få in detta område i nästa förhandlingsrunda.

Behovet av översyn gäller också frågor om hur WTO ska bistå utvecklingsländer som har problem med att uppfylla WTO-reglerna. Inte minst viktigt är det att förbättra tvistlösningsmekanismen, som uppvisat påtagliga svagheter under det s.k. banankriget. Det nuvarande regelsystemet ger upphov till risker för ökad protektionism på grund av att länder ensidigt vidtar straffåtgärder. Reglerna måste därför skärpas så att långdragna processer förhindras i framtiden.

Herr talman! Den 26 februari i år beslutade allmänna rådet att avskaffa tullar och kvoter för alla varor utom vapen för de 49 fattigaste länderna i världen. För den stora mängden varor inträdde tullfriheten

redan den 5 mars i år, medan socker, ris och bananer kommer att åtnjuta tullfrihet först efter en övergångsperiod. För bananer reduceras tullsatsen årligen med 20 % fram till år 2006. För ris och socker ska tullfriheten vara helt införd under år 2009.

Det är glädjande, herr talman, att de fattigaste länderna kommer att få fullständig tullfrihet i förhållande till EU-länderna – om än något sent. I en rapport från Statens jordbruksverk slås det fast att EU:s handelshinder på jordbruksområdet innebär mycket högre kostnader för jordbruksbefolkningen i u-länderna men också för konsumenter och skattebetalare i länder som tillämpar höga stödnivåer.

Jag vill understryka att det nu uppnådda resultatet bör ses endast som ett etappresultat, vilket måste följas av ytterligare liberaliseringar av världshandeln. En fri handel är en motor för tillväxt i alla länder men innebär särskilt för de fattigare länderna en möjlighet att förändra den egna positionen.

Vissa utvecklingsländers avvaktande hållning till en ny WTO-runda har visat att gemenskapen på olika sätt måste skapa förtroende och ta mera hänsyn till utvecklingsländernas krav och behov. Genom beslutet har EU ändå visat en god vilja gentemot de här länderna, vilket är en viktig signal inför kommande WTO-förhandlingar. Eftersom utvecklingsländerna är i majoritet inom WTO bör stor hänsyn kunna tas till deras intressen.

När det gäller frågan om ett regelverk för investeringar i andra länder var det Sveriges och övriga EU-länders mål vid förhandlingarna i Seattle att detta skulle bli föremål för förhandlingar. Som vi vet ledde ministermötet i Seattle inte till något resultat. Jag vill passa på att framhålla att det från svensk utgångspunkt är önskvärt med regler som stimulerar till öppnare marknader och minskade risker för investerare att utsättas för diskriminerande och godtycklig behandling. Vidare är det viktigt att förhandlingarna sker under öppenhet och att hänsyn tas till utvecklingsländernas behov.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Anf. 11 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s):

Herr talman! Det är kanske inte så vanligt att efter en timmes debatt här i kammaren komma in i debatten och tala om hur fint det var att höra på tidigare talare från olika partier med en varierande grad av oppositionell grundinställning. I dag ska jag ändå ta mig den friheten.

Vad jag hört under den timme som jag har suttit här och lyssnat på debatten gör mig faktiskt rätt glad, och t.o.m. lite stolt – skulle jag vilja säga – över att vara svensk handelsminister. Det säger jag inte minst mot bakgrund av de snart fyra månader som gått med Sverige som ordförande i EU och då jag har lett arbetet bland handelsministrarna.

Den breda samsyn kring grundläggande synsätt i handelspolitiken som finns i den svenska riksdagen är faktiskt unik. Detta är en oerhörd styrka för Sverige i EU och i övrigt internationellt – en styrka för *hela* Sverige.

Vad jag hört stärker mig i uppfattningen att handelspolitiken nu har en ännu viktigare roll än tidigare. Vi har nya möjligheter men vi har också svåra, och delvis även nya, utmaningar. Utrikeshandeln är en cen-

tral drivkraft i globaliseringen. Det gäller i vårt eget land, i EU och, naturligtvis, i världen, globalt.

Handelns betydelse för tillväxt och välbefinnande i vårt land är helt oomtvistad. Inom EU står det också klart att ökad handel är en nödvändig drivkraft för den modernisering som EU:s ledare beslutade om för ett år sedan på toppmötet i Lissabon. Unionen ska ju bli världens mest dynamiska och konkurrenskraftiga kunskapsbaserade ekonomi för arbete och välfärd.

Även på global politisk nivå är insikten om handelns möjligheter viktig. Det övergripande målet, så som det har formulerats av FN – att halvera andelen fattiga i världen till år 2015 – kan bara nås med en ökad öppen och rättvis handel. För mig och för de allra flesta är det därför självklart att vi behöver mer, inte mindre, handel.

Problemet är att för få länder i dag deltar i världshandeln, inte för många. Det är för lite öppenhet, för lite reglerad handel, inte för mycket. Stora delar av världshandeln är allt annat än fri.

Detta är en otillfredsställande situation som vi måste förändra därför att den hindrar utveckling. Och därför menar jag att det behövs en ny förhandlingsrunda inom ramen för Världshandelsorganisationen så snart som möjligt. Detta är det viktigaste instrument vi har för att åstadkomma möjligheter inte minst för utvecklingsländerna. 800 miljoner människor i världen svälter. Det är oacceptabelt. Vi kan inte inta en attityd av förtrohet och tväkan. Det räcker inte att blicka tillbaka och beklaga det otillräckliga.

Mot bakgrunden av att jag har detta synsätt blir Miljöpartiets attityd, att vi har mer att vinna på att vänta och hoppas att status quo består än att otåligt gripa oss an denna viktiga uppgift, för mig svår att smälta.

Jag är den första att erkänna att Världshandelsorganisationen inte är perfekt, men den är vad vi medlemsländernas regeringar gör den till och har gjort den till. Det är riktigt att de stora aktörerna tidigare inte har tagit tillräcklig hänsyn till utvecklingsländernas intressen. Det råder inget tvivel om att de rika länderna hade större inflytande än de fattiga i Uruguayrundan, precis som Lars Ohly och andra har beskrivit här. Så var det.

Världen är fortfarande orättvis men, vill jag påstå, det finns ljuspunkter. Sedan WTO bildades 1995 har medlemskapet breddats rejält. Två tredjedelar av medlemsländerna är i dag utvecklingsländer. Kina kommer inom kort att vara medlem, och Ryssland bedriver nu allt intensivare förhandlingar om medlemskap. Det är viktigt både för de själva och för oss i omvärlden att dessa gigantiska länder omfattas av det system av lag och ordning och rättssäkerhet inom världshandeln som WTO-regelverket innebär. Det är också viktigt att de får möjlighet att sitta med vid bordet och påverka världshandelns framtida villkor, dem som vi ju fortsätter att precisera, bestämma och vidareutveckla.

Synen på handelns betydelse för utveckling har tagit viktiga steg framåt. Detta tillsammans med en ökad internationell mobilisering för rättvis handel har stärkt utvecklingsländernas politiska position. Likaväl behövs det fortfarande ett fortsatt reformarbete, självklart, inte minst kraftfullt tekniskt stöd till utvecklingsländerna. Vi behöver nya beslut om rättvisare regler och reformer där allas intressen tas till vara och förutsättningarna görs mer likvärdiga. Jag är övertygad om att en ny och bred

förhandlingsrunda inom WTO är det mest effektiva instrument som vi har för att åstadkomma större rättvisa. Det är möjligt att det går att tänka ut andra och bättre instrument som skulle kunna finnas, men detta är för mig det mest effektiva instrument som finns och som vi har tillgång till nu. Det är den viktiga och avgörande poängen för mig.

Vi måste åtgärda rådande obalanser, och vi måste undvika att nya uppstår. Därför är det inget alternativ att avstå från att starta en ny förhandlingsrunda i tron att passivitet snabbare ska leda till förändring. Status quo cementerar snarare ojämlikhet och orättvisor, vilket främst drabbar utvecklingsländerna. Utan en runda kommer inte utvecklingsländerna att få något alls. Vi må hysa förhoppningar om den bästa av världar där de rika delar med sig till de fattiga, men verkligheten är tyvärr dystrare än så.

I min roll som ordförande för EU:s handelsministrar har jag fått färska erfarenheter av vilken kraft som behövs för att få det starka egenintresset att ge vika om än för den allra bästa av gärningar. När vi tillträdde vårt ordförandeskap tog vi genast tag i frågan att ta bort alla handelshinder för de fattigaste länderna, ett beslut som inte skulle ha någon omedelbar och omvälvande effekt på något enda medlemsland inom EU. Inte på något enda medlemsland skulle detta få en så stark effekt att man skulle tala om någon särskild omvälvning. Men trots det visade sig motståndet så starkt att det länge såg ut att vara helt omöjligt att fatta något beslut alls om detta.

Ett hårt arbete tillsammans med kommissionen, och i slutskedet faktiskt också med FN:s generalsekreterare Kofi Annan, gjorde dock att vi till slut lyckades få ett beslut som är unikt i sitt slag och manar andra länder till efterföljd, även om – det måste vi medge – det inte blev så ambitiöst som jag tror att alla här i kammaren är överens om att vi från svensk sida gärna skulle ha sett. Men det blev ändå unikt i världen. En stor aktör på handelsarenan sätter en definitiv slutpunkt för tullar och kvoter för varor från de allra fattigaste länderna. Det har inte skett förut, och detta manar andra länder till efterföljd.

FN:s generalsekreterare Kofi Annan och andra ledare som Världsbankschefen James Wolfensohn, Valutafondschefen Hans Köhler och nu senast USA:s riksbankschef Alan Greenspan kräver nu att andra länder snart och snabbt ska följa i EU:s spår. Det här är opinionsbildare som vi inte är vana vid att se uppträda på detta enade och kraftfulla sätt för att driva på opinionen i andra länder att ge avkall på kortsiktiga egenintressen till förmån för den här typen av solidaritetsåtgärder. Detta är kanske en dynamik som nu har startats av vårt beslut som kan göra att vi får än större effekter på de allra fattigaste länderna i världen.

Sverige driver aktivt på att EU självt ska fatta beslut där så är möjligt utan någon runda, t.ex. på tekoområdet. Men ensidiga åtgärder har begränsad räckvidd. Det är bara inom ramen för en runda som vi tillräckligt kraftfullt kan angripa andra områden som verkligen är av betydelse för utvecklingsländerna, exempelvis handeln globalt med mat och kläder. Jag vill inte ta på mitt ansvar att vi ska sitta och vänta på att de rika länderna enbart av godhet ensidigt ska öppna sina marknader, dessutom i så fall på ett sätt som kanske kan återkallas om det blir regeringsskifte eller lågkonjunktur eller opinionssvängningar så att u-länderna inte kan räkna med att det definitivt är värt att satsa på att bygga ut sin kapacitet, mark-

nadsföring osv. Om vi gör det här, så är det inte bara att det vore effektivt om det blir genomfört, vi riskerar också att vi får vänta väldigt länge innan något blir genomfört över huvud taget, alltför länge för att det ska hjälpa dem som skulle ha en möjlighet att ta sig ur sin fattigdom om EU, USA, Japan och andra rika länder på allvar öppnade sina marknader för u-ländernas produkter.

Låt oss heller aldrig glömma bort att borttagandet av hinder för import till vår, dvs. EU:s, marknad inte enbart gynnar u-länderna utan faktiskt också oss själva. Importen blir billigare, konsumenterna och samhällsekonomin blir vinnare, löntagarna blir vinnare. Vi tar ytterligare steg i den modernisering som EU:s ekonomier så väl behöver, men utan en runda riskerar vi att gå miste om många av de marknadsöppningar som vi vill se i EU.

Synen på WTO beror i hög grad på i vilken utsträckning organisationen i konkret handling kan visa att den engagerar sig och kan bidra till rättfärdiga lösningar på svåra globala problem.

Ett aktuellt exempel är kampen mot hiv och aids. Fungerande sjukvård och hälsovård är naturligtvis a och o både för att förebygga sjukdom och för att vårda de redan sjuka. Men tillgång till mediciner är också livsviktigt. Alltför länge har läkemedelsföretagen sålt sina mediciner lika dyrt i utvecklingsländerna som i västvärlden. De har hänvisat till höga forskningskostnader och skyddat sig bakom patenträtten. Men detta är en rättighet som vi medborgare kräver måste användas med omdöme och förnuft för att förtjäna vår respekt och vårt försvar.

När Sydafrikas regering stiftade en lag för att kunna importera billiga kopior av läkemedel till sina nästan 5 miljoner hivpositiva försökte, som vi alla vet, de internationella läkemedelsföretagen gemensamt sätta stopp för det här. Omvärlden reagerade starkt – det är självklart – och i går drog företagen tillbaka sina stämningar. Sydafrikas regering och läkemedelsföretagen har nu träffat en överenskommelse som innebär att sjuka ska kunna få billig medicin och företagen i gengäld behålla sina patent.

Läkemedelsbolagen har ett ansvar, inte bara för sitt eget renommé, sitt eget anseende, sitt eget goda rykte och för sitt namn utan faktiskt också för hela patentsystemets legitimitet och därmed, menar jag, för hela patentsystemets överlevnad. Det behövs respekt hos allmänheten för att det här systemet ska kunna överleva. Men det ska då vara ett patent-system som är värt att försvara. Ett patentsystem är oerhört viktigt. Vi behöver ett bra patentsystem, ett system som är så bra att det förtjänar att försvaras.

Patent är, som vi säkert är överens om, nödvändigt för att främja så gott som all nödvändig kreativitet och idéutveckling i samhället. Det gäller inte minst i det kunskapsbaserade samhället.

I dag är förfälskningar och piratkopior ett stort och ökande problem. Ofta är det kopplat till annan brottslighet, och dåliga kopior av exempelvis reservdelar till flygplansmotorer och andra viktiga produkter hotar människors hälsa och säkerhet i Europa, i Sverige, i hela världen.

Nästa vecka kommer den svenska regeringen att anordna en internationell konferens i Stockholm för att utveckla det internationella samarbetet i kampen mot detta viktiga problem. Men för att vi ska kunna engagera oss i detta krävs det ju att de som drar fördel av ett bra patentskydd

inte missbrukar det, hårdrar otydligheter i WTO-reglerna för att driva omoraliska krav gentemot de fattigaste ländernas sjuka människor.

Ett annat exempel som jag vill nämna är sambandet mellan handel och arbetsvillkor. När vi ser i medierna hur företag som drar nytta av handelssystemet låter anställda i andra länder arbeta under vidriga förhållanden kan vi inte bara blunda för att vi sysslar med handelspolitik. Vi kan inte blunda som medmänniskor, som konsumenter och som politiker. Vi har en skyldighet att arbeta för mänskliga rättigheter i arbetslivet, och det gör vi också som handelsministrar, även om det lite lösryckta citatet från mitt tal i Birmingham lät som att jag som handelsminister tycker att vi ska hålla fingrarna borta. Det tycker jag inte, men jag kan förtydliga detta senare om det behövs.

Diskussionen om handel och mänskliga rättigheter i arbetslivet i anslutning till WTO har redan gett positiva resultat. Sedan 1995 har antalet länder som har ratificerat samtliga ILO:s konventioner om grundläggande mänskliga rättigheter i arbetslivet fördubblats. Dessa konventioner gavs ökad tyngd genom den deklaration som ILO antog 1998. Dessutom har en ny konvention om förbud mot den värsta formen av barnarbete kunnat tillkomma. Jag är säker på att WTO-diskussioner har bidragit till de positiva resultaten.

Vi går nu vidare genom att arbeta för en fördjupad dialog om handel och social utveckling som inkluderar mänskliga rättigheter i arbetslivet. I dialogen vill vi att ILO, WTO och andra relevanta internationella organisationer ska delta, och vi vill att denna dialog ska föras parallellt med en ny förhandlingsrunda.

Tyvär är det många u-länder som befarar att en sådan dialog ska få protektionistiska konsekvenser. Det är därför oerhört viktigt att vi tydligt markerar att vi inte är ute efter att skapa instrument som kan tas över av protektionistiska intressen, utan att våra avsikter är andra.

Handelspolitiken kan inte och ska inte utformas i ett vakuum. Den tid är förbi när handel sågs som en strikt ekonomisk fråga som varken berörde andra områden eller berördes av andra områden, eller för den delen behövde debatteras i Sveriges riksdag. Det har inte skett så ofta i det förflutna. I dag kan vi inte kosta på oss ett sådant synsätt.

I globaliseringens tid handlar det alltmer om att förmå våra instrument att dra åt samma håll. Samstämmighet eller koherens är avgörande för hur kraftfullt vi kan åstadkomma förändringar. Hur väl samspelet kan fås att fungera mellan handel, miljö och social utveckling avgör om vi kan åstadkomma välbefinnande för alla, demokrati, mänskliga rättigheter, bättre miljö och inte minst fred.

Anf. 12 LARS OHLY (v):

Herr talman! Låt mig först uttrycka tacksamhet för handelsministerns och hans medarbetares arbete inom EU:s ministerråd med tullfrihet för de minst utvecklade länderna. Med en mer dogmatisk hållning kunde resultatet i stället ha blivit att ingen tullfrihet alls hade uppnåtts. Med en mindre klar hållning kunde övergångsreglerna ha blivit långt mycket värre och mycket mer långvariga.

Jag har ett par frågor. Den första berör en ny WTO-runda. Det finns ett motstånd bland många utvecklingsländer, och detta kan mötas på olika sätt. Som exempel kan nämnas att den brittiske biståndsministern

har på känt kolonialt manér vid ett besök i Indien sagt att biståndet till Indien kan öka, möjligtvis tredubblas, om bara indierna blir mer positiva till globalisering och en ny WTO-runda. Det är naturligtvis inte på det sättet som man ska möta oron för en ny WTO-runda.

Därför hoppas jag att samma odogmatiska hållning som utmärkte Sveriges agerande i ministerrådet för tullfrihet för de minst utvecklade länderna också ska utmärka EU:s agerande inför en ny WTO-runda. Ta utvecklingsländernas oro på allvar! Diskutera på jämbördiga villkor och låt oss inte ägna oss åt koloniala försök att påverka utvecklingsländernas ställning!

Anf. 13 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s) replik:

Herr talman! Till Lars Ohly vill jag gärna säga att jag håller med om att den attityd som hade visats gentemot Indien är precis det som stärker alla de krafter i u-länderna som ser hela förhandlingsspelet som ett kolonialt påfund, som att vi i norr ska tvinga på dem vår vilja med nya, moderna och mer sofistikerade metoder precis som vi med andra och grövre metoder har gjort i gamla tider. Jag förstår den allergi som u-länderna hyser mot den typen av påverkan.

Vad det handlar om är att med argument och förnuft och med politiska åtgärder – såsom EBBA-initiativet, som innebär tullfrihet för de fattigaste länderna – i handling demonstrera tillsammans med argument att de har någonting att vinna på detta.

Många u-länder är också väldigt positiva. Jag tänker framför allt på Sydafrika som är den mest pådrivande kraften i u-världen. Vi kan tillsammans med dem arbeta för att minska misstänksamheten mot oss och öka viljan att identifiera vilka punkter de själva har för att komma framåt.

Inte minst gäller det, som jag försökte säga i mitt anförande, att undanröja risken att de tror att vi har helt andra motiv när vi vill vidga handelsförhandlingarna till att också inkludera för våra medborgare viktiga frågor som arbetsrätt och miljö, att det inte görs för att skada och drabba människorna i de fattiga länderna, utan att vi har helt andra motiv. Men de tror oss inte, och vi måste argumentera, hårt, länge och tålmodigt. Och jag är övertygad om att vi är på rätt väg. Motståndet minskar och förståelsen ökar, och jag tror att vi kommer att komma fram på det här området.

Anf. 14 LARS OHLY (v) replik:

Herr talman! Jag är tacksam för svaret. Jag finner inte att det finns några stora skillnader mellan det jag skulle vilja se och det som handelsministern utlovar.

Jag har en annan fråga, och den gäller WTO-systemets förhållnings-sätt till andra internationella avtal och konventioner. Vi har i en reservation, reservation 7, sagt att på miljöområdet bör följande krav ställas:

För det första att WTO bör skriva in i sina regler att nationella miljö-regler som baseras på försiktighetsprincipen ska accepteras.

För det andra att internationella miljöavtal och FN-konventioner ska utgöra utgångspunkten för förhandlingarna inom WTO.

För det tredje att WTO:s regelsystem ska stödja miljömärkning av produkter.

Vi har också när det gäller avtalsrätten, organisationsfriheten och rätten att vidta stridsåtgärder föreslagit att WTO-systemet ska utgå från grundläggande ILO-konventioner. Vi har medvetet avhållit oss från att säga att dessa konventioner ska vara överordnade WTO-systemet. Men som utgångspunkt innebär det att de ligger till grund för de förhandlingar inom handelsområdet som sker inom WTO.

Har handelsministern något emot att man har dessa formuleringar, dessa krav, på WTO:s fortsatta arbete med liberaliseringen av handeln?

Anf. 15 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s) replik:

Herr talman! Min åsikt är att samma regeringar som sitter i WTO och förhandlar också har suttit i olika andra organ och förhandlat fram de andra konventionerna och beslutet när det gäller ILO och annat. Jag sade också i mitt anförande att det är för mig gåtfullt hur regeringar som på ett ställe sitter och röstar fram vad som ska anses vara de centrala arbetsrättsliga villkoren i ILO rakt över gatan, på ILO-kontoret, sitter och säger att det här är förgripliga saker som vi absolut inte ska befatta oss med. På samma sätt är det på miljöområdet och andra områden.

Min utgångspunkt måste vara, och är, att dessa konventioner och WTO:s regelverk är förenliga och att de inte ska hamna i konflikt. Det finns ingen anledning för mig att förutsätta att konflikten och motsägelsefullheten är utgångspunkten och att det är det som gäller och som vi ska hantera. För mig är det i stället att de är ömsesidigt stödjande. Jag valde ett exempel, detta med arbetsvillkoren och hur våra diskussioner i handelsministerkretsen har satt ökad fart på processen i ILO där själva definitionsarbetet med vad som är de centralaste reglerna bedrivs.

Likadant är det på miljöområdet. Jag ser inte att det med självklarhet är konflikter mellan dessa. När de uppstår är det i alla fall min uppfattning att FN:s konventioner har en smula högre trovärdighet. Jag kommer att driva linjen att vi som handelsministrar ska försöka åstadkomma att våra regler, om de nu till äventyrs skulle hamna i konflikt, kan tillämpas på ett annat sätt eller vad det nu är som behövs i det enskilda fallet.

Men jag vill inte ge detta så stora proportioner som att det här är en huvudsak och ett jätteproblem, därför att jag tror inte att det är det. Om det är det så är det ett problem i huvudstäderna att olika ministrar och olika departement inte hänger ihop, och så ska vi inte ha det i Sverige och inte i andra länder heller. Det kravet måste vi ställa.

Anf. 16 INGEGERD SAARINEN (mp):

Herr talman! Jag har stor respekt för utrikeshandelsministerns engagemang för de fattiga länderna. Därför blev jag lite förvånad över ministerns angrepp. Han sade att vår inställning är att vi ska vänta med att göra någonting och att det är passivitet som ligger bakom. Att inte vara positiv till en omedelbar ny runda är inte detsamma som passivitet. Det finns många begränsade förhandlingar som kan föras, och det finns möjlighet att arbeta med implementering som många u-länder önskar. Det arbetet motsätter vi oss inte.

Som Lars Ohly har gett exempel på finns det många koloniala betenden. Det finns anledning att vara lite skeptisk också.

Jag undrar om utrikeshandelsministern är positiv till att ta initiativ till utvärderingar av hur nuvarande avtal och påtänkta avtal skulle påverka

inkomstskillnader, miljö, djurskydd etc. Jag förstår att utrikeshandelsministern inte vill avvakta med en ny runda. Men jag undrar i alla fall om han parallellt med regeringens arbete vill initiera ett utvärderingsarbete.

Prot. 2000/01:97
20 april

*Vissa utrikeshandels-
politiska frågor*

Anf. 17 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s) replik:

Herr talman! Det var inte min avsikt att gå till angrepp mot Miljöpartiet. Jag tycker att Miljöpartiet har en i grunden sammanfallande syn med den som jag har. Det var en låt mig kalla det randanmärkning som jag försökte göra. Jag beklagar om jag missade i tonläget och nyanserna.

Vi har under de gångna åren samarbetat mycket effektivt och mycket förtroendefullt, och jag har identifierat väldigt få grundläggande skillnader mellan regeringens och Miljöpartiets sätt att se på det här.

Vad jag gjorde i mitt inledningsanförande var en reflexion kring Ingegerd Saarinens anförande, som jag satt och lyssnade på med stort intresse. Det är i och för sig en legitim och rimlig ståndpunkt att man bör tänka efter noga innan man griper sig an något så stort som en runda innebär. För mig innebär detta hållningssätt att man måste vänta. Men jag är otålig. Jag ser så stora missförhållanden. Jag tycker inte att status quo duger. Det är, oavsett om man gillar det eller inte, innebörden i att säga att vi ska vänta tills vi har utvärderat. Att utvärdera Uruguayrundan är en jättesak. Det har skrivits många doktorsavhandlingar om den och Världsbanken har haft stora konferenser med massor av forskare som har lagt fram rapporter som har samlats i bokform, och det har skrivits jättemycket. Att bara läsa in detta innan man börjar med en ny utvärdering skulle ta lång tid liksom att formulera uppdrag innan utvärderingen genomförs. Sedan kanske den ska ut på remiss och värderas innan man bestämmer vad man ska göra framåt. Det tycker jag är fel väg att gå. Jag vill att vi ska börja så fort som möjligt. Vi ska tänka oss för hela vägen och utvärdera de områden där vi tycker att det är viktigt att ha ett kontinuerligt analys- och tankearbete och kontinuerlig debatt i riksdagen, gentemot folkrörelserna, i vår referensgrupp, i medierna offentligt och inte minst globalt i internationella debattforum. Men det viktiga för mig är att missförhållandena är så stora att de måste angripas så fort det går. Det var bara det. Det var inte avsett som något generalangrepp, verkligen inte.

Anf. 18 INGEGERD SAARINEN (mp) replik:

Herr talman! Jag undrar då hur ministern ser på kravet från många länder att man i stället för en runda bör ägna sig åt begränsade förhandlingar i vissa ämnen där det finns stora skäl att omedelbart åstadkomma lösningar plus att få detta med implementeringar att fungera. Det kan ju vara någonting som visar respekt för deras hållning.

Anf. 19 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s) replik:

Herr talman! Jag har inget som helst problem med det här, tvärtom. Jag tycker precis likadant. Jag är nämligen för alla dessa andra förhandlingar som kan leda framåt på enskilda områden. Jag beklagar att de förhandlingar som nu pågår om t.ex. jordbruks- och livsmedelsfrågor i Genève inte går fortare framåt. Det finns många andra frågor om implementering och antidumpning. Jag nämnde också i mitt anförande den viktiga men otillräckliga sak som det innebär att rika länder ensidigt

bestämmer att erbjuda saker och ting, såsom vi nu har gjort i EU till de minst utvecklade länderna. Det är jättebra.

Jag är för alla de åtgärder och förhandlingar som kan gå i riktning framåt. Men jag tror inte att de kommer att ge så stora resultat just därför att de är smala och begränsade. Jag har kommit till den uppfattningen att eftersom egenintresset är så starkt och styr så bestämt kräver stora framsteg en större bredd i förhandlingar där många fler frågor är med i potten. Jag inser att det blir en trögare process, den kommer kanske att ta mer tid, men jag tror att det är den enda väg som bär framåt på ett avgörande sätt för u-länderna. Det är min bedömning, och jag kan ha fel, men det är på den bedömning som jag baserar det sätt jag agerar på.

Anf. 20 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag vill ansluta mig till alla berömmande ord om genomförandet av förhandlingarna om u-ländernas handelsvillkor, även om vi inte är nöjda – det är en gemensam uppfattning – men det är ändå ett mycket bättre resultat än vad man trodde att det kunde bli. Det är bra. Jag delar också uppfattningen att det är viktigt att komma i gång med en WTO-runda så snabbt som möjligt. Jag tror också att det är den bästa vägen att komma fram. Det som handelsministern sade om ILO-konventionerna är bra, att det arbetet bör löpa parallellt med WTO. Det är saker som hänger ihop. Det handlar t.ex. om värsta formen av barnarbete och slavarbete.

Jag har ett par frågor. Det handlar om EU:s exportstöd som gör att matpriserna på något vis blir lägre i u-länderna. De får lägre priser än vad de skulle ha haft annars om de ska importera. Men det slår på sätt och vis ut deras egen livsmedelsproduktion och den delen av deras handel med varandra. Jag tror att vi har haft diskussioner om det tidigare. Det är ett jätteproblem. Jag vet inte riktigt hur man ska gå till väga. Naturligtvis ska man hela tiden ha diskussioner med dem om hur de för sin livsmedelsproduktion och vilken handelspolitik de har osv. Det är naturligtvis svårt, men jag skulle vilja ha en kommentar.

Sedan frågan om patenträtten till medicinerna mot hiv och aids. Det är på grund av att detta är en så otroligt stor katastrof som sker som opinionen blev så stark att läkemedelsföretagen inte kunde stå emot. Men det här är toppen på ett stort isberg. Det finns många andra sjukdomar där läkemedlen är alldeles för dyra för de fattiga människorna. Skulle man på något sätt kunna se detta som ett genombrott till en förändrad syn för att åstadkomma billigare mediciner för de fattiga länderna? Vad kan Sverige i så fall göra för att skynda på den processen? Handelsministern nämnde konferensen i Stockholm, som ju är mycket intressant. Är det meningen att ta upp det där? Det tror jag är oerhört viktigt för att kunna åstadkomma en mer jämlik situation.

Anf. 21 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s):

Herr talman! Jag håller med Marianne Andersson om EU:s exportstöd, det skapar orimliga förutsättningar för bönder i de andra länder som tar emot vår export. Vi säljer t.ex. smör till priser som inga jordbrukare i Estland klarar av att konkurrera med. Vi slår ut estniskt jordbruk och estniska bönder med våra skattesubventioner. Vissa perioder har vi sålt svenskt kött billigare i Argentina än argentinskt kött, 8 kr per kilo. Det

gör det inte möjligt för människor att bygga en tillvaro, bygga en försörjning för sin familj, om man ska konkurrera inte med andra bönder utan med andra länders subventioner. Rika länder har råd med mer subventioner än fattiga länder.

Detta stöd är, icke förvånande, det mest förhatliga av allt vi ägnar oss åt i EU på det handelspolitiska området. Så länge inte vi i EU är beredda att förhandla om detta är ingen annan beredd från u-ländernas sida att förhandla med oss om någonting. Å andra sidan är det inte så lätt i EU att få stöd för det här om vi inte ens kunde få stöd för kortare övergångstid än nio år på det här obetydliga med sockret.

Vad gäller patenträtten är det alldeles uppenbart för mig att det som nu har skett i Sydafrika har varit en vändpunkt, ett omslag. Nu är det en förändrad syn. Läkemedelsföretagen kommer att dröja länge innan de tar den här chansen igen.

Vår konferens i nästa vecka kommer att handla om piratkopiering i Europa. Det är fråga om kandidatländerna och EU i första hand, och det handlar om sådant som musik, piratkopiering av cd-skivor, bilreservdelar osv. och hur vi ska bygga upp organisation och administration, polisiärt samarbete, tullar och sådant i vår del av världen. Det här är givetvis besläktat, men det är en annan fråga och en annan krets människor närvarande. Men för mig är det alldeles uppenbart att det som har hänt nu kommer att innebära att världen aldrig mer blir som förut på läkemedelsområdet.

Anf. 22 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Det var intressant, och vi delar den här uppfattningen. Frågan är bara hur man kan komma fram. När patenträtten kommer att gälla från 2005 i Indien t.ex. kommer man att få tillämpa en strikt patenträtt i 20 år. Jag kan inte de här frågorna så noga, handelsministern kan dem mycket bättre. Men vad kommer att ske? Jag hoppas verkligen att det är riktigt att det är en vändpunkt, att opinionen blir så stark också när det gäller andra typer av mediciner. Det är just det som är oerhört viktigt. Annars är vi naturligtvis överens om att det behövs en patenträtt. De som är rika har större möjligheter.

Det som handelsministern säger om exportstödet kan jag dela. Exemplet gällde länder som ändå har det förhållandevis bättre än människorna i Afrika som helt enkelt svälter på grund av att deras jordbruk slås ut, också på grund av deras egen dåliga politik. Det är samverkande faktorer. Men det är svält som är onödigt, vill jag påstå, överallt. Det är detta som är så förskräckligt. Det handlar om biståndspolitik och handelspolitik, men det är viktigt att regeringen samverkar i de här frågorna när det gäller utformandet av biståndspolitiken och över huvud taget våra relationer till de länderna.

Jag kan berätta att det just nu är konferens på Utrikespolitiska institutet som jag ska gå till efter debatten och där en mängd parlamentariker från flera afrikanska länder är närvarande. Jag tänkte ta upp frågan med dem.

Anf. 23 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s):

Herr talman! Det är självklart för mig att handelspolitiken kan lämna ett bidrag till utveckling för de fattigaste länderna, men vi kan inte en-

samma lösa detta. Vi kan inte med handelspolitiken ändra de katastrofala följderna av utbredd korruption, inbördeskrig, vanstyre eller vad det nu var i Indonesien. Vi har bidrag att lämna också till korruptionsbekämpningen, också mot vanstyre och annat. Det är just bidrag, ingen patentmedicin som ensam löser detta. Min åsikt är att vi har en skyldighet att göra vad vi kan för att vårt bidrag ska bli levererat utan att för det tro att vi därmed fixar alltsammans.

Vad gäller jordbrukssidan hade vi en jättematch om övergångstider för sockret. Den blev löjeväckande lång, kan man tycka. Det tror man växer fram av att sockret är en så stor produkt i EU. För några länder var sockret en så viktig sak att det var värt att kämpa för det och att den grupp länder vi öppnade oss för var stora sockerproducenter. Verkligheten är ju att den här gruppen av 49 av de fattigaste länderna i världen är nettoimportörer av socker. Jag skulle inte bli förvånad om de är nettoimportörer från EU. Ändå var motståndet så starkt.

Då kan man tänka sig hur det blir när vi ska gå i närkamp med exportsubventionerna. Där välkomnar jag stöd från Centerpartiet och hoppas också att Kristdemokraterna är med på samma linje. Vi hade i den förra debatten för två år sedan en replikväxling om detta. Jag tycker att det är väldigt bra att Sverige står samlat i denna viktiga fråga.

I patentfrågan en kort sak till om medicinfrågan: De internationella avtalen ger rätt för länder som Sydafrika att skaffa sig billigare mediciner när det vanliga systemet havererar, som det har gjort här. Men vad vi har sett nu är att dessa möjligheter är för vaga och för otydliga och lämnar möjligheten öppen för olika tolkningar. Det är ytterligare ett skäl för att vilja gå vidare och förhandla fram mer precisa regler, tydligare regler, som gör att man vet vad som gäller och att det som gäller är rimligt utifrån normala mänskliga utgångspunkter.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 25 april.)

Skolan

5 § Skolan

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande 2000/01:UbU13
Skolan.

Anf. 24 BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Jag ska börja med att yrka bifall till reservation 1 under punkt 1. Vi moderater står givetvis bakom övriga moderata reservationer. Men för tids vinnande avser vi att yrka bifall enbart till denna första del av reservationen.

Det betänkande som vi nu ska behandla rör frågor som riksdagens ledamöter har tagit upp i samband med den allmänna motionstiden förra året samt några från 1999. Sammanlagt rör det sig om närmare 300 motionsyrkanden av vitt skilda slag. Det handlar om övergripande frågor, skolpliktens innebörd, elevinflytande, betyg, mobbning och mycket annat. Man kan säga att motionerna belyser den bredd och det engagemang för skolan och skolans uppgifter som finns i vårt land.

Samtidigt kan man konstatera att betänkandet också visar problemen med skoldebatten. Det finns så många hjärtefrågor, och det råder en viss förvirring om vem som egentligen har ansvar för vad.

Utbildningsutskottet har nu valt att resolut lägga en del motioner i en avdelning för sig just för att markera att de tar upp sådant som riksdagen med rådande styrsystem faktiskt inte ska fatta beslut om. Denna avgränsning är inte enkel. Riksdagen kan naturligtvis i princip ha synpunkter på allt. Men vi har varit överens om att ansvaret för skolan innebär att vi måste prioritera vilka frågor som vi arbetar med här.

En av de centrala frågorna rör skolplikten och rätten till utbildning. Det är ju fundamenten i skolpolitiken. Men med det sönderfall vad gäller grundskolans kvalitet som rapport efter rapport visar så är det viktigt att påminna om grunderna för den obligatoriska skolan. Jag delar utskottsmajoritetens uppfattning att skolplikten som den är formulerad i skollagen ger stort utrymme för flexibilitet i den meningen att undervisningstiden kan anpassas efter den enskilde eleven. Flexibel skolstart gäller också, dvs. att elever har rätt att börja i grundskolan redan vid sex års ålder, och man kan sluta grundskolan tidigare eller senare beroende på om man har inhämtat de kunskaper som skolan ska ge. Men detta är ju på papperet i våra lagar och regler.

Vad vi moderater ser som ett problem är att informationen om och användningen av denna flexibilitet saknas. Föräldrar får sällan veta om möjligheterna. Och jag vågar påstå att få elever erbjuds ett extra år i grundskolan, trots att det ofta är just vad de skulle behöva. Och vår reservation, som jag har yrkat bifall till, handlar ju om just detta. Vi anser att grundskolan måste ta ett större ansvar för att ge alla elever de kunskaper som grundskolan ska ge. Mycket mer kan och måste ske tidigt. Men som läget är kan man inte bara lämna tusentals elever som inte har fått rätt stöd med ett kryss efter nio år.

Frågan är varför majoriteten inte vill arbeta med detta, att använda grundskolans kompetens för att se till att alla elever når de avsedda målen, eftersom vi vet att det är så nödvändigt. Vi efterlyser alltså ett mer kraftfullt agerande för att använda lagens utrymme och mening, inte förändringar i lagen. Och det är fel, som socialdemokraterna och utskottsmajoriteten säger, att det är bra som det är. Det krävs faktiskt initiativ och aktivitet på detta område.

Vi har också i denna första reservationsdel pekat på en liten men betydelsefull brist i nuvarande regler. Saken är den att elever ju kan börja skolan tidigare än normalt vid sju års ålder. Men man måste börja när man har fyllt sju år. Vi vill ge utrymme för att vänta ytterligare ett år med skolstarten. Bakgrunden är att det finns en del barn, inte minst flykting- och adoptivbarn, som på grund av sin bakgrund behöver mer tid för att utvecklas och anpassa sig till att börja skolan och arbeta med det som där gäller.

Jag har tagit del av en del fall där alla inblandade, föräldrar, förskolepersonal, psykologer, kuratorer, läkare, osv., vädjat och vältaligt och väl underbyggt beskrivit goda skäl för att vänta ett år till med skolstarten. Men med nuvarande regler, som skollagen är skriven, så kan sådan dispens inte ges. Jag tycker att det måste bli möjligt. Och jag begriper inte varför socialdemokraterna motsätter sig det.

Herr talman! Jag har pekat på att det krävs insatser för att se till att skollagens utrymme för hänsyn till varje elevs behov och förutsättningar tas till vara. Jag har också pekat på ett skönhetsfel som är alldeles onödigt men som skapar onödiga problem för mycket känsliga barn. Majoriteten säger nej. Man vill inte se dessa problem. Man hänvisar till att allt är bra som det är.

Långsiktigt är detta en olycklig inställning, därför att det undergräver tilltron till och respekten för de fundament som grundskolan vilar på. Jag tror att det är viktigt med den skolpolitiska debatt som vi har i dag, att vi har en fast förankring i fundamenten. Och då ska vi inte ha onödiga problem, och då ska vi se till att skolor, kommuner och andra aktörer också kan använda och förstå innebörden av de regelverk som gäller. Därför borde man bifalla vår reservation och även i övrigt ta en del initiativ. Just nu förs nämligen ofta en debatt som visar att många aktörer inte vet vad som gäller. Och vi har ju också i utvärderingar från Skolverket och andra kunnat konstatera att kommuner och andra inte känner till och inte använder de grundläggande reglerna för hur grundskolan ska ordnas och vilka rättigheter och möjligheter som lagen ger utrymme för. Det här behöver vi ändra på, och det är väl det minsta man kan begära om vi ska börja reda ut de problem som finns när det gäller resultaten i skolan.

När det gäller övriga frågor återkommer jag eventuellt i något replikskifte.

Anf. 25 KALLE LARSSON (v):

Herr talman! Vi är chockade. Vi har chockats. Vi vill bryta utvecklingen. Vi vill göra mer.

Så uttalade sig kulturminister Marita Ulvskog i en debatt här i kammaren torsdagen den 24 februari förra året. Det som hade chockat regeringen var sanningen om hur den pornografi som kabelkanalerna visar på nätterna faktiskt ser ut. Det som chockat var dokumentärfilmen *Shocking Truth* skapad av Alexa Wolf.

För Vänsterpartiets del argumenterade jag i den debatten för en frigjord och jämställd syn på sexualitet, fri från de begränsande normer som sätts av porrindustrin men också från de begränsande normer som sätts av nymoralister, exempelvis kristdemokraterna. Vi tog och vi tar fortfarande kraftfullt avstånd från den stereotypa och heteronormativa bild av sexualitet som pornografin uppvisar, från skildrandet av kvinnlig underordning och manlig maktutövning. Vi menar att det är varje människas rätt att fritt utveckla sin sexualitet så länge det inte skadar eller förtrycker någon annan. Och upprördheten över pornografin delades då, och delas säker fortfarande, av många här i kammaren.

Upprördhet är dock inte i sig tillräckligt för att förändra verkligheten. För det krävs handling och beslutsamhet, inte avvaktande tvehågsenhet. Därför har vi i Vänsterpartiet författat en omfattande motion om hur sex- och samlevnadsundervisningen skulle kunna förändras och stärkas för att utgöra en motvikt till pornografi och moralism, väl medvetna om att också andra åtgärder givetvis måste vidtas. Vi framlägger förslag på bred front, och vi tar nya initiativ. Vi gör det som nästan alla för något år sedan påstod att de tänkte göra – vi går från ord till handling. Men nu, ett år efter det att stormen lagt sig och de uppfordrande TV-kamerorna inte

längre kräver svar och åtgärder, bemöts våra förslag med bristande argumentation och avslag efter avslag.

Låt mig ta några exempel. Vi föreslår att Skolverket får i uppdrag att ta fram ett referensmaterial till stöd för en kritisk pornografidiskussion – och de andra partierna hänvisar till redan existerande material som knappt nämner pornografin. Vi föreslår att läromedelssituationen ska granskas och får till svar att någon särskild granskning av innehållet i läromedel inte förekommer. Goddag yxskaft.

För Vänsterpartiets del vill jag framföra att det är viktigt att sex- och samlevnadsundervisningen i skolan

- sätter diskussioner om identitet, relationer och maktfrågor snarare än biologi i centrum
- utgår från elevernas egna frågor och erfarenheter
- innehåller diskussioner om pornografin utifrån ett kritiskt jämställdhetsperspektiv
- innehåller diskussioner om sexuella trakasserier och sexuellt utnyttjande av barn
- beskriver homosexuella relationer som fullt ut likvärdiga och naturliga
- syftar till att stödja alla elever till att självständigt och kritiskt reflektera över såväl den egna som andras sexuella identitet och könsidentitet och
- innehåller kritiska diskussioner om den traditionella kärnfamiljen.

Jag vill gärna fortsätta att tro att det finns ett intresse för att vidta åtgärder för att skapa motbilder till pornografin och för att bekämpa porrindustrin, och vi kommer att återkomma gång på gång på gång med sådana förslag. Samtidigt är det beklämmande för utskottsmajoriteten – och inte minst för socialdemokraterna – att man tvekar och famlar, när man i andra sammanhang påstått sig vilja handla. Hur var det nu? ”Vi vill bryta utvecklingen. Vi vill mer.”

Jag yrkar bifall till reservation 6 under punkt 23.

Herr talman! Utomparlamentariska och på sin tid olagliga aktioner har alltid funnits och har varit grunden för tillkomsten av många av de rättigheter som vi i dag anser självklara. Allmän rösträtt, kvinnors frigörelse, kortare arbetstid och möjligheten att fortfarande njuta av almarna i Kungsträdgården är bara några exempel på detta. Människor med civilkurage har lyckats ändra dåligt planerade vägar, avslöja nedgrävning av giftigt avfall osv. Civil olydnad är ett sätt att göra sin röst hörd, direkt från människor som berörs till dem som styr och beslutar. För att citera SOU 1999:101 *Olydiga medborgare*: ”Rörelserna tvingar samhället att konfronteras med grundläggande värden, såvida de står för ett sökande efter äkthet.”

Vänsterpartiet har i ett särskilt yttrande till dagens betänkande markerat att vi stöder principen om civil olydnad, att genom ifrågasättande stärka demokratin. I samma yttrande visar vi också ytterligare en gång att

vi ser det som angeläget att Skolverket ges sanktionsmöjligheter gentemot kommuner i syfte att säkerställa en nationellt likvärdig skola.

Herr talman! Låt mig också säga några ord om betygen – igen, kan jag tillägga. Det är knappast obekant för kammarens ledamöter hur Vänsterpartiet ser på betygen – en syn som vi för övrigt delar med Miljöpartiet och många i de socialdemokratiska leden.

Vi är övertygade om att betygen på flera punkter påverkar undervisningen och elevernas utveckling negativt. Vi är övertygade om att möjligheterna att skapa en skola för alla, där kritiskt tänkande och förmågan att se helheter i den egna utvecklingen och i samhällets utveckling, skulle underlättas avsevärt om betygen avskaffades, och det är därför vi föreslår försöksverksamhet med betygsfri grundskola. Vi menar att utvärdering och, de gånger det är nödvändigt, urval till högre studier bättre kan skötas av utvecklade utvecklingssamtal och alternativa urvalsmetoder.

Herr talman! Det är uppenbart att vänstern och högern ser olika på relationen mellan privat och offentligt. Det är naturligt – det är inget konstigt med det. Där vänstern vill göra skolan till en demokratisk mötesplats för barn med olika bakgrund och erfarenheter skapar högern uppdelning och vill göra utbildning till en handelsvara. Det har framträtt med all önskvärd tydlighet i de debatter vi tidigare haft här i kammaren om privatskolor, s.k. fristående skolor. Det syns i dagens betänkande, där högern vill att ännu mer av utbildningen privatiseras genom entreprenader, och det syns i synen på sponsring av skolor. Det är inte utan att man ibland undrar om det inte är begränsande för den egna intellektuella utvecklingen att ha en så fullständigt oproblematiserande syn på relationen mellan skola och näringsliv som högern tycks ha.

Herr talman! Självklart är det angeläget att ha ett gott samarbete mellan skolan och det omkringliggande samhället, inklusive arbetslivet och dess parter. Ofta kan dessa bidra till skolans arbete med erfarenheter som annars inte skulle finnas, och omvänt är det viktigt att skolan deltar i utvecklingen av samhället. Men det finns också situationer då det är viktigt att sätta gränser för att säkra skolans möjligheter att vara en plats där kritiskt tänkande och allsidighet har företräde. Ett sådant sammanhang är då företag och organisationer på olika sätt vill stödja och sponsra skolor, vilket blir allt vanligare. Av de skolor som deltagit i en undersökning genomförd av Nordiska ministerrådet uppger över hälften att de fått erbjudande om sponsring, och nio av tio av dessa har accepterat erbjudandet. I en del fall, även om det inte sker i alla, har också sponsorerna begärt motprestationer från skolans sida.

Vänsterpartiets principiella uppfattning är att sponsring i skolan inte ska förekomma, eftersom det riskerar att påverka eller rentav styra skolans arbete och undervisningens innehåll. Självklart måste det kombineras med tillräckliga resurser, och Vänsterpartiet fortsätter därför kampen för mer pengar till skolan. Om skolor väljer att tillåta olika typer av sponsring menar vi att det under inga omständigheter får innebära att undervisningen eller någon del av skolans arbete i övrigt styrs eller kan misstänkas för att styras av företags- eller organisationsintressen. Inte heller är skolan en plats för reklam för företag eller organisationer annat än som en del av en kritisk diskussion inom ramen för den ordinarie undervisningen, eller då organisationer bjuds in för att delge sina erfarenheter och åsikter.

I marknadsföringslagen finns i dag ingen särskild paragraf som berör sponsring i skolan, vilket enligt vår mening är otillräckligt, och lagen bör förändras. Men även med en utvecklad lagstiftning kommer det ibland att uppstå gränssituationer i relationen mellan skola och arbetsliv. Vi menar att kommuner och skolor också behöver särskilda riktlinjer och praktiska råd för hur skolan ska ta emot stöd i olika former från organisationer och företag.

Jag yrkar också bifall till reservation 6 under punkt 26, och jag kan samtidigt meddela att jag står bakom också övriga delar av Vänsterpartiets reservation.

Herr talman! Vårt samhälle kännetecknas inte direkt av att näringslivet saknar möjligheter att nå ut med sin propaganda. I stället genomsyras hela samhällskroppen av kommersialism och budskapet att vad som helst går att sälja med mördande reklam. Men här vill vi dra gränsen. Skolan ska inte vara en marknadsplats där den som har pengar kan köpa sig makt och inflytande över undervisningen, utan en plats för allsidighet och för kritiskt tänkande.

Anf. 26 YVONNE ANDERSSON (kd):

Herr talman! Först vill jag för tids vinning yrka bifall till reservation 5 vad avser punkt 15, men jag står självklart bakom alla våra övriga reservationer.

Jag blev uppringd av en mamma som inte fick sin elvaåriga dotter att gå till skolan. Jag frågade mamman vad dottern sysslade med när hon var hemma. Det visste inte mamman. Jag träffade den här tösen, som jag inte kände sedan tidigare, och hon berättade att hon skriver och läser lite. Jag bad henne skriva något till mig, och jag har tillåtits citera det:

Är du dum i huvudet eller så,
det här kan jag ej förstå.
Varför jag har så svårt med länder, klocka, stavning och glosor,
skolan är då ingen dans på rosor.
Och det här blir man retad och trackad för
det är ju så att man dör.

I skolan har man nog med problem
och på dem som retar vill man helst kasta sten.
Du står där och helst vill le
när mina ögon ej kan se
att det ska stå två t.

Speciallärare är löjligt att gå till
så det man helst inte vill.
Då blir man mera retad och hakad på.
Ska det verkligen behöva vara så?

Men dum i huvudet är jag ej
även om det verkar så för dig.
Det är bara med sånt här det står still,
och min hjärna inte vill.
Tänk dig att varje dag ont i magen få,
när du till skolan ska gå.

Det borde du nästan nu förstå.
Jag är människa som du, så sluta reta mig nu.
Det är svårt nog i skolan ändå,
som du efter den här dikten borde förstå.

Fru talman! Det är inte fel på lärare i skolan. Det är inte fel på elever. Det är fel på ett system. Ett aldrig så välkonstruerat system är inte bra om det slår fel mot enskilda människor. Skolsystemet i dag gör det.

Krisen i skolan handlar om grundläggande värden som inte efterlevs. Den här tjejen upplever inte sitt självklara människovärde. Hon blir retad för att hon går till speciallärare, och hon blir mobbad för att hon inte har samma intellektuella förmåga som vissa andra. Men hennes tänkande är det sannerligen inte fel på. Hon väljer att lära sig själv i sin egen miljö när hon inte trivs i skolan.

Egentligen handlar detta inte om någonting annat än värdegrunden. Dess betydelse är vi alla överens om. Vi hävdar att värdena nu också måste efterlevas i skolan. Därför bör varje skola ha en plan som klart visar hur man förverkligar dessa värden i vardagen. Det kan synas enkelt när vi talar om det, men om vi går till oss själva är det inte alltid så enkelt att efterleva de värden vi påstår oss omfatta.

Att träna sin handlingsberedskap är en förutsättning för att värdegrunden ska slå igenom och bli tydlig i den vardagliga verksamheten. Detta kan ske på många sätt. Det kan ske genom fortbildning. Det kan ske genom att man på ett tydligare sätt tar in kulturen och humanismen i skolan och på många andra sätt.

Jag tror på att det är dags att återinbjuda humaniora och de humanistiska ämnena i grundskolan. Värdegrunden har sitt ankare i dessa kunskapsområden. Här spelar naturligtvis ämnen som historia, svenska och religionskunskap en viktig roll. Det är ämnen som handlar om att skapa mening och sammanhang i tillvaron som ger stoff för reflexion och kritiskt tänkande, men också stoff för lusten att leva. Det visar på betydelsen av de praktisk-estetiska ämnena och deras självklara plats i lärandet.

Fru talman! Jag har i olika sammanhang lyft fram humanioras betydelse för individens välbefinnande, som i sin tur har sin grund i ett samhälles välfärd. Det finns också en annan grund, och det är naturvetenskapernas och teknikens betydelse. Vi är medvetna om deras stora betydelse för samhällsutvecklingen, men vi har nonchalerat reproduktionen av goda förmågor till detta område.

Vi har i alltför hög grad ordnat platser på högskolan, men vi har glömt bort det konkreta lärandet och de praktiska momenten redan i grundskolan. Vi vet att den grundläggande motivationen kommer tidigt. Vad gäller det tekniska kunnandet är det svårt att få den grundläggande motivationen i en alltför teoretiserad skola. Detta är ett av de stora bekymren när det gäller antalet sökande till de tekniska utbildningsplatserna.

Vi måste ta ett rejält tag för att uppvärdera den praktiska kunskapen och färdigheter och övningar i skolan. Jag har själv arbetat med detta tidigare. I början av 80-talet drevs ett antal projekt på våra lärosäten omkring detta, men trots det har teoretiseringen fortsatt. Man undrar när skolministern och utbildningsministern tillsammans ska sätta sig med detta problem, som tillhör dem båda.

Ett samhälles välfärd har flera hållpunkter. Det handlar om att se över varje del, så att balans nås. I dag har vi förlorat poänger både inom humaniora, genom dess undanträngda plats, och inom naturvetenskap och teknik genom att dessa ämnens struktur kräver kunskaper också i praktiska moment.

Fru talman! Jag kan inte lämna skolans område utan att också i dag lyfta fram personalens viktiga funktion. Skolan är till för eleverna. Det är de som med god hjälp ska lära. Men för att hjälpen ska fungera bra måste personalen få må gott. Människor ska i sina dagliga arbetsuppgifter ha rätt att trivas och att bli bekräftade för det goda arbete de gör och värdesättas och inte alltid ifrågasättas.

På något sätt tror alla som har gått i skolan att de kan skolan. Men vad var och en har en erfarenhet av är att vara i skolan och att lära. Det är en helt annan sak, många gånger, att undervisa och leda unga människor i deras lärande så att det blir så effektivt som möjligt.

Vad lärare egentligen ska göra är ju att söka gränslandet mellan det önskvärda och det möjliga, så att den enskilda eleven har chansen att utvecklas. I Lgr 62 står det att varje elev ska lära sig på toppen av sin kapacitet. För läraren handlar det många gånger om att se vilka förmågor som kan utvecklas hos det enskilda barnet om det får tillräckligt stöd och stimulans och hjälp. Detta är ett oerhört avancerat uppdrag.

Som jag sade tidigare beror det faktum att vi har problem i skolan och det faktum att det finns många reservationer och tankar från oppositionen om skolan på att det inte fungerar såsom vi har tänkt oss. Det är inte lärarnas fel. Det är inte skoledarnas fel. Det är inte föräldrarnas fel. Det är inte elevernas fel att skolan inte fungerar till belåtenhet. Vi har ett systemfel som beror på att det är statiskt och på likformigheten. Det kan balanseras, visserligen, med en väl utbyggd värdeförankring, men vi måste sluta kritisera dem som faktiskt gör ett bra jobb.

Visst finns det folk i skolan, som på alla andra platser i samhället, som missar sina uppgifter. De kanske får söka andra. Men det är dags för skolan och dess personal att återupprätta sitt förtroendekapital gentemot det omgivande samhället.

När skolan får stöd och förtroende från samhälle, föräldrar osv. kommer mycket att kunna ske. Det förtroendet byggs enbart genom ett nära samarbete. Därför kan man inte nog uppskatta samarbetet som metod för att få en bättre skola och framför allt en bättre tillvaro för eleverna.

Om det fortsätter i den takt som råder nu och om vi inte ändrar och konkret gör någonting åt de grundläggande problemen kommer vi alla att få betala ett högt pris för den kritiska inställning som många gånger får härska. Kritiken är bra som grund för att åtgärda problemen, och det måste vi göra nu. Vi måste åtgärda det som talar emot den värdegrund som skolan är byggd på, nämligen människors olikheter, olika intressen, olika förmåga att lära, olika livssituation och olika villkor för lärande. En bra skola byggs utifrån de värden vi är överens om, och det innebär tilltro till och respekt för allas förmågor och ett byggande av en flexibel skola.

Anf. 27 KALLE LARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag bär på en förhoppning inför dagens debatt, och det är att jag av Yvonne Andersson och kristdemokraterna ska få hjälp att bear-

beta mina fördomar. Jag har nämligen ibland uppfattningen att kristdemokraterna har en lite inskränkt syn på sexualitet och på vad som är tillåtet och inte tillåtet och på vad som bör vara det.

Jag ser till min glädje att kristdemokraterna också har uppmärksammat frågan om sex- och samlevnadsundervisningen i skolan, att den bör utvecklas och stärkas. Jag skulle därför vilja ge Yvonne Andersson chansen att här inför kammaren förklara på vilket sätt man anser att sex- och samlevnadsundervisningen ska kunna stärkas, vilket innehåll den skulle kunna ha och vilka former den skulle kunna ta sig. Det skulle vara en hjälp för mig att bearbeta mina fördomar, om inte annat.

Anf. 28 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Nu tror inte jag att det här är platsen för att bearbeta Kalle Larssons fördomar. De kommer sannolikt att finnas kvar. Men vi i Kristdemokraterna kan berätta vilken syn vi har på sex- och samlevnadsundervisningen i skolan. Den synen är att det ska vara en klar och allsidig information. Det ska ges utrymme för etiska diskussioner. Det ska ges utrymme för överväganden av olika natur. Och, som jag också sade tidigare i debatten, vi har tilltro när det gäller människors olikheter och deras möjligheter att också få leva på olika sätt. Det ska naturligtvis finnas med i den diskussionen med eleverna.

Anf. 29 KALLE LARSSON (v) replik:

Fru talman! Någoting görs ju ändå åt mina fördomar, men jag vill gå ett steg till och ange skälet till att jag ställer min fråga. Det handlar nämligen inte om mig personligen utan om kristdemokraternas syn. Jag vill relatera den lite grann till den skrift som har getts ut av flera kristna rörelser. Namnet på den skriften är *Vårt att vänta på*.

I den här skriften, som har getts ut bl.a. av kristen ungdom, anges att onani är någoting som är orent och syndigt och att sex före äktenskapet är någoting som är väldigt tveksamt. Den traditionella kärnfamiljen, man och kvinna, hålls väldigt högt i den här skriften. När det gäller synen på onani, som ju många sexualupplysare och folk i allmänhet ser som något positivt och som något som man bör sysselsätta sig med om man har lust med det, står det t.ex. "Det är hårt att övervinna sig själv, men det är det värt. Onani kan bekämpas med vänskap, arbete och bön." Jag frågar om detta är en del av det som kristdemokraterna och Yvonne Andersson skulle vilja att skolan förmedlade inom ramen för sex- och samlevnadsundervisningen.

Anf. 30 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag måste ändå få kommentera att Kalle Larsson redovisar sina fördomar rätt rejält. Jag trodde att Kalle Larsson var upplyst nog att veta att Kristdemokraterna är ett parti som är fristående från religiösa rörelser, att Kristdemokraterna har en värdering och är ett värdeorienterat parti kring de traditioner som vi har och den västerländska humanistiska människosynen. Vi kristdemokrater har vidare mycket tydligt i våra partiprogram och principprogram klargjort att vi vill ha en allsidig undervisning i skolan där olika åsiktsriktningar får komma in och där det finns respekt för människors olikheter när det gäller leverne, läggning

Anf. 31 ULF NILSSON (fp):

Fru talman! Ibland får jag höra att vi folkpartister svartmålar tillståndet i den svenska skolan. Det får jag höra trots att jag ofta och gärna säger att mycket i den svenska skolan är bra. Men varje elev som får illa är så viktig att han eller hon inte får glömmas bort.

I dag föreslår utbildningsutskottets majoritet att riksdagen ska avslå 284 yrkanden om skolan från den allmänna motionstiden. Många av de här yrkandena har varit uppe till diskussion åtskilliga gånger bara under de år som jag har varit i riksdagen. Man kan tycka ibland att debatten upprepar sig. Ofta framtonar också bilden av ett läger på ena sidan som ständigt försvarar skolan och ett annat som lyfter fram problemen. Till det senare lägret hör inte minst vi liberaler.

Även om jag och andra folkpartister brukar säga att mycket också är bra i den svenska skolan får vi, som sagt var, ibland kritiken att vi svartmålar. Men det är inte sant. När jag är ute på besök i skolorna träffar jag många trevliga elever och många duktiga lärare. Skolan gör så gott den kan och lyckas ofta bra. Att så många elever ändå misslyckas och att så många mobbningsfall glöms bort beror inte i första hand på dem som arbetar i skolorna. Det beror i första hand på hur den politiska styrningen av skolan har sett ut under många år.

Tyvärr, fru talman, har varenda större rapport om skolan de senare åren visat sämre och sämre resultat. Bara någon vecka före den här debatten kom Skolverkets jämförelsetal för skolhuvudmän. Statistiken där visar tyvärr att fler än förra året saknar fullständigt betyg från grundskolan, närmare bestämt 24,3 %, den högsta siffran hittills. Statistiken visar också att allt färre går ur gymnasieskolan med fullständigt betyg och att andelen elever som når gymnasieskolans mål om högskolebehörighet bara är 59 %. Det är klart att vi för elevernas skull måste ta de här uppgifterna på allvar. Bakom siffrorna döljer sig enskilda elever, unga människor som inte får ut av skolan vad de har rätt att kräva. Bakom siffrorna döljer sig också elever som inte vågar gå till skolan för att de blir mobbade.

För att ge eleverna en chans i skolan måste några få huvudmål för skolan särskilt lyftas fram. Skolan ska sätta kunskapsmålen högt, och skolan ska vara en miljö där brott och kränkande beteende inte accepteras. Läs- och skrivforskare är överens om att i stort sett alla kan lära sig läsa och skriva. Det tar bara lite olika tid för olika individer. Om en elev behöver mera tid är det därför bättre att gå en eller två terminer till i grundskolan än att börja gymnasiet utan chans att klara sig där. Det allra viktigaste är naturligtvis att barnen lär sig tidigt och får stöd så fort svårigheterna märks. Därför måste utvärderingar göras tidigt och därför måste speciallärarna komma tillbaka till skolan.

I den socialdemokratiska skoltraditionen har det varit fult att erkänna att elever är olika. Därför har skolan blivit för likformig. Inte bara i gymnasiet utan också i grundskolan har många elever långtråkigt, eftersom de inte får stimulans att gå vidare med studier som de tycker om. Samtidigt har andra tråkigt eftersom de redan efter några år inte hänger med i böckerna, som de andra läser, eller förstår matten, som de andra räknar.

Skolan

En del elever behöver gå längre i grundskolan. En del uppnår målen snabbare. Därför måste grundskoletiden bli flexibel, så att eleven helt enkelt går vidare till gymnasiet när han eller hon har nått målen. Därför måste också grundskolan kunna erbjuda kurser i språk och matte för dem som vill gå lite snabbare fram och är specialintresserade av ett ämne.

Fru talman! Om eleven inte ska luras på sin rätt till stöd i skolan måste skola, elev och föräldrar tillsammans diskutera hur eleven når målen. Utan riktig information är risken stor att problemen sopas under mattan. I socialdemokratisk skoltradition är betyg, skriftliga omdömen och godkäntränser farliga begrepp. Vi liberaler ser i stället bra utvärdering som det bästa sättet att hjälpa eleverna och att ge dem det stöd som en del behöver mer än andra. Vilka drabbas egentligen av en skola utan tydliga kunskapsmål? Det är naturligtvis de elever som inte på egen hand eller med hjälp av sina föräldrar ändå skaffar sig de kunskaper som de behöver. Det är ju just det som skoldebatten handlar om, att alla har rätt till kunskap.

Om eleverna ska få det stöd som de behöver måste skolan ha välutbildade lärare, men det fattas alltför många lärare för varje år. På ett år har antalet utbildade lärare ökat med 5 300, och det gäller heltidstjänster. Enligt Skolverket är 82 % av heltidstjänsterna besatta av lärare utan pedagogisk utbildning. Enligt Lärarförbundets analys av Skolverkets siffror saknas nu sammanlagt 19 515 heltidstjänster i grundskola och gymnasieskola. Om den utvecklingen ska vändas måste lärarnas insatser värderas mycket högre än i dag, och läraryrket måste bli så attraktivt att studenterna söker sig till lärarutbildningen.

Om skolan verkligen blir en kunskapsskola med tydliga mål tror jag att många övriga problem med bråk och skolk minskar kraftigt. Men samtidigt måste skolan bli tydligare när det gäller att markera mot mobbing och andra brott i skolan. Ett antal exempel från det senaste halvårets nyhetssidor talar sitt tydliga språk. Vi har läst om att en elev hängs ut genom fönstret av sina kamrater. En flicka mobbas under flera år så att hon flera gånger måste transporteras i ambulans till sjukhus. Sexuella övergrepp begås mot minderåriga. Listan kan göras lång över händelser som rapporterats från skolorna de senaste åren. Ofta har de också rapporterats först när övergreppen pågått en längre tid.

Brott i Sverige ska polisanmälas. Av någon anledning sker inte det med självklarhet i skolan. Om någon av de här händelserna inträffat på en gata eller ett torg hade de flesta tyckt att polisanmälan varit självklar.

Nu i april fick vi beskrivet ännu ett allvarligt mobbningsfall i Malmö. En flicka hade mobbats så svårt att hon inte orkade gå till skolan under flera år. Enda lösningen tycks nu vara att byta skola. Skolverket gjorde tillsyn och kritiserade Malmöskolan för att den mobbade flickan inte fått tillräcklig undervisning. Däremot, märkligt nog, kom det ingen kritik från Skolverket för att mobbningen hade fortsatt under så många år.

Det här är för mig en kärnfråga när det gäller mobbing, fru talman. Om man är tvungen att välja borde det vara självklart att mobbarna ska flyttas någon annanstans och inte mobbningsoffren. Men i riksdagen och skoldebatten hukar skolministern och Skolverket. De vågar inte säga att mobbare ska kunna flyttas från en skola för att skydda dem som utsätts för mobbing. Ett andra steg ska naturligtvis vara att försöka behandla mobbarna så att de kan fungera tillsammans med andra människor i en

vanlig skola igen, men det första steget måste alltid vara att hjälpa dem som utsätts för mobbning eller andra brott i skolan.

Folkpartiet har gjort en undersökning av de fall under år 2000 där Skolverket utövat tillsyn av hur kommunerna hanterat fall av mobbning. Resultatet visar, och det är alltså Skolverkets siffror, att i en tredjedel av fallen har den mobbade eleven inte fått den undervisning han eller hon har rätt till. De är alltså dubbla offer: Dels blir de mobbade, dels blir deras skolgång lidande.

Fru talman! På tal om respekt kommer jag osökt att tänka på det inslag i vänsterpartisten Kalle Larssons inlägg som handlade om civil olydnad. Jag tycker att Kalle Larssons tankar och argument är väldigt oklara och väldigt svåra att följa. Jag skulle vara tacksam om Kalle Larsson kunde tala om vad han menar med civil olydnad, som alltså är något skolan ska ställa sig positiv till. Är det civil olydnad när en elev sprider nazistisk och rasistisk propaganda, mot de vedertagna demokratiska regler vi har i skolan? Då följer han ju inte de lagar som finns. Är det civil olydnad när man kastar tårtor på politiker som visar sig offentligt? Är det civil olydnad när några som vill ha en golfbana i stället för bostäder ockuperar marken så att kommunens arbetare inte kan komma dit? Jag tycker att de här resonemangen är väldigt oklara och skulle vara tacksam om Kalle Larsson ville definiera vad han menar med civil olydnad.

Fru talman! Utskottet avstyrker som sagt alla motioner i det här betänkandet. Det skulle ta för lång tid att gå in på alla, men jag skulle ändå vilja att Socialdemokraterna och deras stödpartier i repliker eller inlägg framöver svarade på varför de säger nej till några förslag som jag tycker är särskilt viktiga.

Varför säger ni nej till att betyg ska sättas tidigare i grundskolan och att nationella prov ska genomföras senast under det tredje grundskoleåret? Varför säger ni nej till att grundskolan ska bli flexibel och omfatta nio eller tio år beroende på om eleven nått målen? Varför vågar ni inte säga att man ibland måste flytta på den som mobbar?

Avslutningsvis, fru talman, nöjer jag mig med att yrka bifall till Folkpartiets reservation 2 under punkterna 1 och 28.

Anf. 32 KALLE LARSSON (v) replik:

Fru talman! Skolpolitik på Folkpartiets vis – barnen jagas av polis. Jag kommer osökt att tänka på det talesättet när jag lyssnar på Ulf Nilssons sätt att lösa problemen i skolan. Varje gång någonting händer som inte är lämpligt bör man polisanmäla – så uppfattar jag Folkpartiets budskap. Jag tror att det väldigt ofta finns betydligt bättre sätt att lösa konflikter i skolan än att ropa efter polis och hårdare tag.

Ulf Nilsson ställer en fråga till mig som rör civil olydnad och säger sig vara okunnig. Det sista är förstås uppenbart och hade kunnat lösas om Ulf Nilsson och Folkpartiet hade tagit del av antingen den motion som är väckt av vänsterpartister i den här frågan, någon av de många handböcker i civil olydnad som finns utgivna eller just den utredning jag refererade till, SOU 1999:101 *Olydiga medborgare*.

Civil olydnad handlar inte om lagbrott i allmänhet. I stället handlar det om att man vid tillfällena där allvarligare, större värden kränks av ett beslut som är fattat eller en lag som genomförs bryter mot lagen, med-

vetet och öppet, och dessutom tar straffet för det lagbrott som man har begått. Det är ett sätt att genom ifrågasättande stärka demokratin.

Jag har avslutningsvis en fråga till Ulf Nilsson. Man talar i en reservation om skolan som en murbräcka mot segregation. Min enkla fråga till Ulf Nilsson är: Om man vill bryta segregationen, inte minst inom skolans område, varför motsätter man sig då gång efter gång särskilda insatser i de områden som av många betraktas som problemområden, där de sociala behoven är sådana att mer pengar helt enkelt behövs? Då låter det lite hycklande att samtidigt tala om att man vill bryta segregationen.

Anf. 33 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag tar det sista först. Folkpartiets skolpolitiker ute i kommunerna driver linjen att pengar och resurser ska fördelas efter behov och att områden och skolor som uppenbart har behov av mer resurser ska få mer resurser. Den principen ställer vi upp på.

När det gäller mobbarna och mobbningsoffren är min enkla fråga: Varför tänker inte Kalle Larsson på alla som inte vågar gå till skolan för att de blir mobbade, eller som tycker att det är jobbigt att sitta bredvid en människa som har kränkt honom eller henne under flera år? Vi lämnar ingen i sticket i skolan, inte heller dem som mobbar. De ska få hjälp att komma tillbaka. Men när situationen är sådan att man måste välja väljer vi att ställa oss på offrets sida. Ibland kommer man till den situationen, Kalle Larsson.

När det gäller civilt motstånd får jag inget riktigt svar. Kalle Larsson säger att man ska bryta mot lagen öppet och ta sitt straff. Är det Kalle Larsson eller jag eller någon annan som ska bestämma när det är lämpligt att göra det? Vi kan t.ex. fatta ett beslut om att bygga ett dagis någonsans, och de som inte gillar det kan försöka hindra byggnadsarbetarna från att komma dit därför att de hellre vill ha någon annan lokal där. Är det vad Kalle Larsson kallar för civilt motstånd? De som vill bryta mot lagen om hets mot folkgrupp kan klottra rasistiska slagord på väggarna. Är det civil olydnad?

Hela resonemanget är ologiskt eftersom det bygger på att det är just de åsikter som Kalle Larsson delar som på något underligt sätt ska accepteras då det gäller att bryta mot lagen. Jag tycker att det bästa sättet att visa olydnad är att, som vi gör nu, argumentera mot vad en majoritet har bestämt och försöka väcka opinion för att få folk att ändra sig. Det andra öppnar snarare för den starkares rätt, rätten för den som har möjlighet att på ett annat sätt ta makten.

Anf. 34 KALLE LARSSON (v) replik:

Fru talman! Låt mig ta det sista först, dvs. diskussionen om civil olydnad. Demokrati efter folkpartistiskt mönster kan kanske begränsas till att rösta vart fjärde år och därefter foga sig efter och nöja sig med de beslut som fattas. Men för mig och för arbetarrörelsen i allmänhet räcker inte den definitionen av demokrati. Här förutsätts också aktiva samhällsmedborgare som tar del i debatt och diskussion, men som också är beredda att bryta mot lagar som begränsar mänskliga rättigheter. Så har demokratin i Sverige från första början fötts, och så har demokratin utvecklats.

Under tidigt 1900-tal, på den tiden Folkpartiet fortfarande var ett progressivt parti, var man själv en del av kampen för allmän och lika rösträtt och deltog i olagliga civil olydnads-aktioner, om man så vill. Det är be-tecknande att Folkpartiet nu har lämnat detta för att i stället bli ett admi-nistrerande och förvaltande parti.

När det gäller mobbning handlar frågan inte i första hand om vilken sida man ställer sig på utan vad man ska göra åt de bekymmer som upp-står när någon blir mobbad. Ska man flytta på den som mobbar och säga att det är individens fel att denna situation har uppstått. Det är Folkparti-ets lösning. Kasta ut dem! Skicka i väg dem! Låt dem gå i skolan någon annanstans så mår de säkert bättre.

Vi tror inte det. I stället är det ett systemfel i skolans sätt att arbeta, i skolans arbetsmiljö, och någonting som man gemensamt måste ta ansvar för, för att man faktiskt ska kunna ändra situationen. Här skiljer vi oss åt i synen på skolans funktionssätt och ytterst tror jag också i människosyn.

Anf. 35 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag tror att mycket av problemen med både mobbning och andra problem i skolan skulle minska genom den enkla förebyg-gande åtgärden att skolan sätter upp en mycket tydlig attityd, att man inte accepterar den här typen av beteende. Om man på ett tidigt stadium an-griper detta och inte är svag inför dem som bryter mot uppenbara etiska regler, skulle vi i färre fall behöva välja mellan om vi ska hjälpa mobb-ningsoffret eller mobbaren.

När det gäller civil olydnad skulle jag vilja ställa en fråga, trots att Kalle Larsson inte har någon replik kvar. Vi kan återkomma till den en annan gång. Vilka konkreta beslut ska vi fatta här i Sveriges riksdag för att vi på något sätt ska släppa fram civil olydnad? Vad är det för form av konkreta åtgärder som Vänsterpartiets särskilda yttrande går ut på? Vi kan inte jämföra med civil olydnad i diktaturer eller odemokratiska sam-hällen. Det är klart att människor som försökte fly från judeförföljelsen bröt mot lagarna, liksom människor som försökte fly över muren från Östtyskland bröt mot lagarna. Men vi kan inte jämföra det med civil olydnad i ett samhälle där vi fattar demokratiska beslut. Där har vi fak-tiskt andra metoder för att försöka ändra besluten.

Anf. 36 GUNNAR GOUDE (mp):

Fru talman! Miljöpartiet har haft samverkan med regeringen i snart tre år. Vi har valt att under den tiden inte väcka motioner, utan i stället koncentrera oss på de möjligheter som samverkan ger.

Nu har vi gjort ett undantag. Det finns en motion från Miljöpartiet. Det beror på att vi har ett behov av att i en samlad form framställa Miljö-partiets skolpolitik. Jag yrkar bifall till den motionen, dvs. till reservation 4 under punkt 2, som handlar om den motionen i dess helhet.

Jag ska inte försöka beskriva innehållet i motionen, men jag kan re-kommendera en läsning av den.

Miljöpartiet vill alltså ha en skola som är starkt decentraliserad, där de enskilda skolorna är fristående enheter med stor möjlighet till profile-ring av pedagogiska metoder och inriktning, efter skolans möjligheter och resurser. Vi vill ha en skola där man har individualiserad undervis-ning, en skola inte bara för alla utan en skola för envar, där varje enskild

elev får möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar och intressen. Vi vill ha en skola med stort elevinflytande och med föräldraaktivitet.

Det här kräver naturligtvis att man har en skola med stora resurser, och huvudproblemet för svensk skola i dag, som vi ser det, är att resurserna har varit för små under en lång period. Det berör inte bara pengar för att anställa personal, fler vuxna i skolan behövs, utan också att vi inte har tillgång till resurser i landet. Det saknas utbildade lärare för att kunna fylla luckorna. Det gäller lärare, specialpedagoger, skolpsykologer osv.

Det här är det största problemet för svensk skola, de alltför knappa resurserna. Vi vet bakgrunden. Det var nedskärningarna i början av 90-talet under den ekonomiska krisen som tog bort 20 % av resurserna. De har inte kommit tillbaka än.

Jag noterar med viss förvåning att de borgerliga partierna, framför allt moderater och folkpartister, har förnekat resursbristen. Jag vet inte om det beror på dåligt samvete eller vad det är, men det gör faktiskt ett konstigt intryck. Det är alldeles uppenbart att det behövs en förstärkning. Lärarna har gjort en jätteinsats under den här perioden när man har fått jobba med klasstorlekar på upp till 30 elever utan chans att ge den hjälp som behövs till elever med behov av särskilt stöd. Det är klart att det på lång sikt inte kan vara en skola som vi vill ha i Sverige.

I stället för att tala om resurser talar man om en ny kurs. Den kursen hade nog, åtminstone från 1994 till för ett eller två år sedan, en mycket tydlig nyliberal inriktning. Konkurrens och privatisering var saker man talade om som skulle lösa problemen på något sätt.

När vi nu har den här motionsfloden, som är väldigt stor, närmare 300 motionsyrkanden, ser man en bild som jag tycker i och för sig är väldigt trevlig. Yrkandena är i betänkandet uppdelade i två delar. Den ena delen innehåller sådana yrkanden som egentligen handlar om det som kommuner och skolor själva ska bestämma. Det är trevligt att de finns med och det är, precis som Beatrice Ask har påpekat, ett tecken på att det finns ett stort intresse för och en stor sakkunskap här i riksdagen när det gäller skolors arbete.

Den andra delen, som handlar om det som riksdagen har att besluta om, är intressant i det perspektiv som jag inledde med. Vi ser rader av förslag och yrkanden om bättre undervisning när det gäller sex och samlevnad. Det är många partier som har tagit upp det. Vi ser förslag om bättre undervisning när det gäller alkohol, narkotika och tobak, den s.k. ANT-undervisningen. Värdegrundsfrågorna ska lyftas fram. Samtliga partier har tagit upp att det måste fram resurser till stöd för elever med behov av särskilt stöd. Elevinflytandet har Folkpartiet t.o.m. tagit upp i en motion, vilket var överraskande eftersom det var det sista partiet som talat om elevinflytande i positiva termer. Moderaterna har en motion om att miljöfrågorna ska lyftas fram i skolan och att miljöfrågorna ska ingå i all undervisning i grundskolan. Det är skojigt.

Det här är alltihop saker som i stort sett, jag skulle vilja säga 90 % av dem, redan står i läroplanen, som finns i skollagen och som inte behöver någon enda ändring. Vi har dessutom tidigare i många sammanhang talat om att det är viktigt att man följer upp läroplanens målsättningar och verkligen omsätter dem i den praktiska undervisningen i skolan. Det gäller ANT, sex och samlevnad, värdegrunden osv.

Det är alltså så att man från det borgerliga hållet egentligen vill att det som finns i skollag och läroplan ska genomföras. Det är inte särskilt många förslag på ändringar. Dessutom går det lite grann i grön riktning när det gäller betoningen av detta.

Nåja, det är inte bara positiva saker. De gamla resterna finns kvar. Det är betygsfrågan som kommer upp igen. Skolpengen har inte tagits upp från moderaternas sida i de här motionerna, men den sammanhänger ju med budgetfrågorna.

Jag fick konkreta frågor från några ledamöter. Jag ska beröra dem.

Frågan om ytterligare ett år i skolan tycker jag ligger lite tokigt till. Det är någonting som man ska fundera över när man har en skola med möjligheter att ge särskilt stöd till elever som har behov. Det kan vara dyslexi, elever med lättare DAMP eller Asperger osv. När de får det stödet kanske de inte behöver gå ett år extra. Tanken att de som inte har klarat av studierna på nio år ska gå ett år till är pedagogiskt inte särskilt lyckad. Hjälpen och stödet behöver sättas in betydligt tidigare. Stödet ska vara av den karaktären att varje elev klarar av grundskolan på nio år. Vi i Miljöpartiet är öppna för flexibilitet när det gäller skoltiden. Det har vi t.o.m. skrivit in i vårt partiprogram. Men det är inte någon lösning för just de elever som har behov av särskilt stöd att förlänga skoltiden med ett år.

Ulf Nilsson ställde tre konkreta frågor. Jag ska svara på dem. Den första frågan gällde varför vi inte tycker att det är bra att betyg sätts tidigare. Det känns lite tokigt att upprepa detta för jag vet inte vilken gång i ordningen.

Vi är alltså emot betyg i skolan av tre skäl. För det första är betygen i stort sett värdelösa som mått på kunskap. Jag brukar säga att det är som att mäta längd med en gummisnodd. Det blir olika betyg beroende på hur mycket man spänner gummisnodden. Olika lärare spänner den olika. Olika skolor har olika traditioner i betygssättning och sådant.

För det andra är betygens prognostiska värde – möjligheten att förut säga studieframgång och yrkesframgång senare i livet – dåliga. De är dåliga prediktorer. Detta har inte undersökts för det nya betygssystemet, men på de gamla – som förmodligen var bättre och säkrare som mätinstrument.

För det tredje och viktigaste är betyg inget bra pedagogiskt hjälpmedel. De leder in elevernas studier på en tokig linje när det gäller motivationen. Man läser för att få betyg i stället för att vara intresserad av det ämne man läser. Vi vet att man lär sig tio gånger fortare om man ska lära sig någonting man är intresserad av än när man ska lära sig för att få bättre betyg, pengar e.d. Sekundär belöning är en betydligt sämre motivation än direktintresset. Jag hoppas att vi rätt snart ska komma ifrån betygsdiskussionen. Den leder egentligen ingenstans, och jag tror inte att den löser några problem. Jag tycker att fakta talar tydligt i riktning mot detta.

Vi har redan berört flexibel skoltid. Det kan vara bra med flexibel skoltid. Det är självklart med en flexibel startpunkt för skolstarten. Men prioriteringen för åtgärderna ska vara annorlunda. Elever med behov av särskilt stöd ska få det tidigt och när de behöver det så att de klarar skolan, hellre än att låta dem gå nio år och sedan gå ett år till och tro att de ska lära sig att läsa sista året.

Man ska flytta på den som mobbar, säger Ulf Nilsson. Det är klart att man kan göra det. Det är en möjlighet som finns, och det sker i vissa fall. Men det är knappast det som är problemet. Jag vill väl bolla tillbaka frågan, och jag undrar om Ulf Nilsson verkligen är med på att ha ett fullödigt program om mobbning vid varje skola – både det förebyggande arbetet och vad som görs när mobbning dyker upp.

Vi hade en hearing med specialister. De förklarade hur ett sådant program kan se ut. De redovisade för hur man i andra länder med stor framgång har använt det programmet. Det vore trevligt att höra om Ulf Nilsson är beredd att arbeta för att detta verkställs i praktiken.

Intresset för mobbningsfrågor har varit stort i riksdagen, men det har också varit ett stort motstånd. Jag minns när Miljöpartiet försökte driva igenom att få in i skollagen att alla som arbetar för skolan har skyldighet att aktivt motverka mobbning. Det är det som nu gör att det går att gå till domstol. Då var det inget annat parti som ställde upp på detta. Vi fick igenom det tack vare att barnombudsmannen krävde att detta skulle in i skollagen. Det är utmärkt att mobbningsfrågan har uppmärksammats av samtliga partier. Det är en lång bit kvar innan vi är framme.

Jag saknar framtidsvisioner. I många av motionerna kräver man sådant som vi redan har bestämt att göra, men det finns ganska lite av framtidssyn. Jag hoppas att vi får mer av det i kommande debatt.

Anf. 37 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Det saknas framtidsvisioner, säger Gunnar Goude. Jag tyckte att jag pekade på en väg där vi borde ta ett rejält tag om själva grunden, dvs. det statiska som domineras av en likhetsideologi i skolan. Det är det som i själva verket är ett stort problem när det gäller skolan.

Gunnar Goude är stolt över att ha varit med och samverkat med regeringen under tre år. Samtidigt pekar han på att en av de viktiga delarna i Miljöpartiets skolpolitiska program är en individualiserad skola. Hur tänker Gunnar Goude i dessa frågor? Det finns ingenting hittills som pekar på att vi har gått mot en alltmer individualiserad och flexibel skola, snarare är tendenserna tvärtom. Vi har fortfarande kvar att alla ska bedömas ungefär på samma sätt. Här står Gunnar Goude och säger att vi ska utgå från att alla lär sig detta på nio år med mer stöd. Men om det händer saker i unga människors liv kanske de behöver det extra året för att tillgodogöra sig kunskaper och bli rustade för högre studier.

Det finns många andra saker som skulle kunna göras för att få den flexibla skolan. Jag har flera gånger pekat på att vi tänker fel i stället för att ha tillit till att människor är olika. Hur tänker Gunnar Goude om detta?

Anf. 38 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Det som har hänt sedan Göran Persson genomförde kommunaliseringen av skolan har hela tiden gått i en och samma riktning. Det är decentralisering av besluten ut till kommunerna och de enskilda skolorna. Det är en individualisering i olika former, inte minst när det gäller elever med behov av särskilt stöd som uttalas gemensamt av s, v och mp. Där finns det inte några motsättningar.

Friskolereformen har genomförts i samverkan mellan Miljöpartiet och Socialdemokraterna. Vi sade då för fyra år sedan att det svenska

skolväsendet utvecklas i en riktning där de enskilda skolorna får samma möjligheter som de fristående skolorna har haft tidigare. De fristående skolorna är inte längre en främmande fågel i det svenska skolväsendet. Elevinflytande har förts in i skollagen osv.

Där finns en mängd åtgärder som går i den riktning som vi gärna ser i Miljöpartiet. Där känner jag mig inte alls på något sätt missnöjd.

Anf. 39 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Det är möjligt att vi talar om olika saker. Jag talar om det enskilda barnets möjligheter att utveckla sina förmågor på det sätt och i den takt som barnet har möjlighet att lära. Det ska vara en flexibilitet i skolan på ett lite annorlunda sätt.

Sedan var det kommunaliseringen och genomförandet av läroplan Lgr 80. Den undertecknades av Beatrice Ask. Den var en kompromiss över alla gränser. Genomförandet av den reformen är ingenting som Miljöpartiet, Socialdemokraterna och Vänstern kan ta på sig äran av. Vad har hänt nu under dessa nästan tre år som Miljöpartiet har samverkat med regeringen?

Vad har hänt som har gjort skolan mer flexibel? Vad har hänt som har lett till det jag nämnde i mitt anförande, att varje barn kan utvecklas optimalt utifrån sin förmåga? Vad har hänt som har gjort att man tar hänsyn till intressen på ett speciellt sätt?

Anf. 40 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Till att börja med är jag inte så intresserad av äran, utan av att vi får en bra skola i grön anda.

Det vimlar ju av exempel. Åtgärder som går i den här riktningen staplas på varandra. Ett exempel är avskaffandet av timplanerna. Man övergår från en tidsreglering av skolgången till att titta på den enskilda individens möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen. Man ska individuellt anpassa undervisningen. Bindningen till stoffet och att alla ska lära sig samma sak samtidigt har vi ju släppt för länge sedan.

Sedan frågade Yvonne Andersson vad som hade hänt. Jag sade i inledningen till mitt anförande att det som är det största hindret för en individualisering i praktiken är resursbristen. När man står som lärare med en klass på 30 elever, varav kanske fyra fem är i behov av särskilt stöd, klarar man inte den uppgiften. Det går inte. Det måste till resurser.

Vad som har hänt är väl ganska klart. Det har nu anslagits resurser. Det är den största ökningen av skolans resurser i historisk tid, såvitt jag kan se, med 12,5 miljarder under en femårsperiod – en höjning så att man får 5 miljarders ökning av anslaget till 2006. Det innebär i snitt 7 000 kr per elev. Det möjliggör en sådan här individualisering. Det är minst sagt en stor händelse. Dessutom har vi en ny lärarutbildning som fokuseras på de här bitarna.

Anf. 41 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Gunnar Goude talar om resursbristen och säger att det är det största problemet.

Folkpartiet sade i och för sig i den senaste budgeten ja till de resurspengar som Gunnar Goude talade om, i varje fall för det budgetåret. Men vi var kritiska till hur de skulle användas. Det var mycket suddiga direk-

tiv när det gällde de riktade pengarna. ”Fler vuxna i skolan” är alldeles för innehållslöst. Det behövs mer utbildad personal i skolan. Det behövs fler lärare i skolan. Och framför allt – vilket jag håller med om kostar pengar – behöver speciallärarna komma tillbaka till skolan.

Men innan man börjar räkna upp resurserna drastiskt ska man först ta reda på att de används på rätt sätt. Det menar vi folkpartister är uppenbart att man inte gör i dag. Det är både billigare och mänskligare att lära elever läsa, skriva och räkna tidigt i grundskolan än att göra det t.ex. på det individuella programmet i gymnasieskolan. Sätt in en stöt tidigt!

Gunnar Goude säger att det är meningslöst att ha ett tionde år i skolan. Men då har Gunnar Goude faktiskt missuppfattat Folkpartiets tankar. Vi vill ha en rejäl utvärdering senast i årskurs 3 med ett obligatoriskt nationellt prov när det gäller läsning, skrivning och räkning och då sätta in resurserna. Kanske kan man redan då bestämma om en förlängning med en eller två terminer. Det är inte alls fråga om att lägga ett tionde år omedelbart på det tionde. Vi talar om en flexibel skola där man börjar i sexårsåldern och slutar när man har nått målen. En del slutar lite tidigare, en del slutar lite senare. Det är en skola där eleverna möts utifrån sina egna förutsättningar.

Avslutningsvis arbetar vi självfallet för att varje skola ska ha ett rejält program mot mobbning. Tyvärr är det så att många skolor har haft det de senaste åren, men de har legat i byrålådorna och det är ingen som har känt till dem när man går ut och talar på skolor.

Anf. 42 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Bra, då är vi överens när det gäller mobbning. Det är viktigt, och det är bra.

När det gäller betygen i årskurs 3 är det inte särskilt bra att ha ett sådant mätinstrument, som inte mäter med någon större noggrannhet och som absolut inte är någon bra mätare för enskilda prestationer. Det tror jag alla pedagoger är överens om. Jag tror inte heller att problemet löses. Även om vi hade haft ett bra betygssystem passar det inte.

Låt oss säga att en lärare i en klass har två elever, Lisa och Pelle. Lisa kan inte läsa och Pelle kan inte räkna. Naturligtvis upptäcker läraren det. Problemet är inte att läraren är helt ovetande om att Lisa inte kan läsa. Det är inte alls där problemet ligger. Problemet är att man inte har resurser och tid att sätta in på de här eleverna. Specialpedagogerna finns inte där. Det är alltså resurserna som är problemet.

Till sist frågar Ulf Nilsson om hur medlen ska användas och säger att det är suddigt. Men det är inte suddigt. Det är alldeles tydligt vad de ska användas till. Det är till kompetensförstärkning, till anställning av personal. Behovet ser olika ut på olika skolor. Det kan vara specialpedagoger, fler lärare eller skolpsykologer. Det ska de enskilda skolorna och kommunerna få bestämma. Det är tanken bakom det.

Jag vet inte om Ulf Nilsson har något emot att man överlåter det till skolan och kommunen. Varför ska man på statlig nivå försöka bestämma det? Vi har inte en chans att titta på vad den enskilda skolan behöver. Det tror vi att de klarar av bättre på den skola där problemen finns.

Anf. 43 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Det stora överskuggande problemet när det gäller personal i skolan är att vi över huvud taget inte har utbildade lärare. Det är, som sagt var, bara 82 % av heltidstjänsterna som innehas av utbildade lärare. Det allt överskuggande problemet just nu är hur vi får utbildade lärare till skolan och hur vi får fler att utbilda sig till lärare.

Nej, fru talman, jag har inte sagt att jag vill ha betyg i årskurs 3. Jag har sagt att vi vill ha en rejäl utvärdering senast i årskurs 3.

Jag skulle vilja tipsa Gunnar Goude om det projekt som pågår i Stockholm där det är folkpartister och en borgerlig majoritet som är med och bestämmer över skolan. Ett stort antal skolor genomför sådana här kvalificerade läsprov i årskurs 3 och sätter sedan in enskild undervisning, undervisning i mindre grupp och undervisning med speciallärare för de elever som redan då har halkat efter. Och det ger väldigt goda resultat så långt man har sett hittills av projekten. Det är läsforskaren Bo Sundblad m.fl. som står i spetsen för det.

Anf. 44 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Vad bra, då fick vi det klart. Diagnostiska prov, som det alltså handlar om, är naturligtvis nödvändiga för att kunna avgöra var bristerna i förmågan att läsa ligger, för att avgöra om det är auditiva problem, hörselproblem, synproblem eller om det är andra typer av besvär som eleven har. Då kan man sätta in resurserna efter det att man har fått en vägledning genom ett sådant här prov. Det har också givits i uppdrag till Skolverket att ta fram diagnostiska prov, så det är någonting som är väl förberett.

Problemet är precis som vi är överens om, att specialpedagogen inte finns på plats. Vi har inte tillräckligt med specialpedagoger. Dessutom har bara hälften av dem gått dyslexiutbildningen och är beredda att ta hand om den här formen av problem. Det är sant att det är det stora problemet.

Det är en underlåtenhetssynd att vi inte har fått i gång lärarutbildningen tidigare. Men det får vi leva med. Det tar några år att ta fram nya lärare. Det är inte så mycket att göra åt.

Anf. 45 BEATRICE ASK (m) replik:

Fru talman! Gunnar Goude gör som vanligt. Han flummar runt om allt och ingenting. Och det är ju problemet med skoldebatten här i kammaren. Vi diskuterar inte en sak ordentligt i grunden och utifrån ett underlag. Betänkandet ger ju inte grund för att lösa alla världsproblem som rör ens skolan. Jag tycker att det är lite märkligt.

Gunnar Goude fick mig att begära replik av det skälet att han var så förvånad över att oppositionen inte ifrågasätter skollag och läroplan utan att vi förordar marginella förändringar.

Jag vill bara upplysa om att den läroplan som gäller lades fram av en borgerlig regering i ganska stor enighet över alla partigränser, och det vore väl väldigt konstigt om man skulle ifrågasätta den. Men problemet är att den inte är genomförd. De visioner om en modern skola, om en bred syn på utbildning, om en allsidighet och allt vad det nu kan vara som finns där är ju långt ifrån förverkligade. Vi får ju vända vecka

rapporter om detta. Här har Gunnar Goude och Miljöpartiet ett oerhört stort ansvar.

Gunnar Goude får i debatten frågan om man har gjort någonting sedan man satte sig i knät på regeringen. Svaret är att man har avskaffat timplanen. Det är något som vi har tjatat om i flera år innan det äntligen hände något. Det är fantastiskt, men det bygger inte på något visionärt tänkande i Miljöpartiets utbildningspolitik.

Något väldigt märkligt är den romantiserade syn på utbildning som ligger bakom de önskemål om avskaffande av betygen som Gunnar Goude för fram. Det är så tråkigt att barnen inte får ägna sig enbart åt det som de tycker är intressant. Gunnar Goude vet att problemet med att låta ungdomar bara ägna sig åt det som de är intresserade av är att mycken kunskap då aldrig skulle bli förd vidare till den unga generationen. Det skulle vara ett gediget samhällsproblem, inte minst inom miljöområdet. Jag tror att vi måste sansa den här debatten lite grann.

Anf. 46 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Jag beklagar om jag verkar vara vimsig och svår att förstå. Jag förstår i alla fall det som Beatrice Ask säger och är fullständigt överens med henne. Det som Beatrice Ask nu säger är precis det som jag hade velat säga, nämligen att den läroplan och den skollag som vi har innehåller mängder av bra saker men att vi inte har kunnat förverkliga dem. Det gäller t.ex. individualiseringen. Skälet till att dessa önskemål inte har kunnat förverkligas är att 20 % av resurserna ute i skolorna har försvunnit. Skolpedagogerna och skolpsykologerna är borta, och därför kan vi inte uppfylla önskemålen.

Regeringen har i samverkan med Miljöpartiet och Vänstern gjort en storsatsning för att få tillbaka resurserna. Jag har velat peka på att det är den viktiga åtgärden. Utan resurser kan vi motionera hur mycket som helst, men det går inte att göra någonting. De resurser som ska ut till skolorna består av pengar, lärare och lärarutbildning. Jag ville också säga att det satsas på detta.

Låt mig när det gäller betygen säga att det i Miljöpartiets skola inte behövs några betyg. Där kan eleverna förväntas läsa av eget intresse. Beatrice Ask säger nu att vi inte kan förvänta oss att eleverna ska läsa allting, för de är inte intresserade av allting. På den punkten skiljer sig våra uppfattningar. Jag tror att duktiga lärare och pedagoger mycket väl kan väcka intresse för det kunskapsinnehåll som vi har i grundskolan. Jag tycker att Beatrice Ask ska tänka igenom vad hon säger när hon framhåller att eleverna ska lära sig sådant som de inte är intresserade av.

Anf. 47 BEATRICE ASK (m) replik:

Fru talman! Först och främst visar de forskningsrapporter och utvärderingar som har gjorts av Skolverket att det inte finns något entydigt samband mellan resurser och resultat. Jag tillhör inte dem som tror att pengarna inte har betydelse och att skolorna inte behöver mer pengar, men det är inte så att man för att få bättre resultat nödvändigtvis och enbart klarar sig med mer pengar. Det är andra åtgärder som behövs.

Något som utvärderingarna mycket tydligt visar är att individuell uppföljning är nödvändig. Betyg är *ett* sätt – det finns många andra – att individuellt följa upp vad en elev åstadkommer eller inte åstadkommer.

Att det inte fungerar i dag beror på att det kommer för sent, är för trubbigt osv., och en massa problem är förenade med det. Vi vill göra någonting för att åtgärda det.

Det går inte att säga att resurserna löser problemen. Det är helt fel. Jag tror också att det är nödvändigt att ta upp diskussionen om den romantiska synen på utbildningen. Självklart är motivation det viktigaste för inläring, men det är inte självklart för barn och ungdomar att vara intresserade. Vi vet att intresset för matematik och naturvetenskapliga ämnen är lågt. Det är klart att mycket måste göras genom en vitalisering av pedagogiken, men jag tror också att man ibland är tvingad att göra sådant som inte är kul. Det behövs en liten *push* för att det ska hända någonting.

Att eleven får ett betyg i matematik har betydelse. Det är ett pedagogiskt verktyg som man kan använda, om det är rätt utformat. Det ska inte underskattas. Det vore olyckligt om vi fick en situation där bara intresset fick prägla vad eleverna skaffar sig undervisning om. Då skulle vi icke kunna rekrytera naturvetare, något som vi redan i dag har problem med. Jag tror tyvärr att vi inte får vara överromantiska i dessa frågor.

Anf. 48 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Det är mycket som jag här tillvitas. Det romantiska tror jag inte att jag riktigt kan leva upp till.

Det var bra att vi till sist fick besked om att det inte finns något samband mellan resultat och resurser. Jag nämnde att man från moderat och tidigare från folkpartistiskt håll har sopat under mattan det förhållandet att man tagit bort 20 % av resurserna och att vi inte har speciallärare, specialpedagoger och skolpsykologer som kan ta hand om problemen.

Med att få resurser menar vi att vi ska få tillbaka dessa kategorier till skolan. Det är inte gratis. Det verkar konstigt att det inte skulle ha någon betydelse. Det tror jag inte alls på.

I betygsfrågan har vi helt olika uppfattningar, som vi inte behöver tjata om. Däremot är den individuella uppföljningen mycket viktig. Det är något konstigt med betygen. Kan inte Beatrice Ask tänka sig att man kan ha ett annat förhållningssätt till eleverna?

Det är klart att eleverna ibland får göra saker som är tråkiga. När man t.ex. undervisar en elev i klarinettspel tränar man lite grann melodispel men kommer sedan till en punkt där eleven måste träna några skalor för att få upp snabbheten och moduleringen i ett visst stycke. Det är inte så kul att träna skalor, men eleven gör det därför att han eller hon har ett intresse av att kunna spela detta stycke. Sedan eleven har tränat skalorna och spelat stycket kommer glädjen över att det går bättre. Men om man säger att eleverna ska träna skalor för att få betyget Väl godkänd, tycker de att man inte är riktigt klok.

Detta är den situation som råder mellan lärare och elever. Betyg är inte något bra pedagogiskt hjälpmedel.

Anf. 49 EVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utbildningsutskottets förslag och avslag på samtliga reservationer.

Inte heller jag kommer att kommentera alla de 284 motionsyrkan- dena. Utskottet konstaterar att de flesta frågor som tas upp redan är under

behandling i olika utredningar och arbetsgrupper eller bereds av regeringen.

Självklart ska vi debattera skolan och redovisa var vi står i de olika partierna, men det är något helt annat än att gå till regeringen och tala om för den att den ska göra det som den redan håller på med. Det brukar kallas att slå in öppna dörrar. Därför yrkar majoriteten i utskottet avslag på en mängd motionsförslag. Det betyder inte att alla de förslagen i sak är fel.

Vi brukar ju också ha den ordningen att när en utredning arbetar avvaktar vi dess resultat för att få ett gott underlag för beslut. Det kan ibland vara en tålmodsprövande arbetsmetod, men den har visat sig bra. Den ger utrymme både för en bred diskussion utanför kammaren och för eftertanke här innan vi binder oss för en lösning.

Utskottet har också föreslagit att kammaren ska avslå en massa yrkanden på den grunden att det inte är riksdagen som ska fatta beslut om dem.

En av Skollagskommitténs uppgifter är att se på hur rollfördelningen mellan skolans olika aktörer kan göras tydligare och att föreslå avskaffande av onödiga regleringar. Det vore olyckligt om riksdagen i dag fattade beslut om sådant som vi redan har uppdragit åt andra att besluta om – skolorna själva, kommunerna eller någon annan huvudman.

Jag vill ändå göra några kommentarer i vissa sakfrågor. Min kollega Eva Marcusdotter kommer senare att ta upp några avsnitt i betänkandet som handlar om värdegrunden, mobbning och annan kränkande behandling och elev- och föräldrainflytande.

För oss socialdemokrater har skolan alltid varit viktig. Vi ser den som vårt allra viktigaste gemensamma instrument för att ge alla barn och ungdomar en god start i livet och möjligheter till personlig utveckling. För det krävs kunskap. Det är så självklart att det ibland inte sägs. Ibland har det tolkats som att vi inte anser att kunskap är viktig.

Ingenting kan vara mer felaktigt. Det motsägs också av det faktum att Sverige under den tid som vi haft socialdemokratiska regeringar gjort mycket stora satsningar på skolan. Vi anser att den är så viktig att den har fått gå före många andra viktiga verksamheter också under de år när det var snålt.

Jag vill påminna om den femmiljarderssatsning som inleds i år och går direkt ut till skolorna för att ge alla goda möjligheter att nå målen. Den kompletteras också av ett särskilt stöd som riktas direkt till de skolor där man har svårast att nå målen.

Skolans kompensatoriska roll kan inte nog understrykas. Barn och unga föds med och växer upp med vitt skilda förutsättningar. Skolans roll är att låta varje barn utvecklas efter sin förmåga och sina förutsättningar och att stärka varje barns självförtroende och vilja att lära.

Det betyder att varje resursfördelningsmodell som går ut på lika tilldelning till alla måste avvisas. Det ska i stället vara rättvis tilldelning för att i samma mån tillgodose varje barns behov.

Det utesluter moderaternas nationella skolpeng. Den skulle i praktiken omöjliggöra hänsynstagande till de stora skillnader som finns lokalt. Den skulle också väsentligt försvåra möjligheten att ta hänsyn till varje barns egen situation.

Om vi tror att kunskaper är en källa till framgång och utveckling och att kunskaper ger den enskilde individen de bästa möjligheterna att göra sina egna livsval kan man inte dra någon annan rimlig slutsats än att de ska ges till alla och även till den som har en komplicerad inlärnings-situation.

Med det som utgångspunkt är det väldigt svårt att förstå de krafter som vill använda vårt skolväsende för att sortera barn i olika kategorier och efterhand sortera ut dem som har det allra jobbigast.

Jag hoppas i stället att skolan med de förstärkta resurserna, den nya lärarutbildningen och inte minst den ökade friheten som försöken med slopad timplan och ett ökat lokalt inflytande för föräldrar och elever ger i ännu högre grad ska göra att den klarar sitt uppdrag.

Fru talman! Det förtjänar att sägas att det dagligen utträttas stordåd i skolan. Svartmålningen av skolan är orättvis mot både personal och elever. Det konstaterandet är inte ett försök att släta över och blunda för de brister som finns. Om man inte förmår att se allt det som är bra blir tilltron till vår förmåga att bidra till förbättringar också naggad i kanten. Det vill jag skicka med till en och annan meddebattör.

När vi i riksdagen diskuterar skolan är betygen alltid en het fråga. Efter Gunnar Goudes anförande vill jag bara inskränka mig till att i hög grad instämma i det han sade på den punkten. Att låta detta gamla men ändå så utvecklade system för någon slags kvalitetsmätning få en ännu större tyngd, som några partier vill, anser vi vara direkt olämpligt. Därför yrkar vi avslag på alla sådana yrkanden.

Det är däremot viktigt att stärka uppföljningen, utvärderingen och kvalitetskontrollen i skolan. Där har vi inte hittat alla former än. Men det sker en ständig utveckling åt rätt håll. Det blir allt lättare för oss, elever, lärare och föräldrar att skaffa sig en bra bild av skolan som underlag för beslut. Det är viktigt. Annars riskerar vi att komma fel.

Vid sidan av Skolverkets förstärkta roll i uppföljning och utvärdering deltar Sverige också i internationella utvärderingar. Det är oerhört väsentligt att svensk skola granskas också av andra ögon än våra egna.

Till sist vill jag göra några kommentarer till motioner som handlar om skolans ämnen, både de nuvarande och önskemål om nya.

Att försöka att klämma in ännu mer utan att våga säga att vi då måste minska någon annanstans är jag rädd för riskerar att öka stressen utan att det leder till något positivt resultat. Tron på skolans roll är bra. Men vi måste vara realistiska när det kommer till att försöka se vad skolan kan klara.

Idrottsämnet är ett av de ämnen som många har motionerat om. Utskottet delar farhågorna om ökad ohälsa som beror på att vi sitter för stilla. Vi delar motionärernas syn på att idrottsämnet är viktigt. Därför har också den socialdemokratiska regeringen tagit initiativ till att öka timantalet både i grundskolan och i gymnasieskolan.

Jag tycker också i ärlighetens namn att man måste säga att vi inom ramen för skolans verksamhet inte kan tillfredsställa barns hela rörelsebehov. Det är betydligt mycket större än så. Det går inte heller att göra enbart inom timplanen. Skolan kan stimulera till ökad fysisk aktivitet också på andra sätt, t.ex. under rasterna.

Skolgårdens utformning är oerhört viktig. Där ska inbjudas till lek. Det är viktigt vilket förhållningssätt de vuxna på skolan har. De ska

uppmuntra till rörelse. Jag tror också att skolan i aktiv samverkan med föreningslivet kan bidra till att lägga grunden för ett livslångt intresse hos människor för idrott och att vara fysiskt aktiva på annat sätt. Självklart har också föräldrarna en oerhört viktig roll för att ge sina barn goda vanor när det gäller valet av fritidsaktiviteter.

Fru talman! Det finns många fler frågor som hade förtjänat en kommentar, men tiden räcker inte till. Jag får hänvisa till betänkandet.

Anf. 50 KALLE LARSSON (v) replik:

Fru talman! Det är lätt att instämna i mycket av det som Eva Johansson här föredrar för kammaren. Ett sådant exempel är när Eva Johansson beskriver betygen som ett gammalt och undermåligt system. Det har vi i Vänsterpartiet tyckt länge. Vi vet också från den här debatten och många andra att också Miljöpartiet anser det.

Man blir då lite undrande inför varför man inte från socialdemokraternas sida ändå är beredd att pröva en försöksverksamhet med en betygsfri grundskola. Det har vi föreslagit i detta betänkande, och det vill socialdemokraterna avslå.

Min fråga gäller i första hand sex- och samlevnadsundervisningen i skolan. Vi har för drygt ett år sedan haft en stor debatt här i kammaren och också i samhället i övrigt kring pornografi och vilken inskränkning det innebär för människors möjligheter att utveckla en jämställd och frigjord sexualsyn att behöva matas av pornografins budskap och för all del emellanåt också av nymoralisternas budskap.

Min fråga handlar om just detta. I den debatt som vi hade i kammaren angav Marita Ulvskog, som jag sade i mitt anförande, att man vill bryta utvecklingen och göra mer. Min fråga till Eva Johansson är: Vad mer vill socialdemokraterna göra när det gäller sex- och samlevnadsundervisningen?

Anf. 51 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag kan bara hålla mig till det som handlar om skolan. Jag tycker att det är rimligt i den här debatten. Sedan finns det säkert mycket som går att göra inom andra politikområden än skolan.

Skolan och rektor i skolan har ett tydligt uppdrag och ansvar för att t.ex. sex- och samlevnadsfrågorna precis som allting annat behandlas sakligt och allsidigt. Dessutom är värdegrunden tydlig och bör kunna vara en bra utgångspunkt också för en undervisning och dialog i de frågor som Kalle Larsson tar upp och som han tydligen kommer att ställa till alla debattörer. Jag vet inte vad Kalle Larsson vill att riksdagen ska göra mer på den punkten. Är det någonting som han tycker är otydligt i den reglering som i dag finns av skolan får vi väl höra om det.

Vi använder fortfarande betygen som ett urvalsinstrument. Grundskolans betyg används som urvalsinstrument till gymnasieskolan, och gymnasieskolans betyg används fortsatt upp i utbildningssystemet. Innan vi har hittat ett bättre sätt att klara intagningen har vi betygen att tillgå.

I ett läge när det finns en utbildningsplats för alla och där man inte behöver tacka nej till någon som vill komma in på en speciell utbildning har vi minskat betydelsen av betyg. Då ser inte jag att betygen har kvar någon roll. Rollen som information till föräldrarna är överspelad sedan länge tillbaka. Den har tagits över av utvecklingssamtalen.

Anf. 52 KALLE LARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag lyssnar, och jag hör vad Eva Johansson säger när det gäller betygen och framtiden. Jag ser fram emot ett kommande arbete där vi kan försöka skapa en skola – både gymnasieskola och en högre utbildning – där det inte längre är nödvändigt med betygen som urvalsinstrument. Vi är uppenbarligen överens om att betygen inte är särskilt bra ens på detta. Därför ska vi väl gemensamt försöka sträva i en sådan riktning att vi på sikt kan avskaffa betygen. Det har varit vårt mål länge.

När det gäller sex- och samlevnadsundervisningen så kan man ju välja att göra som Eva Johansson och säga att allt är gott och väl – för så upplever jag svaret. Rektor har ansvaret, och det ska fungera. Problemet är att det trots allt inte fungerar. I den nationella kvalitetsgranskning som Skolverket genomförde 1999 på uppdrag av regeringen är resultatet mycket tydligt: Det fungerar inte på väldigt många skolor runtom i landet. Trots att rektor har detta uppdrag, som Eva Johansson nämner, så angav Marita Ulvskog i en debatt som vi förde för ett år sedan att man ville göra mer och bryta utvecklingen. Och inte bryter man utvecklingen genom att en gång till säga att man ska göra det som man en gång tidigare har sagt att man ska göra! Tvärtom måste nya initiativ tas och nya insatser göras. Vi har lagt fram ett stort antal sådana förslag.

Låt mig ta ett exempel. Vi nämner möjligheten att granska läromedel. Vi får till svar från majoriteten att någon särskild statlig granskning av innehållet i läromedel inte förekommer. Nej, just det – det är därför vi skulle vilja att en sådan genomfördes.

Med läromedel kan man mena väldigt mycket. Man kan avse allt som används i undervisningen för att man ska kunna lära sig någonting. Men man kan också begränsa det något. Så har man t.ex. gjort i det utmärkta material som jag nu har i min hand. Det heter *Genus och text: När kan man tala om jämställdhet i fysikläromedel?* och är en rapport från Skolverket. Den handlar alltså om jämställdhet i fysikläromedel, och den ger en mycket bra bild och är ett bra underlag för många lärare som vill genomföra en kritisk granskning av den egna situationen och undervisningen.

Varför finns det inte mer material av just den här typen? Uppenbarligen görs ju sådana här granskningar ibland. Vi föreslår att de ska göras oftare, men Socialdemokraterna vill avslå det. Varför?

Anf. 53 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Nu drar Kalle Larsson lite för hastiga slutsatser av vad som står i betänkandet. Det är inte så att vi inte vill att det ska granskas. Tvärtom anser vi att detta granskningsuppdrag redan finns. Det fullgörs ju också, som Kalle Larsson själv har gett ett exempel på här. Det behövs inte något speciellt ansvar för att titta just på läromedel – det ingår redan i Skolverkets granskningsuppdrag.

Jag vet alltså fortfarande inte riktigt vad mer som Kalle Larsson vill ha ut av detta. Det finns! Vad som ska göras är redan gjort, brukar man säga. Och det gäller i det här fallet.

Anf. 54 BEATRICE ASK (m) replik:

Fru talman! Det var roligt att äntligen få höra Eva Johansson framhålla betydelsen av kunskap. Min enkla fråga är varför ni alltid säger nej

till insatser som gör att alla elever kan nå grundskolans mål. Vi har nämligen en situation där förfärligt många barn och ungdomar inte får de grundläggande kunskaperna.

I samma diskussion får vi höra Eva Johansson säga att Socialdemokraterna konsekvent säger nej till betyg. Och inte bara det – ni jobbar också för att motarbeta omdömen. Ni har ju faktiskt förbjudit skolorna att ge strukturerad information om den enskilda elevens kunskaper till föräldrarna. Det är t.o.m. så att kommuner som försöker öka informationsutbytet med familjerna anmäls och jagas på bästa juridiska sätt för att försöka få stopp på verksamheten.

Detta är mycket märkligt. Jag kan inte begripa det, men jag skulle vilja att Eva Johansson förklarade för mig vilket skälet är. Varför ska föräldrar behöva vända sig till en fristående skola för att få korrekt information och en kvalificerad individuell uppföljning av det egna barnets kunskapsutveckling – om ni nu tycker att kunskap är viktigt? Varför kan man inte förvänta sig att i den kommunala skolan få någonting annat än samtal?

Jag har precis missat ett utvecklingssamtal i skolan, men jag är mycket väl införstådd med hur de ser ut. De är inte alls helt ointressanta, men de utgör inte den kvalificerade och noggranna uppföljning av ett barns kunskapsutveckling som vi efterlyser.

Betyg är inte den enda lösningen, och omdömen är det inte heller. Det finns säkert mycket annat som kan göras. Men jag undrar – och det tycker jag att Eva Johansson ska svara på – varför ni konsekvent säger nej till alla verktyg för att försöka leva upp till den nyvunna insikten om hur viktigt det är för var och en att ha gedigna kunskaper.

Anf. 55 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är en trist tendens att det i de här debatterna ägnas så mycket tid åt att konsekvent och medvetet försöka missförstå och misstolka vad andra partier gör och vill i skoldebatten.

Det är *inte* förbjudet för skolan att ge information om elevernas skolarbete. Det är tvärtom påbjudet att det ska ske. Däremot tror vi inte att det är bra att försöka sammanfatta en sådan information i enskilda bokstäver och siffror. Det behövs hela meningar för att klara det. Det är därför utvecklingssamtalens roll har stärkts. Det är därför vi gick ifrån de gamla kvartssamtalen och i stället sade: Detta ska vara ett utvecklingssamtal där skolans personal, elever och föräldrar deltar. Om man tycker att det är nödvändigt så kan man sätta ned på ett papper vad som har avhandlats under ett sådant här samtal – visst! Men har samtalet varit av den karaktär som vi menar med ett utvecklingssamtal så är enstaka siffror och bokstäver inte nog för att sammanfatta det. För det behövs hela meningar.

Jag undrar vad Beatrice Ask och Moderaterna tror att vi har för motiv för att satsa så mycket resurser – t.o.m. i en tid när det har varit mycket snålt om den varan – på skolan, om det inte vore för att vi tycker att kunskap är viktigt. Detta har jag sagt vid många tillfällen i den här kammaren, och Beatrice Ask säger varje gång: Äntligen säger Socialdemokraterna att kunskap är viktigt.

Någon gång måste det väl ändå gå in att det är därför som vi har en skola! Någon annan anledning finns just inte. I så fall skulle skolan se helt annorlunda ut.

Prot. 2000/01:97
20 april

Skolan

Anf. 56 BEATRICE ASK (m) replik:

Fru talman! Det är väl inte så konstigt om man blir glad över att ni lyfter fram kunskapernas betydelse, eftersom ni sällan gör någonting annat än pratar om skolans sociala roll, skolan som en mötesplats, demokratisk skolning och sådana saker. Det är viktiga uppgifter, men faktiskt inte skolans huvuduppgifter enligt vår mening.

Det är riktigt att det inte är förbjudet för skolorna att ge information till föräldrarna. Men det är dessvärre så att ni på initiativ i en proposition för ett par år sedan tog bort rätten för skolor att ge omdömen. Det handlar inte nödvändigtvis om enstaka bokstäver, siffror, stjärnor eller vad det nu kan vara – ett omdöme kan mycket väl formuleras som ett brev.

Men ni försöker förbjuda för skolorna att bestämma sig för att konsekvent under hela skoltiden ge den här typen av skriftlig dokumentation till föräldrarna! Det tycker jag är synd. När man ska fästa ned resultat på ett papper så tvingas man nämligen till en systematik som gör att man många gånger blir tydligare – åtminstone är det oftast så – än när man pratar. Det är möjligt att utvecklingssamtalen har förbättrats, men inte på ett våldsamt sätt. Jag har inte fått några signaler om det, och jag har inte heller erfarenhet själv som förälder av att det har skett några dramatiska förbättringar.

Detta är en olycka, därför att om vi ska nå resultat så behövs det ordentlig utvärdering. Det visar också de försök från Stockholm som har varit uppe till diskussion tidigare. Där har man gett rektorerna ansvar för att ta del av en personlig kunskapsuppföljning, och detta ger en helt annan dynamik när det gäller undervisningen och det pedagogiska ledarskapet. Jag saknar insikt om detta i den socialdemokratiska politiken.

Jag skulle också gärna vilja veta om Eva Johansson är nöjd med hur skolorna använder skollagens utrymme för flexibilitet och anpassning efter enskilda elevers behov. Det var det som jag inledde mitt anförande med.

Anf. 57 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Det finns i allmänhet ett mycket större utrymme för egna initiativ och tankar om hur man vill lägga upp skolarbetet än vad som utnyttjas ute i skolorna. Jag tycker att vi ska hjälpas åt med att se till att det utrymme som finns faktiskt används. Jag tror nämligen att det skulle komma både personal och elever till godo.

Det finns möjligheter i dag till den flexibilitet som Beatrice Ask pratar om – möjligheten att korta eller förlänga grundskoletiden. Den flexibiliteten finns i lagstiftningen. Den utnyttjas kanske inte heller i den grad som vore bäst i varje enskilt fall, men det vet vi inte.

Jag förstår den unga människa som, efter att ha gått nio år i grundskolan och inte klarat att få godkänt i de ämnen som behövs för att komma vidare in på ett nationellt program, säger att man i alla fall helst vill följa med sina kompisar till gymnasieskolan och fortsätta att läsa de här ämnena där för att få den kompetens som krävs för att ta sig in på det nationella program som man vill gå på. Det är inte så märkligt att man inte

vill stanna kvar på sin gamla skola. Det viktiga är ju att det, på den gymnasieskola dit den här eleven kommer, finns den kompetens som krävs för att se till att han eller hon kan komplettera sina kunskaper ordentligt.

Anf. 58 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Eva Johansson sade inledningsvis att man inte kan stoppa in allting i skolan så länge man inte når målen i fråga om viktiga baskunskaper. Det är någonting som jag verkligen instämmer i. Därför har även Folkpartiet avstått från att tillstyrka en hel del motioner som vill splittra bilden i skolan genom att sätta mindre fokus på kunskapsmålen. Jag hoppas att Eva Johanssons resonemang om kunskaper kan leda till att vi i framtiden slipper sådana här hopplösa diskussioner om att slopa kravet på godkänt i basämnena svenska, engelska och matematik för att gå vidare till gymnasiet. Det kom ju ett förslag från Skolverket om detta för några månader sedan.

Eva Johansson säger att skolan ska vara kompensatorisk. Jag brukar säga att skolan är samhällets viktigaste verktyg för att ge alla lika chanser och möjligheter. Mot den bakgrunden undrar jag hur Eva Johansson ser på siffrorna om att aldrig, sedan det här betygssystemet genomfördes, har så många gått ut grundskolan utan fullständiga betyg. Varför är ni inte bara rädda för betyg utan också rädda för en rejäl utvärdering? Socialdemokraterna har tagit bort kravet på ett diagnostiskt eller nationellt prov i årskurs 5. Ni säger nej till vårt förslag att göra en rejäl nationell utvärdering redan i årskurs 3 för att kunna sätta in hjälp och stöd när det behövs. Varför är ni fortfarande så rädda för en tydlig utvärdering? Det hänger också samman med er rädsla för tydliga skriftliga omdömen.

Anf. 59 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag noterade att Ulf Nilsson i sitt anförande sade att elevernas misslyckande inte är personalens fel. Det är inte lärarnas eller skolledningens fel att elever misslyckas med att nå skolans mål, utan det är politikernas fel att fler och fler saknar godkända betyg. Ja, det är kanske precis på det sättet, Ulf Nilsson. De besparingar som vi har tvingats till – och man kan diskutera upphovet till detta tvång – tillsammans med våra kolleger i kommunerna under 90-talet – detta snåla, trista 90-tal – gav en sämre grund för lärande för de elever som nu är i färd med att gå ut grundskolan. Det här säger någonting mycket viktigt, nämligen att det nog ändå finns ett samband, även om det inte erkänns av alla. Det finns nog ändå ett samband mellan hur många vuxna som finns runt unga människor till stöd i deras lärande och de ungas framsteg. Jag är helt övertygad om att det är på det sättet. Därför är det så viktigt att vi prioriterar skolan nu när resurserna finns.

Det skulle vara bra om vi kunde få ett mer uttalat stöd från Folkpartiet. Jag saknar verkligen Folkpartiet – jag har sagt det förut – som en inspirerande kraft i skoldebatten. Jag tycker att det är synd att ni har halkat in i en fälla med kontroll, straff och utslagning i stället för att delta i en riktig debatt om skolan.

Anf. 60 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Varför säger då Eva Johansson nej till våra förslag om politiska beslut som skulle ge skolorna stöd? Jag tänker på politiska

beslut om utvärdering redan i årskurs 3. Sådana politiska beslut skulle ge möjlighet att ge tydlig information till föräldrar. De skulle öka skolornas möjligheter att tidigt ge stöd till just de elever som behöver det. Men ni säger ju nej till förslag om en tydlig tidig utvärdering i skolan.

Prot. 2000/01:97
20 april

Skolan

Anf. 61 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Nej, det gör vi inte. Det finns ett krav på skolan att ständigt utvärdera sin verksamhet, och det sker också i vardagen, Ulf Nilsson. Det är inte så att det saknas kunskap bland skolans personal om de luckor som eleverna har, precis som Gunnar Goude sade. Det är inte det som är det stora problemet. Man ser luckorna och man ser behovet, men man har inte alltid resurser nog för att vara det stöd som den enskilda eleven behöver. Det är därför som det är så oerhört viktigt att det kommer mer pengar till skolorna nu så att de kan anställa fler. På så sätt kan de se till att det finns någon som kan hjälpa till när en elev kört fast. Det är inte fler prov som behövs. Det behövs fler vuxna runt barnen.

Det kan nog vara spännande att få något slags lista på hur det går i olika kommuner och olika skolor. Men jag tycker att det är att spendera fel om man använder kraft och resurser till detta i stället för att se till att barnen får det stöd de behöver.

Anf. 62 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja höra lite grann om detta med individualiseringen och flexibiliteten i kombination med betygss Diskussionen. Jag kan inte riktigt förstå var individualiseringen kommer in om man inte kan använda betyg som ett komplement till utvecklingssamtalen.

Det är väldigt mycket som avhandlas i skolans värld. De här betygen är ju faktiskt utformade och konstruerade utifrån kriterier för de mål som ska uppfyllas. När ska den enskilda eleven få känna och veta att nu har man nått det här målet och nu har man nått nästa mål? Det skulle vara ett slags kvitto på att en viss del är uppnådd. Det har vi ju i princip på alla andra områden i samhället.

Jag ser betygen som en viktig del av individens möjligheter att få ta del av den bedömning som sker av hennes eller hans kunskapsutveckling. Jag ser det som ett viktigt kommunikationsmedel och som ett komplement till utvecklingssamtalen för att tala om för föräldrar hur långt deras barn har kommit.

Faran är ju nu att ni gör hela skolan mer och mer kollektivistisk. Det gör att individen inte känner sitt rättmätiga människovärde i de här sammanhangen. Lärandet är ju en sådan viktig del av arbetet i skolan. Hur tänker ni om betygen? Vilken vokabulär ska vi använda? Vi kan inte ha hela meningar om varenda kunskapsdel i alla olika ämnen.

Anf. 63 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag har trott att Yvonne Andersson och jag har delat uppfattning om vad som ligger i värdegrunden och människovärdet, men jag förstår att det är någonting annat som Yvonne Andersson tänker på när hon tar in människovärdet och betygen i samma mening. Att människovärdet skulle kunna betygssättas på något sätt är väldigt främmande för mig.

Jag noterade att Yvonne Andersson i sitt anförande tidigare pratade väldigt mycket om skolan som ett systemfel, om likformighet och statiskhet. Jag funderade på om Yvonne Andersson inte har sett och hört någonting av den utveckling som sker. Jag tänker på de ökade resurserna och de möjligheter de ger för en mer individualiserad undervisning, den nya lärarutbildningen som ger nya möjligheter, den ökade friheten för utveckling ute i skolorna, elev- och föräldrainflytande och timplaneför-söket.

Alla de här sakerna har tillsammans i skolorna öppnat för en helt annan flexibilitet. Beskriv alltså inte detta som någonting likformigt och statiskt därför att någon kan då tro att vi är tillbaka i den gamla centralstyrda skolan och i ordningen att alla beslut om skolan fattas här. Men vi är inte där nu, så försök i stället se att verkligheten är en annan och var med och stimulera till att skolorna använder det utrymme som de faktiskt har!

Anf. 64 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag ska inte kivas med Eva Johansson och tjafsas om vem som varit ute i flest skolor och tittat närmare på verkligheten, utan den verkligheten får väl var och en bedöma.

Sanningen är ju den att det när det gäller elevinflytande har visat sig att i stället för ökat elevinflytande med stigande ålder har det blivit precis tvärtom. Det vet Eva Johansson också. I stället för att föräldrar har ökat sitt engagemang börjar Hem och Skola-föreningen att leva en tynande tillvaro. Det vet Eva Johansson också.

Jag tycker inte att vi ska skönmåla bilden. Däremot ska vi tala om hur den är och försöka hitta lösningar för att komma vidare.

När jag talar om människovärde inbegriper jag också min egen upplevelse av mig själv – min egen bild av mina möjligheter och min förmåga. Det är i det sammanhanget som jag drog in detta med att betygen är ett viktigt komplement till utvecklingssamtalen. Det handlar alltså om att jag själv ska förstå hur långt, hur nära och i vilken grad, jag har nått de mål som finns i skolan. Därför är betygen viktiga. Men vad vi vill ha är fler betygssteg. Där är det lite väl trubbigt, så lärarna får i dag sätta plus och minus osv.

Visst är pengar jätteviktigt. Vi kristdemokrater har hela tiden arbetat för mer pengar till skolan, men detta är inte den enda lösningen om vi har ett system som gör att människor likformas.

När grundskolan blev till och i samband med idéerna från 1946 års skolkommision hade vi en uppdelning som var sådan att man fick fördjupa sig i och läsa fler ämnen och fler områden. Jag tycker att det finns en svårighet i de grupperingar och i den verksamhet som nu finns i och med att alla i lika hög grad måste ha de här delarna.

Om skolan är kompensatorisk kan vi väl låta de elever som från början haft andra villkor få vad de behöver. Det är vad jag menar med flexibilitet.

Anf. 65 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Vi tycker att grundskolan ska vara en skola för alla och är inte beredda att säga att grundskolan så att säga ska få lämna någon enda elev bakom sig.

Yvonne Andersson frågar *när* en elev ska få känna att han eller hon har nått målen. Helst varje dag, menar jag. Jag tror faktiskt att det ibland, framför allt för de små barnen, är nödvändigt att målen formuleras så att man väldigt snabbt känner när man har nått ett mål och så att man med väldigt korta intervaller får tillfälle till utvärdering och sammanfattning. Det tror jag är ett betydligt mycket bättre sätt än att efter en termin eller ett läsår få en siffra eller en bokstav i ett betygsdokument, för det är något som små barn har svårt att förstå.

Jag förstod aldrig betygen när jag var liten. Jag trodde att jag var en ganska bra person eftersom jag hade bra betyg i svenska, matematik och vad det nu var. Men jag vet också att en del kompisar som hade det betydligt mycket svårare för sig gick hem med knäckt självförtroende och var mycket besvikna på sig själva. Dessutom hände detta dagen för jullovet och dagen före sommarlovet. Då fanns det inga möjligheter att så att säga få med sig hem en diskussion om vad betygen stod för.

Jag tror inte att sju-, åtta-, nio- och tioåringar i dag är särskilt mycket bättre än vi var på att förstå skillnaden mellan betyg på de egna kunskaperna och betyg på sig själv som människa. Detta är mina starkaste motiv för att inte vilja gå längre ned vad gäller betygssteg.

Anf. 66 SOFIA JONSSON (c):

Fru talman! Det har varit intressant att sitta och lyssna på skoldebatten i dag – intressant därför att det, som jag tycker, har kommit ett par nya vändningar här under förmiddagen denna dag men också intressant därför att man framför allt från vänsterhåll, och också från högerhåll, har talat om flexibilitet. Från vänstern har både socialdemokrater och vänsterpartister talat om rätten till kunskap i grundskolan.

Tråkigt är att man inte kan se i betänkandet, i förslag till beslut i riksdagen, att vi inte har möjlighet att vara med och påverka och säga: Det här är vår nya skolpolitik.

Nu ska vi vara med på att säga att alla elever i grundskolan ska få självkänsla och fortsätta i livet med en trygghet som bas och med vetskap om att man kan klara av vad man har lust att göra. Det handlar alltså om att säga: I grundskolan ska du gå och du ska ha rätt att gå ut med godkända kunskaper. Tyvärr har vi inte sett det.

Vi i Centerpartiet vill satsa stort och lyfta skolan, men inte bara genom ökade resurser. Centerpartiet är det parti som har satsat väldigt mycket – mer än regeringen – på skolan, både direkt ut till kommunerna och på särskilda program för läs- och skrivutveckling samt matematik. Tyvärr går det inte att se våra förslag i dagens betänkande. Det beror på att vi i Centerpartiet inte hade möjlighet att ha med någon vid utskottets justering.

Därför, fru talman, yrkar jag bifall till motion 239 avseende yrkande 3.

Egentligen kan hela skolpolitiken och frågan om skolan göras väldigt enkel genom att vi säger: Vi ska ge, och det krävs, en bra start för alla i livet. Vi som sitter i denna kammare har möjlighet att ge kommuner och skolor resurser, förutsättningar, för att elever, barn, ska få denna rätt till en bra start.

Att en skola skickar ut barn som är oförberedda för fortsatt lärande, som har otillräckliga kunskaper för det moderna yrkeslivet eller som

saknar kunskaper för att delta i samhället runtomkring är inte bara ett svek, utan det är t.o.m. ett livslångt svek som vi ställer oss bakom – ett svek som sällan, om ens någonsin, går att göra ogjort. Detta bidrar till en social klyvning i vårt samhälle.

Som jag och Centerpartiet ser saken ska skolan ge alla elever en lust att lära. Det ska finnas en nyfikenhet och en lust. Skolan ska uppmuntra eleverna att tillföra sig kunskaper. Kunskap är ju makt – makt att vara med och förändra sitt eget liv, makt att kunna se till att man är med och påverkar i samhället och makt att se till att den rätta kunskapen bärs.

Jag är helt övertygad om att kunskap är den enda hållbara vägen fram till verklig social utjämning och lika möjligheter för alla. Detta är den absolut viktigaste välfärdsfrågan.

Som många sagt här i kammaren i dag har vi flera gånger tidigare diskuterat skolan. Vi har också visat på statistiken. Var tionde elev går ut grundskolan utan godkända betyg. Vi vet dessutom att var femte elev på högstadiet har svårt att läsa och förstå en vanlig dagstidning. Trots detta ser vi inte på riksdagens bord några tydliga och nya förslag till beslut. Det är dags att sätta in krafter!

Eva Johansson visade på att ökade resurser kommer till, och det är väldigt bra. Men var finns helhetssynen? Var finns den syn som säger att det nu är dags att ändra på skollagen, att det nu är dags att se till att eleverna ska få rätt till kunskap, att det nu är dags att se till att vi ger de tydliga redskapen för lärare, för föräldrar och för pedagoger i skolan?

Ibland är det som att jag börjar tro att det här är en ideologisk fråga, men jag hoppas verkligen att det inte är så. För mig är det naturligt att tro att varje människa – varje barn och varje elev – har möjlighet att lyckas, har möjlighet att få sina kunskaper i skolan. Detta står i stark kontrast till dem som säger: Vi måste acceptera ett visst svinn på vägen. Vi sänker ribban lite grann så att alla kommer över på första försöket. Men det är att misstro dem som arbetar i skolan, och framför allt är det att dra undan mattan för eleverna i skolan. Jag vägrar att vara med på beslut som innebär att vi återigen ska standardisera, centralisera skolan och likrikta den.

Häromdagen när vi fick vårbudgeten och jag läste i finansplanen fann jag den vara ganska intressant läsning. Där kan man läsa att regeringen sedan 1994 konsekvent prioriterat vård, skola och omsorg. Skolan, vården och omsorgen är välfärdens kärna. Skolan uppvisar goda resultat i en internationell jämförelse. Men, säger man, mer än var tionde elev som slutar grundskolan är inte behörig till gymnasieskolan. Detta är inte acceptabelt.

Sedan vet vi också att Skolverket lämnar rapport efter rapport som visar hur resultaten och skolorna ser ut runt om i landet. Kan man då bara säga att det är resurser som ska till? Kan man då bara stå i talarstolen och säga att vi accepterar ett svinn på vägen? Vad, vill jag fråga Eva Johansson, är det som ni är med och påverkar er skolminister med? Vilka är de absolut viktigaste nya frågor som ska till i skolpolitiken för att vi ska få den bästa skolan för eleverna?

Vi ska inte glömma bort att det finns många positiva exempel: Lärare som med otrolig entusiasm ser till att eleverna i skolan lär sig att läsa, räkna och skriva, att eleverna får en känsla av att de är bra och att skolan som arbetsmiljö är bra. De positiva exemplen ska vi också belysa och

lyfta fram, visa på att det är exempel som vi kan arbeta med runtomkring i skolan.

Kunskap är en rättighet för alla, säger vi. Grunden har vi delat in i tre områden. Det är kunskaperna, den lokala makten och lärarrollen. Och jag tänkte väldigt snabbt gå igenom dessa tre.

För det första gäller det att slå fast individens rätt till kunskaper. Vi säger att vi ska slopa den nioåriga grundskolan och införa en kunskapsinriktad skola i stället, slopa skolplikten och utgå från elevernas rättigheter till kunskap snarare än att fokusera på hur saker lärs ut och på vilken tid. Det innebär en helt ny syn på skolan. En individuell rätt till kunskap innebär att skoltiden kan se olika ut. Det kan ta åtta år för vissa, nio eller tio år för andra. Men det är också viktigt att komma ihåg att den skolan ska vara individuell och väldigt flexibel.

Det som jag tycker är väldigt bra och roligt är att vi kan se reservationer också från de borgerliga i det här betänkandet där man är beredd att forma den flexibla och individuella skolan. Jag undrar om man är beredd att slopa skolplikten, den nioåriga skolan och förändra den så att det är kunskapsmålen och inte tiden som är det rätta.

För att det ska fungera att slopa skolplikten, att kunskapen är det som vi ska sträva efter, krävs en hel del insatser. Det krävs tidiga insatser, precis om Gunnar Goude var inne på i sitt anförande. Det krävs att man redan från förskolan går in med lek och pedagogik, pratar och diskuterar läs- och skrivutveckling, att alla får den möjlighet från början som krävs. Det krävs också att man fokuserar de viktigaste kunskaperna som svenska, engelska och matematik, ämnen som är en förutsättning för det fortsatta lärandet.

Vi vill också slopa timplanen; timplanen har spelat ut sin roll, precis som skolplikten. I många skolor använder man sig av integrerade ämnen. Det går väldigt bra att ha t.ex. idrott och matematik tillsammans eller matematik och slöjd tillsammans där man kan lära sig på olika sätt matematik. Det är vad det handlar om. Vi lär oss ju på olika sätt, och det tar olika lång tid för var och en av oss i skolan. Det är det vi ska ge förutsättningar för.

Skolidrotten har flera varit inne på. Det är oerhört viktigt. Vi kan se på de skolor där man har satsat på idrotten att man har andra resultat. Eleverna mår bättre, och man kan koncentrera sig på ett helt annat sätt.

Vi vill också införa en individuell studieplan för varje elev. I dag finns det på gymnasieskolan, men den fullföljs inte så bra, det vet vi. Men det här ska införas det år då eleven börjar i skolan. Då ska lärare och föräldrar tillsammans gå igenom vad barnet har för förutsättningar, hur man kan arbeta framöver, de närmaste veckorna, den närmaste terminen och ständigt ha en uppföljning.

Jag har haft en diskussion med Ingegerd Wärnersson ett flertal gånger om detta, och hon har sagt att hon tycker att det här är oerhört intressant och att det kan vara en bra väg att gå. Då vill jag fråga socialdemokraternas representant i dag: Är ni också beredda att ta steget och säga att varje elev i grundskolan ska ha en individuell studieplan?

Det är också viktigt som sagt att sätta in stöd och extra resurser väldigt tidigt. Man ska få den specialpedagogik och de kunskaper som krävs för att man som elev ska kunna få de godkända kunskaperna i skolan, läs- och skrivfärdigheter och matematik. Man kan också se att de som har

satsat på bl.a. Bornholmsmodellen – det finns flera olika modeller att använda sig av – nått väldigt bra resultat.

För det andra, fru talman, handlar det om att ge skolorna frihet att hålla kvar en decentraliserad skola. Nationellt ska vi sätta upp målen, men resurserna och arbetet ska föras lokalt. Jag blev rädd i höstas när socialdemokraterna och regeringen valde att på något sätt smygvägen återigen centralisera skolan, att gå omvägen genom Skolverket och ge pengarna dit i stället för direkt ut till skolorna och kommunerna. Frågan är om det är den vägen som man vill fortsätta. Ska det vara så att vi har en fortsatt decentraliserad skola, eller ska man gå tillbaka till en centraliserad politik där vi säger att vi är de som vet bäst vad alla elever behöver?

Frihet lokalt är en frihet att välja hur man lyckas. Det är inte en frihet att misslyckas. Det är oerhört viktigt att komma ihåg. Vi vill bygga en likvärdig skola i hela landet, inte likadana skolor, en decentraliserad skola med lokala skolstyrelser. Det pågår ett försök. För någon vecka sedan fick vi reda på att försöksperioden ska förlängas i ytterligare två år. Varför vågar man inte ta beslutet och säga: Låt oss nu ta beslut om att lokala skolstyrelser ska finnas på varje skola runtom i landet? Många skolor väljer att inte vara med i försöksperioden därför att man anser sig vara mycket längre gången och bättre än vad förslagen från regeringen innebär. Det ska vara ett nationellt kvalitetsinstitut för att kunna ha en god kvalitet och uppbackning för skolorna runtom i landet.

Det sista är att uppvärdera lärarnas roll, att se till att de får vara de pedagogiska ledarna runtom i landet i våra skolor för att ge alla elever en rätt till kunskap.

Anf. 67 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Sofia Jonsson efterlyste helhetssyn. Det tycker jag är bra. Jag är lite förvånad däremot om hon inte har sett vad som händer i svenskt utbildningsväsende just när det gäller helhetssyn, att tanken om det livslånga lärandet nu äntligen har slagit igenom i utbildningsväsendet, från förskolan till forskarutbildningen, att vi i praktiken håller på att göra en genomgripande reformering av hela utbildningsväsendet. Det ska finnas möjligheter att komma vidare, inga återvändsgränder eller i alla fall så få som möjligt.

Sedan frågade Sofia Jonsson också när skollagen ska anpassas till detta. Det kan väl inte vara obekant att det sitter en skollagskommitté som skulle ha varit klar om någon månad men inte är det på grund av ett ordförandebyte mitt i. Den 15 september kommer Sofia Jonsson att få se detta, och det vet hon.

Sofia Jonsson efterlyste hur vi som socialdemokrater i utskottet presade på Ingegerd Wärnersson för att få bättre kvalitet i skolan. Jag kan garantera att det inte behövs någon press, för hon är den som leder det loppet. Det som är gjort är ganska imponerande. De 5 miljarderna, den statliga styrningen, klagade Sofia Jonsson över. Ja, jag tänker mig att det finns värre öden för kommunerna och skolan än att få 5 miljarder i extra stöd till de skolor som har flest elever som inte når godkänt, större frihet i form av slopad timplan, allmänna förskolan, maxtaxan som också ger tillträde, ny lärarutbildning, nytt studiemedelssystem, en gymnasieskola för alla.

Jag kan fortsätta att göra denna uppräkningslängre, men det är en genomgripande reformperiod som vi har bakom oss, och den ska fortsätta även framöver.

Prot. 2000/01:97
20 april

Skolan

Anf. 68 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Det är intressant att höra Eva Johansson säga att skolministern leder loppet. Det är hon som för skolpolitiken framåt, och det är ju hennes huvuduppgift. Det är hon som har det yttersta ansvaret för utvecklingen av Sveriges skolor och skolpolitiken. Då ställer jag mig frågan: Men vad händer då?

Vi kan se att det fungerar och att det finns olika grupper som är i gång med att diskutera gymnasieskolan. Det finns också en skollagskommitté. Men det krävs dessutom konkreta förslag till riksdagens bord. Varenda gång det kommer ett konkret förslag från oss i de borgerliga partierna eller t.o.m. från vänstern säger man: Ja, men vi startar en utredning eller en försöksverksamhet. Det är också viktigt att våga att ta tag i problematiken och lägga fram förslag. Utvärderingarna har pågått tillräckligt länge och vi har sett tillräckligt mycket statistik för att man ska kunna lägga fram konkreta förslag.

Men Eva Johansson svarade inte på min fråga. Ser Eva Johansson att det finns en möjlighet att förändra skolan så att kunskapen och inte antalet år blir det viktigaste? Är det en intressant tanke för Eva Johansson?

Anf. 69 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tyckte att jag var tydlig i både mitt anförande och mina tidigare repliker om att skolans mål naturligtvis är att bibringa kunskaper så att var och en kan göra sina egna livsval. Det är en viktig förutsättning, men det står inte i motsättning till skolans andra mål – jag vill gärna göra den kompletteringen – om att man ska stödja eleverna så att de får ett gott självförtroende och stödja elevernas personliga utveckling.

Kunskaper är viktigt. Det finns möjligheter i lagen, och det vet också Sofia Jonsson. Därför verkar det så meningslöst att ta upp tiden här med att övertyga Sofia Jonsson om att det som står i lagen verkligen står där. Det finns möjligheter till en flexibilitet. Men enligt läroplanen är grundskolans uppdrag så vitt att det finns ett mycket stort utrymme för att gå vidare inom grundskolans ram.

Sedan efterlyser Sofia Jonsson igen konkreta förslag till riksdagen. Hela den reformlista som jag mycket hastigt räknade upp grundas ju på konkreta förslag till riksdagen. Det är ingenting som bara har kommit till, utan det är förslag i budgetpropositioner och i andra propositioner som ligger till grund för detta. I det arbetet har vi från den socialdemokratiska gruppen, departementet och ministern jagat på varandra. Ingen har behövt att vara den som ständigt leder loppet eller den som ständigt ligger efter.

Anf. 70 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Det som Eva Johansson säger om det livslånga lärandet är oerhört viktigt. Det ska börja från den allmänna förskolan, gå igenom hela grundskolan och gymnasieskolan och vidare till den högre utbildningen. Det är ju bl.a. därför som Centerpartiet lade fram ett eget förslag om ett nytt studiemedelssystem som innebar att det blev lättare för stu-

denterna att studera på den högre utbildningen. Tyvärr kom inte socialdemokraterna lika långt i den frågan.

Trots att kunskap är det absolut viktigaste finns det olika vägar för att nå dit. Jag vill att skolorna ska stärkas lokalt. Det ska vara en tydlig decentralisering. Det är de som finns i skolan och de som har kunskaper om skolan som ska bestämma. Det är därför som jag vill införa lokala skolstyrelser på varje skola runtom i landet. Det väljer regeringen att inte göra, utan man säger att vi ska fortsätta med det gamla projektet runtom i hela landet.

Jag vill också att det ska införas individuella studieplaner för varje elev. Men Eva Johansson säger att det inte är intressant. Då tar flexibiliteten i skolan ett steg tillbaka. Vi säger också att timplanen bör slopas direkt. Då säger man att vi ska fortsätta med en prøvotid.

Gång efter annan när vi lägger fram konkreta förslag säger man att det inte är intressant och att man ska fortsätta med de prøvotider som gäller i stället för att granska de resultat som man redan har fått fram för att förbättra skolan.

Anf. 71 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Jag kan instämma i väldigt mycket av det som Sofia Jonsson säger. Det ligger också nära en grön skolpolitik.

Jag vill ändå ta upp att jag ser en liten attitydförändring i Sofia Jonssons anförande där hon kraftigt betonar rättigheten till kunskap. Bakgrunden är rapporterna om att ett visst antal elever inte går ur grundskolan med godkänt betyg i ett eller flera ämnen. Det finns en risk med kopplingen mellan skolans brister när det gäller att bibringa eleverna kunskap och betygstolkningarna.

Jag ser inte detta som ett mått på att skolan som helhet i sin organisation och verksamhet inte klarar av att ge kunskap till eleverna. Jag tror att detta fungerar rätt bra. Jag tror i stället att de siffror som vi får från Skolverket är indikatorer på att det finns en liten grupp elever som misslyckas, inte på grund av att skolan är dålig utan därför att det saknas resurser för att de elever som har behov av särskilt stöd inte får det. De slås ut. Man ser också på fördelningen av dessa misslyckanden att det rör sig om en relativt liten grupp som har underkänt betyg i många ämnen.

Det beror egentligen inte på kunskapsförmedlingssystemet, utan det beror på att man inte sätter in resurserna i tid och på att man inte i tid fångar upp de elever som börjar känna sig utanför systemet så att de också kommer med.

Jag vill bara höra vad Sofia Jonsson tycker om detta, om det inte ligger en liten fara i att i det här läget betona rätten till kunskap.

Anf. 72 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Jag håller helt med Gunnar Goude om att det krävs tidiga insatser och att man tidigt måste se till vad varje elev kräver och vilka förutsättningar han eller hon har. Det är därför som vi har lagt fram de förslag och anvisat de resurser som vi har gjort i våra motioner. Läs- och skrivutveckling ska sättas in redan i förskolan, typ Bornholmsmodellen. Skolorna kan då välja det som man anser sig bäst på och vad som passar bäst. Skolor som har haft elever med olika förkunskaper från början och

som har genomfört olika projekt med läs- och skrivutveckling har efter några år funnit att kunskaperna har hamnat på mer jämn nivå.

Jag håller också med Gunnar Goude om att kommunaliseringen av skolan var bra, men det fanns ett problem, och det var att resurserna inte följde med ordentligt, vilket ledde till åtstramningar i kommunerna. Det är därför som man behöver satsa på skolan nu. Kommunerna bör få tillbaka de resurserna, det håller jag helt och fullt med om.

Rättigheten till kunskap handlar för oss om att varje elev ska kunna gå ut grundskolan med godkända betyg, men för att man ska kunna ha en sådan skola krävs det tidiga insatser. Det krävs en individuell skola där eleverna får lära sig utifrån sina egna förutsättningar och utifrån den tid som det tar. Dessutom måste man få de resurser som krävs för detta.

Anf. 73 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Det låter betryggande, men Sofia Jonsson tänker kanske inte binda upp sig framöver kring frågan om rätten till kunskap.

Skolan är ju så väldigt mycket mer. Vi i Miljöpartiet vill självklart också ha en skola som förmedlar bra kunskaper till alla. Det är ett baskrav.

Sofia Jonsson nämnde att det nu är dags att skollagen ändras. Jag tycker att det lite grann var en *hint* om att det är dags att försöka genomarbeta en vision om hur den framtida skolan ska se ut. Vi har alltså en barlast med oss. Vi har haft grundskolan som utgångspunkt, gamla folkskolan med kunskapskravet att kunna skriva, läsa och räkna. Sedan har den byggts ut åt bägge hållen, till gymnasiet där man ska fördjupa och bredda kunskaperna inför inträdet i yrkeslivet, och nedåt till förskolan som en förberedelse för grundskolan.

Men en skola som omfattar elever ända upp till vuxen ålder, från 1 till 19 år, innehåller ju så oändligt mycket mer än bara det som täcks av kunskapskraven. Jag skulle alltså vilja ha en skollag och läroplan som inriktar sig på det som är viktigt i en människas utveckling från barn till vuxen. Där finns det en liten risk för att man låser upp sig för hårt i kunskapsbiten.

Jag ser fram emot en diskussion om vad det är som ska in i t.ex. förskolans läroplan för ett- och tvååringar. Då är inte kunskapen så intressant. Det handlar alltså då om potträning, språkträning, rätten till att ha kroppskontakt varje dag med en vuxen, att bli pratad med, osv. När man sedan kommer upp i ungdomsskolan, i gymnasiet, är det också en rad viktiga behov som måste tillfredsställas utöver behovet av kunskap.

Anf. 74 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vidhåller att kunskapen är det viktigaste. Det är kunskaper som man ska få i skolan. Men det är givetvis också så att i läroprocessen i skolan ska man också lära sig, och det gör man om det är en bra pedagogik och en bra undervisning, att visa respekt för varandra, att lära sig att man har ett värde som människa. Det innebär att man kan få möjlighet till språkträning och språkutveckling.

I en annan debatt hade jag med mig en bok av barn från Bredbyskolan i Rinkeby som hade skrivit dikter om kärlek. Den visar just att barn som man inte trodde hade möjligheter när man startade projektet kunde

förmedla oerhört mycket med sitt språk och sina ord. Det gör ju att självkänslan stärks och att eleverna får kunskaper.

Jag håller med Gunnar Goude om att man måste förändra hela skolan. Förskolan kan man säga har varit en föregångare till grundskolan när det gäller pedagogiken och arbetssättet, som nu har kommit in i årskurserna 1 till 6 och som man nu håller på att förändra till något positivt och bättre.

Men sedan är det ofta problem när man kommer till högstadiet med vattentäta skott mellan ämnena och att man inte kan tillämpa integrationen. Där finns en klar och tydlig linje som bryts från förskolan upp till årskurs 6 och vidare till högstadiet. Sedan fortsätter den gamla typen av undervisning och ämnesindelning i gymnasieskolan. Där tycker jag att man skulle kunna förändra hela grundskolan och även gymnasieskolan.

Anf. 75 EVA MARCUSDOTTER (s):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag till riksdagsbeslut och avslag på motionerna.

Jag vill kommentera några områden som är avgörande för hur väl skolan lyckas med sitt stora uppdrag, nämligen att ge alla sina barn kunskaper, färdigheter och självförtroende. Då tänker jag på tryggheten, problemen med mobbning och på demokratin. Om skolan inte kan skapa en trygg och tillitsfull vardag påverkas naturligtvis också undervisningen negativt.

Vi vet att den svenska skolan står stark i internationella jämförelser, trots problem. Också när det gäller arbetet med värderingar ligger Sverige bra till. Ändå har vi väldigt långt kvar tills praktiken i skolan verkligen präglas av de mål som finns i styrdokumentet.

Varje enskilt fall av mobbning, varje barn som får en klump i magen av oro inför bara tanken på att gå till skolan är ett misslyckande. Alla barn ska kunna känna trygghet och glädje i skolan. Det är en förutsättning för lusten att lära.

Skollagen, arbetsmiljölagen och läroplanerna är mycket tydliga när det gäller mobbning. Skolans arbetsmiljö ska vara tillfredsställande. Mobbning, rasistiska beteenden och trakasserier ska bekämpas aktivt. Skolan ska främja förståelse, tolerans och inlevelseförmåga.

Varje skola ska ha ett handlingsprogram mot alla former av kränkningar, med rektor som ytterst ansvarig. Inte minst det förebyggande arbetet är viktigt. En skola med ett öppet och förtroendefullt klimat som verkligen lever upp till demokratins värderingar har de allra bästa förutsättningarna att slippa de misslyckanden som mobbningsfall innebär.

Det finns i dag många goda exempel på hur skolor kan arbeta mot mobbning, och styrdokumentet är som sagt väldigt tydliga. Vad det därför handlar om i dag är att samla krafterna för att göra ord till handling, att ta vara på och sprida kunskap om de bra arbetsmetoder som finns.

Redovisningarna av hur skolorna ska nå sina mål ska utvecklas. Det ska också handla om arbetet mot kränkande behandling. Skollagskommittén ska utreda tryggheten i barnomsorgen och i skolan och hur den kan utvecklas. Arbetet mot kränkande behandling pekas särskilt ut i direktiven.

Fru talman! Skolans värdegrund har stått i fokus de senaste åren, inte minst utifrån skolministerns prioriteringar. Värdegrunden i läroplanen förtjänar att upprepas ofta: människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, solidaritet med svaga och utsatta. Men det är ord som inte bara får uttalas eller läsas, de måste också överföras i praktisk handling.

Om värderingarna ska förankras hos eleverna måste värdegrunden finnas med i skolans hela verksamhet. Barn gör som bekant inte som man säger utan som man gör. Lektionen kan inte handla om något som motsägs under rastens aktiviteter. Demokrati kan inte läras ut som teori, den måste upplevas.

En hel del arbete pågår för att skolans värdegrund ska omsättas i praktisk handling. Skollagskommittén ska bl.a. se över hur värdegrundsmålen kan få en större tyngd. En arbetsgrupp i Utbildningsdepartementet ska göra en översyn av läroplanerna och se till att de kan bli mer levande dokument.

Projektgruppen under värdegrundsåret 1999 tog fram flera pedagogiska material för förskolan, skolan och lärarutbildningarna och spred kunskap om arbetsmetoder. Skolverket har presenterat en strategi för arbetet med de demokratiska värdena. Det ska också kartlägga diskriminering och kränkningar i skolan och förslå åtgärder. 12 miljoner satsas för att öka skolans kompetens inom värdegrundsområdet och göra forskningen mer tillgänglig.

I de nya kursplanerna i historia och samhällskunskap lyfts demokrati-frågorna fram både som förhållningssätt och som inslag i undervisningen.

Om värdegrunden verkligen ska bli levande i skolan förutsätter det ett reellt elevinflytande. Eleverna måste känna att de är betydelsefulla, viktiga och tas på allvar. Elevernas rätt till inflytande finns med i skollag och läroplaner. Här öppnas stora möjligheter att tillsammans göra något bra och viktigt på den enskilda skolan, och det finns därför inte anledning att ytterligare reglera hur inflytandet ska utformas eller vilka frågor det ska handla om. Här vilar i stället ett stort ansvar på skolans huvudman och ledning att se till att inflytandet inte bara blir en papperstiger utan att man verkligen når de mål som finns i styrdokumentet.

Den försöksverksamhet med lokala styrelser som förlängts till juli 2003 är en viktig väg för att öka elevernas inflytande och föräldrarnas engagemang. Det finns anledning att fundera över hur intresset kan stimuleras ytterligare för det här arbetet. Ett större inflytande är mycket viktigt för eleverna. T.ex. har Elevorganisationen just nu ett projekt för att stödja utvecklingen med lokala styrelser med elevmajoritet. Men vuxen-världen måste verkligen ta dessa frågor på mycket större allvar, om inte talet om inflytande ska klinga väldigt ihåligt i barns och ungdomars öron.

Många har påpekat att demokratin ständigt måste erövras. Den är inte given en gång för alla. Det enda som kan säkra demokratin är att de generationer som växer upp i dag verkligen omfattar demokratins allra djupaste värderingar. Utan demokrater stannar demokratin.

Anf. 76 CARL FREDRIK GRAF (m):

Fru talman! Jag har begärt ordet med anledning av att utskottet i detta betänkande behandlar min motion om skolidrottens betydelse. Utskottet avstyrker motionen med motivet att grundskolans timplan ger möjlighet till lokala initiativ för att utöka ämnet. Utskottet anför också att fysisk aktivitet i skolan bör uppmuntras. Det senare är naturligtvis bra.

Jag är naturligtvis medveten om riksdagens uppgifter och hur de är formulerade i regeringsformen, vilket bl.a. innebär att huvuduppgiften är att stifta lagar och besluta om skatter. Men vi har som politiker naturligtvis också en viktig opinionsbildande roll. Och om man accepterar att det finns en sådan roll så tycker jag att utskottet kunde ha ägnat ett större engagemang åt den just nu aktuella frågan. Och särskilt aktuell kan man säga att den ju har blivit under de senaste 14 dagarna genom olika undersökningar om barns och ungdomars hälsa och idrottande som har publicerats i medierna.

Genom att ge regeringen till känna vad jag och andra motionärer har framfört om skolidrottens betydelse så hade det varit en viktig signal inte bara till regeringen utan också till föräldrar, skolor och myndigheter med uppföljnings- och tillsynsansvar för skolan att detta är en viktig fråga. Just uppföljningen av hur skolorna kan ta till vara de möjligheter som en friare användning av timplanen medger tas inte upp i betänkandet. På denna punkt finns det naturligtvis anledning både för mig och för andra att återkomma, så att vi får en bild av vilken status ämnet idrott och hälsa i verkligheten har i den svenska skolan.

Jag skulle välkomna om utskottet tog ett initiativ till uppföljning redan under den försöksverksamhet som nu pågår avseende en fri timplan. Det känns lite avläggset att behöva vänta i fem år på att utvärdera ett sådant försök i denna del.

Alla som arbetar med idrott och hälsa i olika former vet att det för att uppnå de positiva effekter som är förknippade med motion krävs en kontinuitet. Det innebär att fysisk aktivitet och rörelse måste göras till ett naturligt inslag i vardagen och att den måste ske fortlöpande. Man förlovar mycket av effekten om man samlar ihop ett större antal lektionstimmar för att bedriva idrott mer koncentrerat under en del av ett läsår, vilket kan fungera mycket bra i andra ämnen. Just när det gäller ämnet idrott och hälsa så är det därför viktigt att det finns riktlinjer som gör att ämnet förekommer flera gånger i veckan varje vecka både i grundskolan och i gymnasieskolan. Så är inte alltid fallet i dag, som vi känner till.

Dessutom ska vi ta bort de lagregler som förhindrar goda initiativ. Utskottet talar visserligen i sitt betänkande om samarbete med föreningslivet, och det är bra. Jag tar också upp detta tema i min motion. I lagen om entreprenadförhållanden regleras att kommuner och landsting får sluta avtal om att andra kan bedriva viss undervisning när det gäller gymnasieskolan. Avtalet får dock enbart avse undervisning i karaktärsämnen som har en yrkesinriktad eller estetisk profil. Bestämmelsen kan därför inte tillämpas på ämnet idrott och hälsa. Det är klart att det finns möjlighet att begära dispens. Regeringen kan besluta om undantag om särskilda skäl föreligger. Det är verkligen ett exempel på ett beslut som skulle kunna fattas på lokal nivå om man inte vill ändra lagen.

Har vi nu bestämt oss för att skapa större frihet i timplanerna, så ska inte olika lagar hindra möjliga initiativ att hitta lösningar som passar de

lokala förhållandena. Det är viktigt att skolan ska kunna erbjuda idrottsrörelsen möjligheter att på olika sätt komma in i skolans arbete. Den välutbildade och kompetente idrottsläraren ska naturligtvis alltid ha huvudansvaret. Men för att ge eleverna en chans att komma i kontakt med olika idrotter på ett naturligt sätt så finns det anledning att ge idrottsrörelsen en större roll i skolan.

Fru talman! Oavsett vilka lagar och regler som finns i dag är det min vision, i all enkelhet men ändå uppenbart så svårt, att alla elever varje dag ska få möjlighet till fysisk aktivitet och rörelse i samband med sitt skolarbete. I denna möjlighet ska inbegripas regelbundna lektionstimmar i ämnet idrott och hälsa. Och jag tror att det bör vara minst tre lektionstimmar per vecka på alla stadier i grund- och gymnasieskolan.

Om vi som vuxna och föräldrar samtidigt bidrar till att skapa intresse och motiverar oss själva och våra ungdomar till motion och rörelse, så kommer vi att kunna komma en bra bit på vägen till en situation där var och en får förutsättningar att skapa en bättre fysisk och social livskvalitet. Jag hoppas därför att opinionsbildningen om glädjen med motion och idrott kan få ett brett utrymme i debatten i fortsättningen, både här i riksdagen men framför allt ute bland människor i deras vardag.

Anf. 77 YVONNE ANDERSSON (kd):

Fru talman! Jag vill bara uppmärksamma motionären om att detta är något som vi har arbetat för. Vi tycker att det har varit väldigt viktigt att idrotten fick en starkare ställning.

Men det som jag också skulle vilja fästa uppmärksamheten på är att man inte ensidigt talar om lektionstimmar utan den befruktande roll som ett sådant här ämne kan ha på den teoretiska inläringen. Och där menar jag att denna flexibilitet, som jag tidigare har anfört här i kammaren i dag, i skolans värld verkligen skulle kunna utnyttjas. Och där är idrotten ett stort och bra exempel på hur man under vissa faser under året eller kanske vid vissa tillfällen när det behövs skulle kunna integrera, just därför att det har påvisats ha goda effekter också på det teoretiska inlärandet när man har mer idrott. Jag tycker därför att det är en viktig del som vi tillsammans kan arbeta för.

Anf. 78 CARL FREDRIK GRAF (m):

Fru talman! Det var knappast en replik utan möjligen ett komplement. Jag delar den uppfattning som föregående talare anför. Det kom också till uttryck i att jag uttryckte mig på det här viset, att fysisk aktivitet och rörelse bör vara ett naturligt inslag varje dag, men inte varje dag i form av det lektionsbundna ämnet idrott och hälsa. Så där tror jag att vi kan vara överens.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 25 april.)

6 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Motion

med anledning av prop. 2000/01:117 Arvs- och gåvoskattens infogning i skattekontosystemet, m.m.

2000/01:Sk32 av Carl Fredrik Graf m.fl. (m)

Utrikesutskottets betänkande

2000/01:UU4 En säkerhetsordning för 2000-talet

Miljö- och jordbruksutskottets betänkande

2000/01:MJU14 Ändringar i lagen (1992:1683) om provtagning på djur, m.m.

Bostadsutskottets betänkanden

2000/01:BoU8 Egenskapskrav på byggnader

2000/01:BoU9 Plan- och byggfrågor

7 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställdes

den 20 april

2000/01:387 av *Mikael Oscarsson* (kd) till statsrådet Ingela Thalén
Valfrihet för föräldrar

2000/01:388 av *Ulla-Britt Hagström* (kd) till statsrådet Ulrica Messing
Tillväxtavtalen och jämställdheten

2000/01:389 av *Ana Maria Narti* (fp) till utbildningsminister Thomas Östros

Effektivisering av CSN:s verksamhet

2000/01:390 av *Ulla-Britt Hagström* (kd) till utbildningsminister Thomas Östros

Bristen på behöriga lärare

2000/01:391 av *Ulla-Britt Hagström* (kd) till statsrådet Ingegerd Wärnersson

Trafikutbildning

2000/01:392 av *Ulla-Britt Hagström* (kd) till statsrådet Lars-Erik Lövdén
Länsstyrelsernas roll i boendeplaneringen

2000/01:393 av *Maria Larsson* (kd) till jordbruksminister Margareta Winberg

Könsfördelning i bolagsstyrelser

2000/01:394 av *Hans Stenberg* (s) till finansminister Bosse Ringholm
Vasakronan och Norrland

2000/01:395 av *Rune Berglund* (s) till miljöminister Kjell Larsson

Deponering av avfall lokalt

2000/01:396 av *Carl Erik Hedlund* (m) till finansminister Bosse Ringholm

Rätts säkerheten

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 24 april.

8 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 20 april

2000/01:1074 av *Ester Lindstedt-Staaf* (kd) till jordbruksminister *Margareta Winberg*

Yrkesfiskaravdrag

2000/01:1075 av *Lars Hjertén* (m) till utbildningsminister *Thomas Östros*

Teologiutbildningen vid Ersta Sköndal högskola

2000/01:1076 av *Anders Sjölund* (m) till näringsminister *Björn Rosengren*

Näringspolitiska insatser i Bjurholm

2000/01:1077 av *Eva Flyborg* (fp) till näringsminister *Björn Rosengren*

De statliga bredbandspengarna

2000/01:1078 av *Tuve Skånberg* (kd) till näringsminister *Björn Rosengren*

Polletteringsförbud för cyklar på tåg

2000/01:1079 av *Rolf Gunnarsson* (m) till näringsminister *Björn Rosengren*

Den dåliga vägstandarden

2000/01:1080 av *Ingemar Vänerlöv* (kd) till näringsminister *Björn Rosengren*

Vänersjöfarten

2000/01:1081 av *Carina Adolfsson Elgestam* (s) till statsrådet *Ingela Thalén*

Ökningen av sjukskrivningar bland kvinnor

2000/01:1082 av *Yvonne Ångström* (fp) till statsrådet *Ulrica Messing*

Arbetsstillfällena i Bjurholm

2000/01:1083 av *Carl-Axel Johansson* (m) till justitieminister *Thomas Bodström*

Samverkan i gränskontrollen mot s.k. tredje land

2000/01:1084 av *Christel Anderberg* (m) till justitieminister *Thomas Bodström*

Polisens kostnader för gruvhål

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 24 april.

9 § Anmälan om skriftligt svar på fråga

Anmäldes att skriftligt svar på följande fråga inkommit

den 20 april

2000/01:1053 av *Sten Tolgfors* (m) till kulturminister Marita Ulvskog
Bielkemässen

Svaret redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 24 april.

10 § Kammaren åtskildes kl. 13.26.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdet början t.o.m. 5 § anf. 26
(delvis),
av talmannen därefter t.o.m. anf. 67 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

PER PERSSON

/Barbro Nordström

1 § Meddelande om ändring i kammarens sammanträdesplan	1
2 § Meddelande om frågestund.....	1
3 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
4 § Vissa utrikeshandelspolitiska frågor.....	1
Näringsutskottets betänkande 2000/01:NU9	1
Anf. 1 REYNOLDH FURUSTRAND (s)	1
Anf. 2 LARS OHLY (v).....	3
Anf. 3 INGEGERD SAARINEN (mp).....	5
Anf. 4 INGER STRÖMBOM (kd)	7
Anf. 5 LARS OHLY (v) replik.....	9
Anf. 6 INGER STRÖMBOM (kd) replik	9
Anf. 7 LARS OHLY (v) replik.....	10
Anf. 8 INGER STRÖMBOM (kd) replik	10
Anf. 9 MARIANNE ANDERSSON (c)	10
Anf. 10 EVA FLYBORG (fp)	12
Anf. 11 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s).....	14
Anf. 12 LARS OHLY (v).....	18
Anf. 13 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s) replik	19
Anf. 14 LARS OHLY (v) replik.....	19
Anf. 15 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s) replik	20
Anf. 16 INGEGERD SAARINEN (mp).....	20
Anf. 17 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s) replik	21
Anf. 18 INGEGERD SAARINEN (mp) replik	21
Anf. 19 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s) replik	21
Anf. 20 MARIANNE ANDERSSON (c)	22
Anf. 21 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s).....	22
Anf. 22 MARIANNE ANDERSSON (c)	23
Anf. 23 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s).....	23
(Beslut skulle fattas den 25 april.)	24
5 § Skolan	24
Utbildningsutskottets betänkande 2000/01:UbU13	24
Anf. 24 BEATRICE ASK (m).....	24
Anf. 25 KALLE LARSSON (v).....	26
Anf. 26 YVONNE ANDERSSON (kd).....	29
Anf. 27 KALLE LARSSON (v) replik.....	31
Anf. 28 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	32
Anf. 29 KALLE LARSSON (v) replik.....	32
Anf. 30 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	32
Anf. 31 ULF NILSSON (fp).....	33
Anf. 32 KALLE LARSSON (v) replik.....	35
Anf. 33 ULF NILSSON (fp) replik	36
Anf. 34 KALLE LARSSON (v) replik.....	36
Anf. 35 ULF NILSSON (fp) replik	37
Anf. 36 GUNNAR GOUDE (mp)	37
Anf. 37 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	40

Anf. 38	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	40
Anf. 39	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	41
Anf. 40	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	41
Anf. 41	ULF NILSSON (fp) replik	41
Anf. 42	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	42
Anf. 43	ULF NILSSON (fp) replik	43
Anf. 44	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	43
Anf. 45	BEATRICE ASK (m) replik	43
Anf. 46	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	44
Anf. 47	BEATRICE ASK (m) replik	44
Anf. 48	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	45
Anf. 49	EVA JOHANSSON (s)	45
Anf. 50	KALLE LARSSON (v) replik	48
Anf. 51	EVA JOHANSSON (s) replik.....	48
Anf. 52	KALLE LARSSON (v) replik	49
Anf. 53	EVA JOHANSSON (s) replik.....	49
Anf. 54	BEATRICE ASK (m) replik	49
Anf. 55	EVA JOHANSSON (s) replik.....	50
Anf. 56	BEATRICE ASK (m) replik	51
Anf. 57	EVA JOHANSSON (s) replik.....	51
Anf. 58	ULF NILSSON (fp) replik	52
Anf. 59	EVA JOHANSSON (s) replik.....	52
Anf. 60	ULF NILSSON (fp) replik	53
Anf. 61	EVA JOHANSSON (s) replik.....	53
Anf. 62	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	53
Anf. 63	EVA JOHANSSON (s) replik.....	53
Anf. 64	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	54
Anf. 65	EVA JOHANSSON (s) replik.....	55
Anf. 66	SOFIA JONSSON (c)	55
Anf. 67	EVA JOHANSSON (s) replik.....	58
Anf. 68	SOFIA JONSSON (c) replik	59
Anf. 69	EVA JOHANSSON (s) replik.....	59
Anf. 70	SOFIA JONSSON (c) replik	60
Anf. 71	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	60
Anf. 72	SOFIA JONSSON (c) replik	60
Anf. 73	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	61
Anf. 74	SOFIA JONSSON (c) replik	61
Anf. 75	EVA MARCUSDOTTER (s).....	62
Anf. 76	CARL FREDRIK GRAF (m).....	64
Anf. 77	YVONNE ANDERSSON (kd)	65
Anf. 78	CARL FREDRIK GRAF (m).....	65
	(Beslut skulle fattas den 25 april.).....	65
6 §	Bordläggning.....	66
7 §	Anmälan om interpellationer	66
8 §	Anmälan om frågor för skriftliga svar	67
9 §	Anmälan om skriftligt svar på fråga.....	68
10 §	Kammaren åtskildes kl. 13.26.	68

